

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Alice Kubíčková

Premonstrátská kanonie v Želivě v pozdním středověku

Premonstratensian canonry in Želiv in the late Middle Ages

Praha, 2022

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Hana Pátková, Ph.D.

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucí mé diplomové práce, Prof. PhDr. Haně Pátkové, Ph.D., za její čas, ochotu, cenné rady a podnětné připomínky, které mi pomohly při zpracování této práce. Dále děkuji mému manželovi a dětem za neskutečnou trpělivost, zvláště v posledních dnech před odevzdáním práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 09. 08. 2022

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova:

Edice

Premonstráti

Klášter

Želiv

Pozdní středověk

Keywords:

Edition

Premonstratensians

Monastery

Želiv

Late Middle Ages

Abstrakt

Cílem diplomové práce je vytvořit moderní kritickou edici písemností týkajících se premonstrátského kláštera Želiv v období let 1420 až 1499, včetně úvodu, zasazujícího prameny do širšího kontextu historie řádu premonstrátů a jejich etablování v českých zemích. Vlastní edici předchází detailní rozbor listin z diplomatického a paleografického hlediska a popis dorzálních poznámek. Dále je provedeno také zhodnocení písemností z hlediska jejich obsahu a souvislostí s konkrétními fakty z historie želivského kláštera.

Abstract

The aim of the diploma thesis is to compile a modern critical edition of documents concerning the Premonstratensian monastery Želiv from the years 1420-1499, including an introduction describing the wider context of the history of the Premonstratensians and their establishment in the Czech lands. The edition is preceded by the analysis of the papers from a diplomatic and paleographic point of view and by the description of dorsal notes. Furthermore, the evaluation of documents content and connection with specific facts from the history of the Želiv Monastery is also performed.

OBSAH

1. ÚVOD	9
1.1. Metodika zpracování	9
2. PRAMENY A LITERATURA	11
2.1. Prameny	11
2.2. Literatura	12
3. ŘÁD PREMONSTRÁTŮ	17
3.1. <i>Vznik řádu a osobnost sv. Norberta</i>	17
3.2. <i>Stručné dějiny řádu</i>	19
3.3. <i>Premonstráti v českých zemích</i>	20
4. ŽELIVSKÝ KLÁŠTER	22
4.1. Historie kláštera	23
5. DIPLOMATICKÝ MATERIÁL	29
5.1. Církev	30
5.1.1. <i>Listina 1</i>	30
5.1.2. <i>Listina 2</i>	31
5.1.3. <i>Listina 4</i>	33
5.1.4. <i>Listina 5</i>	35
5.1.5. <i>Listina 12</i>	36
5.1.6. <i>Listina 13</i>	38
5.1.7. <i>Listina 14</i>	40
5.1.8. <i>Listina 15</i>	42
5.1.9. <i>Listina 16</i>	44
5.1.10. <i>Listina 18</i>	46
5.1.11. <i>Listina 19</i>	47
5.1.12. <i>Listina 23</i>	49
5.1.13. <i>Listina 27</i>	51
5.1.14. <i>Listina 28</i>	52
5.1.15. <i>Listina 29</i>	53

5.1.16. Listina 30	55
5.2. Panovník	57
5.2.1. Listina 3	57
5.2.2. Listina 10	59
5.2.3. Listina 11	62
5.2.4. Listina 17	64
5.2.5. Listina 20	65
5.2.6. Listina 21	67
5.2.7. Listina 22	69
5.2.8. Listina 25	71
5.3. Šlechta	72
5.3.1. Listina 6	72
5.3.2. Listina 8	74
5.3.3. Listina 9	76
5.4. Měšťané	78
5.4.1. Listina 24	78
5.5. Želiv	80
5.5.1. Listina 7	80
5.5.2. Listina 26	81
6. DORZÁLNÍ POZNÁMKY	84
7. ZHODNOCENÍ OBSAHU LISTIN	88
8. EDICE	97
8.1. Ediční zásady	97
8.2. Použité grafické značky	98
8.3. Vlastní edice	98
8.3.1. Listina 1	98
8.3.2. Listina 2	100
8.3.3. Listina 4	101
8.3.4. Listina 5	103
8.3.5. Listina 6	105

8.3.6.	<i>Listina 7</i>	107
8.3.7.	<i>Listina 8</i>	109
8.3.8.	<i>Listina 9</i>	111
8.3.9.	<i>Listina 12</i>	112
8.3.10.	<i>Listina 13</i>	114
8.3.11.	<i>Listina 15</i>	116
8.3.12.	<i>Listina 16</i>	118
8.3.13.	<i>Listina 18</i>	125
8.3.14.	<i>Listina 19</i>	126
8.3.15.	<i>Listina 23</i>	131
8.3.16.	<i>Listina 24</i>	132
8.3.17.	<i>Listina 26</i>	134
8.3.18.	<i>Listina 27</i>	135
8.3.19.	<i>Listina 28</i>	136
8.3.20.	<i>Listina 29</i>	137
8.3.21.	<i>Listina 30</i>	139
9.	ZÁVĚR	141
10.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	143
10.1.	Vydané prameny	143
10.2.	Nevydané prameny	143
10.3.	Literatura a archivní pomůcky	144
10.4.	Internetové zdroje	151
11.	SEZNAM OBRÁZKŮ	153
12.	SEZNAM ZKRATEK	154
13.	PŘÍLOHA 1	I

1. Úvod

Cílem práce bylo vytvořit moderní kritickou edici písemností týkajících se premonstrátského kláštera Želiv v období pozdního středověku, konkrétně let 1420 až 1499. Jde o 30 listin uložených v několika archivech nebo dochovaných pouze v kopiáři želivského kláštera¹. Pro zasazení do historického kontextu předchází praktické části úvod do historie řádu premonstrátů a jejich etablování v českých zemích. Dále navazuje kapitola popisující stručné dějiny samotného želivského kláštera. Konkrétní diplomatický materiál je podrobně rozebrán v příslušné kapitole, kde se také detailněji věnuji popisu dorzálních poznámek. Tyto poznámky posuzuji z hlediska jejich vztahu k ukládání písemností v klášterním archivu ještě v samostatné kapitole. Následuje zhodnocení zpracovaných textů z pohledu obsahu a jejich souvislostí s konkrétními fakty z historie želivské kanonie. Práci uzavírá vlastní edice doposud needitovaných listin.

1.1. Metodika zpracování

Jak bylo uvedeno výše, práce je rozdělena do několika kapitol, přičemž zde se budu podrobněji věnovat praktické části a způsobu jejího zpracování. Nejprve v kapitole Prameny a literatura popisují, ve kterých archivních fondech lze dohledat písemnosti vztahující se k želivskému klášteru, a také literaturu zabývající se daným tématem. V rámci vypracování kapitoly Diplomatický materiál jsem jako pomocný podklad vytvořila tabulkový seznam listin vhodných pro diplomatický rozbor. Tabulka obsahuje kromě základních údajů (datum vydání, vydavatel, skupina dle vydavatele) také další atributy specifikující písemnosti z různých pohledů. Ve zjednodušené verzi jsem tento přehled uvedla na začátku kapitoly věnující se detailnímu diplomatickému rozboru jednotlivých písemností, který je dále rozdělen do podkapitol dle skupin vydavatelů. K tomuto roztrídění jsem se rozhodla z důvodu větší přehlednosti a seskupení typově podobných listin. Kompletní tabulka je pak uvedena v příloze č. 1. V rámci vlastního diplomatického rozboru je kladen důraz na popis listin z hlediska jejich vnějších a vnitřních znaků. Zpracována je paleografická část, a to včetně popisu písařských rukou, a rozebrán je též formulář všech 30 písemností. Při studiu jednotlivých listin bylo zajímavé sledovat podobu a formu zaznamenání kancelářských poznámek na dorzální straně, a proto jim je věnována separátní kapitola. Dále je v kapitole Zhodnocení obsahu listin, jak již název napovídá, provedeno zhodnocení

¹ Národní archiv (dále NA), fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha, č. kn. 43.

písemností z hlediska jejich obsahu a také souvislostí s konkrétními fakty z historie želivského kláštera. Při kritice faktických informací dostupných z obsahu listin, a jejich vzájemného provázání a zasazení do kontextu dějin želivské kanonie, jsem se v bádání dostala často daleko mimo rámec vytyčeného tématu a rozsahu práce. Přesto jsem se pokusila vytěžené informace co nejvíce zúročit a do zhodnocení je promítnout, alespoň tam, kde jsem to považovala za účelné. I v této kapitole pro přehlednost aplikuji rozdělení listinného materiálu podle skupin dle vydavatele. Vlastní edice je již závěrečnou částí práce a byla zpracována dle edičních zásad, které podrobně vysvětluji a cituji v samostatném oddílu. Editované listiny jsou řazeny chronologicky a texty již zpracované v rámci edice želivského kopiáře² jsou zde vynechány³. Dorzální poznámky listin, které nejsou editovány, jsou uvedeny u diplomatického rozboru příslušné písemnosti.

² PETROVÁ, Kateřina. *Středověké listiny 13.–15. století v kopiáři želivského kláštera* [online]. Brno 2013 [cit. 2022-06-06]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ojtmfo/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Dalibor Havel, Ph.D.

³ Pouze listina č. 16 je editována i přes fakt, že obsažená vidimovaná část je již uvedena v edici kopiáře želivského kláštera. K jejímu editování jsem přistoupila z důvodu poukázání na některé odlišnosti v originále oproti textu v kopiáři. Také považuji za účelné zpracovat její složitý vidimát v jednom celku.

2. Prameny a literatura

2.1. Prameny

Pro vytvoření edice je základním pramenem konkrétní nevydaný historický písemný materiál. V mém případě, jak již bylo vysvětleno v úvodu, se jedná o písemnosti týkající se želivského kláštera v pozdním středověku. Vzhledem k různorodé povaze vydavatelů a příjemců dochovaného listinného materiálu, který se vztahuje k danému místu, bylo nutné vyhledat a shromáždit písemnosti uložené ve fondech několika archivů. Největší část je uchována v Třeboni ve fondu Premonstráti Želiv⁴. Podstatně menší část najdeme v Národním archivu ve fondu Premonstráti – klášter Strahov⁵. Jako další listiny vztahující se k tématu můžeme nalézt jeden exemplář ve Státním okresním archivu Cheb, fond Premonstráti Teplá⁶, a jeden ve Státním okresním archivu Jihlava, fond Městská správa Jihlava⁷. Specifickou část tvoří písemnosti týkající se zástavy želivského panství Trčkům z Lípy uvedené v kopiáři⁸ uložené v Národním archivu, fond České gubernium – guberniální listy. Jedná se o ucelený obsáhlý soubor, který diplomaticky nerozebírám ani needituji, v práci ho pouze zmiňuji z hlediska historického kontextu, pozornost by si ale do budoucna rozhodně zasloužil. Veškeré zkoumané texty jsou dostupné online v rámci databáze Monasterium⁹. Některé listiny mají svůj opis v kopiáři želivského kláštera¹⁰, kterému byla věnována bakalářská práce¹¹ včetně plnotextové edice těchto listin. V kapitole, kde stručně přibližuji klášterní historii, jsem především pro nejstarší dějiny okrajově využila také prameny narativní povahy, a to zejména díla kronikářů Mnicha sázavského¹², Jarlocha¹³

⁴ Státní oblastní archiv Třeboň (dále SOA Třeboň), fond Premonstráti Želiv, 1233–1950 (1953).

⁵ NA, fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha.

⁶ Státní oblastní archiv Plzeň (dále SOA Plzeň), Státní okresní archiv Cheb (dále SOkA Cheb), fond Premonstráti Teplá (1197–1996).

⁷ Moravský zemský archiv (dále MZA), Státní okresní archiv Jihlava (dále SOkA Jihlava), fond Městská správa Jihlava. Listiny.

⁸ NA, fond České gubernium - guberniální listiny, Praha (0993–1526) [online]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/352/charter>.

⁹ SOA Třeboň: Premonstráti Želiv (1233–1853) [online]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/fond>.

NA: Premonstráti-klášter Strahov (1192–1921) [online]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/>.

SOA Plzeň: Teplá, klášter OPraem (1197–1908) [online]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem>.

¹⁰ Originál uložen v NA, fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha, č. kn. 43.

¹¹ PETROVÁ, Kateřina. *Středověké listiny 13.–15. století v kopiáři želivského kláštera* [online]. Brno 2013 [cit. 2022-06-06]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ojtmfo/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Dalibor Havel, Ph.D.

¹² *Fontes rerum Bohemicarum II* (dále FRB), ed. J. Emler. Praha 1874. s. 238–269.

¹³ Tamtéž, s. 461–516.

a Přibíka Pulkavy z Radenína¹⁴, dostupné díky edici FRB. Dalšími prameny, které mohou pomoci při utvoření obrazu fungování želivského konventu ve středověku, jsou konfirmační¹⁵ a erekční knihy¹⁶. Vzhledem k časovému vymezení mé práce je tento pramen víceméně marginální. Podobně jsou na tom ediční řady Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae¹⁷, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae¹⁸ a Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae¹⁹, které jsem v práci zohlednila jen jako doplněk k obecné historii kláštera. Listiny spadající do doby vlády Václava IV. byly v registové podobě vydány již v edici Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.²⁰, a proto jsem se v práci soustředila především na písemnosti až po roce 1419.

2.2. Literatura

Mimo výše uvedených pramenů jsem vycházela z dostupné odborné literatury zaměřené tematicky na dvě základní oblasti. První jsou dějiny samotného kláštera Želiv, zahrnující také přiblížení řádu premonstrátů. Druhým velkým okruhem jsou práce, které mi pomohly správně zpracovat kritickou edici.

Základní poznatky o řádu premonstrátů, jejich dějinách a působení v Čechách a na Moravě, zprostředkovává ve svém druhém díle encyklopedická série Milana Bubna²¹. Souhrnný přehled o českých kláštorech, včetně charakteristiky jejich řádového života, přinesla Encyklopedie českých klášterů²² a mladší doplněk Encyklopedie moravských a slezských klášterů²³. O počátcích premonstrátů v českém státě pojednává také článek Ivana

¹⁴ FRB V, ed. J. Emler. Praha 1895. s. 1–326.

¹⁵ *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim I-X (1354–1436)*, ed. F. A. Tingl – J. Emler. Praha 1867–1889.

¹⁶ *Libri erectionum archidioecesis Pragensis I-VI (1358–1405)*, ed. K. Borový – A. Podlaha. Praha 1873–1927 a další svazky.

¹⁷ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae II-V, VII, XIII* (dále CDM), ed. A. Boczek – P. Ritter – V. Chlumecký – J. Chytil – V. Brandl. Olomouc 1839–1850, Brünn 1858–1897.

¹⁸ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III-VI* (dále CDB), ed. G. Friedrich – Z. Kristen – J. Bistřický – J. Šebánek – S. Dušková – V. Vašků – Z. Sviták – H. Krmíčková – J. Krejčíková – J. Nechutová – D. Havel. Praeae – Olomucii 1904–2006.

¹⁹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I-II, IV, VI* (dále RBM), ed. K. J. Erben – J. Emler – B. Mendl. Praeae 1855–928.

²⁰ *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.–1419 aug. 16.) III* (dále RBMV), ed. Božena KOPIČKOVÁ. Praeae 1977.

²¹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*. II.díl/I. sv.: Řeholní kanovníci. 1. vyd. Praha 2003.

²² FOLTÝN, Dušan, SOMMER, Petr, VLČEK, Pavel. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha 1997.

²³ FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005.

Hlaváčka²⁴. Ze starších publikací jsou podstatné dvě knihy strahovského kanovníka Dominika Čermáka²⁵. Z hlediska obecného historického kontextu je vhodné jmenovat řádové autory zabývající se zrodem premonstrátského řádu a sledující jeho cestu až po současnost. Prvním je německý historik a premonstrát Norbert Backmund se svým kompendiem *Monasticon Praemonstratense*²⁶. V původně třísvazkovém díle (později vyšlo druhé dvousvazkové vydání) se komplexně věnuje všem premonstrátským cirkariím a obecně historii celého řádu. Dalším je francouzský historik a člen řádu Bernard Ardura, který vedle své stěžejní obsáhlé práce²⁷ vydal spolu s Karlem Dolistou také menší brožuru týkající se českých premonstrátů²⁸. Z nejnověji publikovaných prací se jedná o knihu řádového kněze Ulricha Leinsleho²⁹ a francouzského profesora teologie Dominique-Marie Dauzeta³⁰. Stručně se o vzniku a vývoji řádu dozvíme také z kompendií Lud'ka Jirásk³¹ a Miriam Hrudníkové³². Tématu premonstrátů a jiných řeholí se věnují i další autoři³³, jejichž díla jsou však spíše popularizační, a při jejich prostudování jsem se často setkala s odlišně interpretovanými informacemi oproti standardním historickým studiím. Na tuto skutečnost v textu upozorňuji v poznámkách. Samotnému želivskému klášteru se překvapivě věnuje nevelké množství literatury. Ponechám-li stranou základní historické příručky zabývající se středověkem³⁴, které se věnují především vzniku želivského kláštera, byly k tomuto tématu sepsány také jednotlivé studie³⁵. Uceleněji se dějinám kláštera věnuje jen několik málo

²⁴ HLAVÁČEK, Ivan. *Die Anfänge der Prämonstratenser im hochmittelalterlichen böhmischen Staat im Kontext der damaligen Ordensgeistlichkeit*. In: Irene Crusius und Helmut Flachendecker (Hg.), *Studien zum Prämonstratenserorden* (Göttingen 2003). s. 281–310.

²⁵ ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. Praha 1877; ČERMÁK, Dominik Karel. *Svatý Norbert, arcibiskup Magdeburský, patriarcha a zakladatel řádu premonstrátského, patron Český: vypsání jeho života jakož i přenešení jeho sv. ostatků z Magdeburku do Prahy*. Praha 1877.

²⁶ BACKMUND, Norbert. *Monasticon Praemonstratense: est historia circariarum atque canoniarum candidi et canonici ordinis Praemonstratensis*. Berlin 1983.

²⁷ ARDURA, Bernard. *The Order of Prémontré: History and Spirituality*. De Pere, USA 1995.

²⁸ ARDURA, Bernard a DOLISTA, Karel. *Prémontrés en Bohême, Moravie et Slovaquie = Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Praha 1993.

²⁹ Ulrich Gottfried LEINSLE. *Premonstráti*. Praha 2020.

³⁰ DAUZET, Dominique-Marie. *L'ordre de Prémontré. Neuf cents ans d'histoire*. Paris 2021. V Čechách zatím není vydána, bohužel jsem neměla možnost ji prostudovat, ale pro úplnost považuji za vhodné ji uvést.

³¹ JIRÁSKO, Luděk a KLIMEŠ, Josef. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha 1991. s. 41–43.

³² HRUDNÍKOVÁ, Miriam. *Řeholní život v českých zemích*. Praha 1997. s. 30–34.

³³ Jde například o příručky o svatém Norbertu z pera Petra Piřhy a Tomáše Říhy. Zajímavou formou je zpracována historie a současnost vybraných klášterů, včetně Želiva, kniha Aleny Ježkové – Tichá srdce – kláštery a jejich lidé.

³⁴ BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan, PROFANTOVÁ Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české I. Do roku 1197*. Praha – Litomyšl 1999; NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny*. Dílu I. část 2. Od Břetislava I. do Přemysla I. Praha 1913; ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*. Praha 2007; WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí 906 – 1197*. Praha 2010.

³⁵ SOMMER, Petr. *Želiv Reginarda Metského*. In: Za zdi kláštera. Cisterciáci v českých zemích, ed. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, CHARVÁT, Petr, NĚMEC, Bohumír. České Budějovice 2010. s. 129–136.;

autorů. Se svou publikací *Kláster Želiv* je to koncem 19. století Václav Petru³⁶, který tímto historickým pojednáním o vývoji kláštera navázal na svého předchůdce, archiváře želivského konventu Viktora Bezděka³⁷, z jehož poznatků hojně čerpal a v knize ho vedle D. Čermáka často cituje. Z hlediska obsahu a stylu, kterým V. Petru psal, se jedná spíše o dílo beletristické než odborné. Další práce, poskytující relevantní souborné informace zaměřené konkrétně na samotný klášter, byly vydány až s delším časovým odstupem, avšak ani poté nedosahovaly dostatečné šíře a kvality. V roce 1948 si kanovníci v Želivě nechali na vlastní náklad vydat šestnáctistránkový nenáročný spisek³⁸ (jak jej sami v úvodu prezentují). O několik desítek let později následovala obsáhlejší, leč stále stručná, brožura z pera dalšího člena řádu J. Z. Charouze³⁹. Nelze opomenout vazby premonstrátů na město Jihlava, kde našli v průběhu 15. století dvakrát útočiště. O této jejich kapitole můžeme čerpat poznatky z komplexní práce ředitelky Státního okresního archivu v Jihlavě Miriam Piskové⁴⁰. V její monografii je také podrobně rozebráno fungování městské kanceláře, včetně popisu užívaných pečeti. Z prací orientujících se na region Vysočiny je vhodné také zmínit rozsáhlou monografii Josefa Dobiáše⁴¹, zaměřující se na město Pelhřimov, kde se dozvíme zejména o propojení kláštera a rodu Trčků z Lípy. Vznik jihlavské farnosti, kde měli želivští premonstráti patronát, krátce popisuje Petr Jokeš ve své práci *Farní organizace na středověké západní Moravě*⁴². Elementární informace o konventu podává také úvod k inventáři *Řád premonstrátů Želiv*, který sestavil Jiří Adámek⁴³.

V rámci přípravy kritické edice a diplomatických rozborů jednotlivých listin jsem vycházela především z několika základních příruček napříč obory pomocných věd historických. Zmíním pouze ty, které mi byly největším pomocníkem. Čtení listin, rozbor

HEJRAL, Petr, ŠRÁMEK, Josef. *Glosy k raně středověkým dějinám Želiva*. In: Sborník k počtě Jiřího Kalfestra. Hradec Králové 2014. s. 87–92; SOMMER, Petr, THOMOVÁ, Zuzana, THOMA, Juraj. *Archeologie*

a rekonstrukce středověké podoby premonstrátské kanonie v Želivi. In: Vladislav II. druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace. Praha 2009. s. 69–82.

³⁶ PETRŮ, Václav. *Kláster Želiv*. Praha 1898.

³⁷ BEZDĚKA, Viktor. *Památky kláštera Želivského*. In: Památky archeologické a místopisné, II/IV. 1856. s. 145–152.

³⁸ *Premonstrátský klášter Želiv: stručné dějiny a popis*. Želiv: Premonstrátský klášter 1948.

³⁹ CHAROUZ, Jindřich Zdeněk. *Oživené dědictví: premonstrátský Želiv včera a dnes*. Želiv 1995.

⁴⁰ PISKOVÁ, Renata a kol. *Jihlava*. Praha 2009.

⁴¹ DOBIÁŠ, Josef. *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí: doba reformační, 2. díl*. Pelhřimov 1936. s. 167, 173–175.

⁴² JOKEŠ, Petr. *Farní organizace na středověké západní Moravě*. Brno 2011. s. 53–55.

⁴³ ADÁMEK, Jiří. *Inventář Řád premonstrátů Želiv (1167), 1233–1950*. Třeboň 1965. s. 1–38.

písma a rozvedení zkratk mi usnadňovaly přehledová práce o paleografii Hany Pátkové⁴⁴, nepostradatelná Paleografická čítanka⁴⁵, a obtížné zkratky bylo možné dešifrovat na základě slovníku A. Capelliho⁴⁶. Pro oblast diplomatiky jsem sáhla po důležitých učebních pomůckách Česká diplomatika do roku 1848⁴⁷ a Texty k výuce diplomatiky⁴⁸. Při analýze listin týkajících se obsazování církevních beneficií jsem zúročila poznatky z článku Blanky Zilynské⁴⁹, který se touto listinou produkcí podrobně zabývá, a také z tematicky obdobných článků Zdeňky Hledíkové⁵⁰. Vybrané želivské listiny zabývající se pronájmem želivských rychet z předhusitské doby, včetně jejich edice, vydal již v roce 1988 v rámci Jihočeského sborníku historického Jaroslav Čechura⁵¹. Součástí dochovaných klášterních listin je také písemnost Zikmunda Lucemburského, pro jejíž zasazení do historického kontextu je účelné zmínit rozsáhlou monografii Stanislava Bárty⁵². Diplomtické produkci krále Vladislava II. Jagellonského se věnuje ve svém článku O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského Josef Macek⁵³. V rozboru písemností neopomínám ani stručný popis případných pečetí. Ve většině případů se jedná o písemnosti, kde konvent byl jejich příjemcem, a proto mě absence ucelené práce⁵⁴ o pečetích želivských premonstrátů zásadně neovlivnila. Nechám-li stranou obecné sfragistické příručky a stati, ze kterých jsem čerpala, je vhodné explicitně uvést následující studie. Typologii pečetí olomouckých biskupů se věnuje studie Tomáše Krejčíka a Richarda Psíka⁵⁵. Srovnání pečetí vysokých církevních

⁴⁴ PÁTKOVÁ, Hana. *Česká středověká paleografie*. Praha 2008.

⁴⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, KAŠPAR, Jaroslav a EBELOVÁ, Ivana. *Paleografická čítanka*. Praha 2000.

⁴⁶ CAPPELLI, Adriano. *Lexicon abbreviaturarum*. Leipzig 1928.

⁴⁷ ŠEBÁNEK, Jindřich, FIALA, Zdeněk, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Česká diplomatika do roku 1848*. Praha 1984.

⁴⁸ PÁTKOVÁ, Hana. *Texty k výuce diplomatiky*. Praha 2003.

⁴⁹ ZILYNSKÁ, Blanka. „*Vestre reverendissime paternitati duximus presentandum*“ Role a podoba písemností při obsazování církevních beneficií ve středověku. In: Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním. Praha 2008. s. 105–118.

⁵⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Písemnosti církevní správy pražské (arci)diecéze v pozdním středověku*. in Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku. Praha 1992. s. 27–38. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Farní síť ve středověkých Čechách a možnosti jejího studia*. In: Církevní topografie a farní síť pražské církevní provenience v pozdním středověku. Colloquia mediaevalia Pragensia 8. Praha 2019. s. 23–32.

⁵¹ ČECHURA, Jaroslav. *Zapomenuté listiny kláštera Želiv v předhusitském období*. In: Jihočeský sborník historický. České Budějovice 1988. roč. 57, s. 25–39.

⁵² BARTA, Stanislav. *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*. Brno 2016.

⁵³ MACEK, Josef. *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471–1490)*. In: Sborník archivních prací 2. Praha, 1952. č. 1, s. 45–122.

⁵⁴ Pečetí moravských premonstrátů popsala a analyzovala v *disertační práci Martina Bolom-Kotari (BOLOM-KOTARI, Martina. Pečetí moravských premonstrátů v letech 1436–1784. Sfragistika představených a konventů v kontextu jejich diplomatického materiálu*. Dizertační práce na Ústavu PVH a archivnictví FF MU. Brno 2013). Želivských premonstrátů se však dotýká jen okrajově.

⁵⁵ KREJČÍK, Tomáš, PSÍK, Richard. *Pečetí olomouckých biskupů v období 1351–1457. Typologie a ikonografie*. In: *Historica revue pro historiky a příbuzné vědy* 2013/1. str. 65–81.

hodnostářů pak uvádí příspěvek Oldřicha Pakosty⁵⁶. Další dílčí bibliografii uvádím vždy formou citace v průběhu celé práce a na konci v kapitole Seznam pramenů a literatury. Závěrem už je nutné doplnit pouze literaturu, kterou jsem se řídila při zpracování vlastní edice⁵⁷.

⁵⁶ PAKOSTA, Oldřich. *Typologické srovnání pečeti arcibiskupů pražských, biskupů olomouckých, litomyšlských a vratislavských z let 1344–1421, s důrazem na ikonografii*. In: Východočeský sborník historický 6, 1997, s. 139–164.

⁵⁷ PRAŽÁK, Jiří, HOFFMANN, František, KEJŘ, Jiří, ZACHOVÁ, Irena. *Zásady popisu rukopisů*. Sborník Národního muzea: C XXVIII. 1983. DAŇHELKA, Jiří.: *Směrnice pro vydávání starších českých textů*. Husitský Tábor 8, 1985. s. 285–301. RYBA, Bohumil. *Pravidla pro transkripci latinských literárních rukopisných textů*. Nepublikované pokyny pro ČAVU. Dostupné také online [cit. 12. 06. 2022]. Dostupné z https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/AR2B62/um/Ryba_1_.pdf. Staročeský slovník: Úvodní stati, soupis pramenů a zkratek. Praha 1968. s. 48–49.

3. Řád Premonstrátů

V následujících třech podkapitolách se nejprve zabývám přiblížením vzniku řádu Premonstrátů, následně jeho stručnými dějinami, a nakonec se zaměřuji na místa působení tohoto řádu v rámci českých zemí.

3.1. Vznik řádu a osobnost sv. Norberta

Candidus et Canonicus Ordo Praemonstratensis (zkráceně O. Praem.) – Řád premonstrátských řeholních kanovníků je duchovní řád, jehož členové se řídí řeholí sv. Augustina a mají kněžské svěcení. Přesně takto představuje Premonstráty na svých webových stránkách⁵⁸ samotný klášter Želiv.

Rok založení řádu se v literatuře objevuje dvojitě, zatímco například v Encyklopedii řádů a kongregací Milana Bubna⁵⁹ se dočteme rok 1120, v jiných publikacích⁶⁰ je uváděn až rok 1121. Rozpor způsobil zřejmě fakt, že zakladatel řádu svatý Norbert z Xantenu se po svém obratu k víře (po světském životě a zázračném uzdravení po pádu z koně, jak již u světců bývá) usadil roku 1120 v údolí Premontre v severní Francii na místě, kde stál malý kostelík Jana Křtitele, s odhodláním vybudovat zde klášter pro své budoucí následovníky⁶¹. Přívržence⁶² se vydal hledat do okolních měst a díky jeho plamenným kázáním se mu to

⁵⁸ Klášter Želiv [online]. [cit. 30. 08. 2020]. Dostupné z <https://www.zeliv.eu/premonstransky-klaster-v-zelive/premonstrati/>.

⁵⁹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci. s. 63–65. Srov. HRUDNÍKOVÁ, Mirjam, ed. *Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*. Podobně také VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr a FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. 1. vyd. Praha 1997. s. 10, 151.

⁶⁰ ARDURA, Bernard a DOLISTA, Karel. *Prémontrés en Bohême, Moravie et Slovaquie = Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. s. 7. srov. ŘÍHA, Tomáš. *Svatý Norbert*. s. 61. Srov. JEŽKOVÁ, Alena. *Tichá srdce: kláštery a jejich lidé*. s. 165. srov. HUGH, Lawrence. *Dějiny středověkého mnišství*. s. 167. srov. HANDGRÄTINGER, Tomas. *Setkání a poslání. Premonstrátská spiritualita*. s. 33.

⁶¹ PÍŤHA, Petr. *Svatý Norbert*. s. 21–22.

⁶² Při studiu dostupné literatury jsem narazila na několik nejasností. V publikaci M. Bubna *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích* (s. 65) se uvádí, že Norbert založil řád premonstrátů s několika druhy roku 1120. V tomto případě čtenáře napadne, že již s několika druhy přišel a rovnou založili klášter. V bakalářské práci P. Dostálové *Želivský klášter* je dokonce uvedeno, následující tvrzení: „Protože měl Norbert hodně následovníků a příznivců, založil v roce 1121 ve francouzském Prémontré...“. Nejenže se tu setkáváme s rozparem data založení (podrobněji níže), ale také v množství Norbertových příznivců. Obdobně se i v bakalářské práci J. Lafatové *Premonstráti v českých zemích* (s. 5) dočteme, že „V roce 1120 se Norbert s několika přáteli usazuje v údolí Prémontré“; také publikace M. Hrudníkové *Řeholní život v českých zemích* má na s. 31 informaci o tom, jak se Norbert se svými žáky uchýlil v roce 1120 do pustiny v Prémontré. Oproti tomu D. M. Dautzet, T. Říha a P. Piřha uvádějí, že Norbert odešel do Prémontré sám (pouze v doprovodu svého přítele laonského biskupa Bartoloměje de Joux) a teprve poté se vydal hledat následovníky s myšlenkou, že založí nový řád.

dařilo velice dobře. Již o Velikonocích čítala Norbertova komunita 12-13 žáků⁶³. Ke složení jejich řeholních slibů došlo na Boží Hod vánoční roku 1121⁶⁴, což někteří autoři zřejmě považují za skutečné založení řádu. Téměř současně vznikla i ženská odnož řádu a klášter se stal jakýmsi dvojklášterem, kde v přísně oddělených částech žily ženy i muži. Takto fungoval až do roku 1378, kdy byl tento typ klášterů zrušen⁶⁵.

Řádová komunita se rozrůstala závratnou rychlostí a v Prémontré se tak začalo roku 1122 budovat mohutné opatství. Norbert neúnavně pokračoval ve svých cestách po Evropě a nadále kázal a hledal další následovníky. Jeho odhodlání a přitažlivost řádového života vedlo ke stále mohutnějšímu rozšiřování řádu ve Francii, Belgii a Německu⁶⁶. Postupně se řád dostával i do ostatních evropských zemí, přičemž do Čech to bylo v roce 1140⁶⁷.

Norbertova další cesta, tentokrát ne misijní, vedla do Říma, kde doufal v potvrzení řádu papežem. Toho dosáhl vydáním papežské buly *Apostolicae disciplinae spectantes Honoratia II.* datovanou 16. února 1126⁶⁸. Základem nového společenství byla řehole sv. Augustina, která nejlépe odpovídala způsobu života v Prémontré a Norbertově vizi, jak by měl řád fungovat. Spojovala tedy ideály chudého asketického života spolu s rolí aktivních kazatelů a misionářů⁶⁹.

Premonstráty můžeme poznat podle bílého hábitu, původně na znamení kajících a odrazu chudoby, vyrobeného z nebarvené a tím až bělavé rezné vlny. Později se z tohoto skromného oděvu stal drahý bílý hábit s kolárkem, škapulířem, cingulem⁷⁰ a kapuciem. Podle barvy řeholního oděvu, odkazující svou bělostí na anděly, byli premonstráti také

⁶³ Opět nesoulad v některé literatuře. Zatímco P. Piřha a T. Říha uvádí 13 učedníků, francouzský premonstrát Dominique-Marie Dauzet ve své publikaci *Krátký životopis svatého Norberta* jich prezentuje 12 (s. 61).

⁶⁴ DAUZET, Dominique-Marie. *Krátký životopis svatého Norberta*. s. 62. Srov. COL, Rudolf. *Sv. biřmování*. s. 10–11. Srov. ČERMÁK, Dominik Karel. *Svatý Norbert, arcibiskup Magdeburský, patriarcha a zakladatel řádu premonstrátského, patron Český: vypsání jeho života jakož i přenešení jeho sv. ostatků z Magdeburku do Prahy*. s. 23.

⁶⁵ HUGH, Lawrence. *Dějiny středověkého mniřství*. s. 221–222. Srov. BLASCHKE, Jorge. *Záhadný středověk*. s. 54. uvádí, že ke zrušení smiřšených klášterů dořlo již v roce 1135.

⁶⁶ DAUZET, Dominique-Marie. *Krátký životopis svatého Norberta*. s. 75–88.

⁶⁷ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. II. díl, I. svazek, *Řeholní kanovníci*. s. 65.

⁶⁸ DAUZET, Dominique-Marie. *Krátký životopis svatého Norberta*. s. 93–94. srov. PIŘHA, P. *Svatý Norbert*. s. 26.

⁶⁹ HUGH, Lawrence. *Dějiny středověkého mniřství*. Srov. CHAROUZ, Jindřich Zdeněk. *Ořivené dědictví: premonstrátský řeliv včera a dnes*. s. 5.

⁷⁰ Šňůra nebo pás k přivázání kněžského nebo řeholního roucha.

nazýváni bílými bratry⁷¹. Řád vznikl jen o několik málo let později než řád cisterciáků⁷² a do určité míry z něj vychází. V tomto ohledu můžeme sledovat několik společných rysů, například v podobě bílého oděvu (cisterciáci nosí bílý hábit s černým škapulířem), organizace řádu (filiální systém a každoroční setkání všech opatů na zasedání generální kapituly), vnitřního života v konventu (i když ne tak asketického a uzavřeného) nebo organizace klášterního hospodářství. H. Lawrence⁷³ uvádí, že sv. Norbert byl obdivovatelem a přítelem sv. Bernarda (zakladatel cisterciáckého kláštera v Clairvax), což by mohlo vysvětlovat, proč se Norbert při zakládání svého řádu cisterciáky inspiroval.

Svatý Norbert byl dle svého přání pohřben v premonstrátském kostele Panny Marie v Magdeburgu 11. června 1134. Přestože byl již v průběhu 12. století označován jako ctihodný a blažený, k jeho svatořečení došlo až bulou Řehoře XIII. vydanou 28. července 1582⁷⁴. Ostatky sv. Norberta si poklidně odpočívaly několik století až do doby, kdy se klášter dostal do rukou protestantů a začal pustnout. Tehdy započaly snahy získat ostatky zpět do rukou premonstrátů, o což se snažily různé kláštery, ale úspěšný byl až strahovský opat Kašpar Questenberg, který za nemalé podpory císaře Ferdinanda II. a hraběte Šlika po dlouhých jednáních 3. prosince 1626 relikvie z hrobu vyzvedl. První cesta vedla do Doksan, kde byly ostatky vyzdobeny a připraveny ke svému finálnímu uložení ve Strahovském klášteře. K tomu došlo po velkých slavnostech 2. května 1627. Ještě před slavnostním uložení vydal pražský arcibiskup kardinál Harrach dekret⁷⁵, kterým sv. Norberta prohlašuje českým zemským patronem⁷⁶.

3.2. Stručné dějiny řádu

Pouze krátké seznámení s dějinami řádu začínám zvolením nejvyššího představeného, tedy generálního opata, Huga de Fosse roku 1128. Mohlo by se zdát, že zakladatele řádu sv. Norberta nebude možné nahradit, avšak v osobě opata Huga řád našel Norbertova velice oddaného a schopného pokračovatele. Za jeho vedení se řád ještě více rozšířil a uvádí se, že roku 1164 (v tomto roce Hugo zemřel) existovalo již 261 klášterů⁷⁷. Následující

⁷¹ HANDGRÄTINGER, Tomas. *Setkání a poslání. Premonstrátská spiritualita*. s. 153–154.

⁷² Mnišský řád založený v roce 1098 ve Francii opatem Robertem, spravovaný podle řehole sv. Benedikta.

⁷³ HUGH, Lawrence. *Dějiny středověkého mnišství*.

⁷⁴ ŘÍHA, Tomáš. *Svatý Norbert*. s. 106–108.

⁷⁵ Dekretem Quo sanctis Bohemiae z 27. dubna 1627.

⁷⁶ ŘÍHA, Tomáš. *Svatý Norbert*. s. 119–126. srov. ČERMÁK, Dominik Karel. *Svatý Norbert, arcibiskup Magdeburský, patriarcha a zakladatel řádu premonstrátského, patron Český: vypsání jeho života jakož i přenešení jeho sv. ostatků z Magdeburku do Prahy*. s. 53–74.

⁷⁷ Tamtéž s. 138.

12. a 13. století se nesly v duchu rozkvětu a růstu, aby ve své vrcholné kondici, co do majetků, počtu členů, prestiže a vlivu, byl řád v průběhu 14. století. V dalších letech se však musel vyrovnat s turbulentními společenskými změnami, které ovlivnily jeho fungování prakticky ve všech zemích. Tvrdě na premonstráty dopadly války, ale především reformace a v Čechách období husitství. Po krátkém oživení a snaze navrátit se ke starým pořádkům v 17. století přichází na sklonku století 18. téměř konec řádu. Vinou Velké francouzské revoluce zaniklo velké množství francouzských klášterů, včetně toho v Prémontré roku 1790. Ještě o pár let dříve potkal podobný osud kláštery v rakouských dědičných zemích po zásahu Josefa II. a vydání jeho dekretu o rušení klášterů z roku 1782⁷⁸. Stav řádu a počet klášterů byl začátkem 19. století doslova žalostný. Ze stovek klášterů v dobách největší slávy zbylo pouze devět mužských (všechny na území dnešního Rakouska) a šest ženských (na území několika států). Po Napoleonově pádu můžeme sledovat zvyšující se úsilí o obnovu klášterů a řeholního života v Belgii a Francii. O opravdové povstání řádu z popela se postaral papež Lev XIII., když v říjnu 1883 pozval všechny premonstrátské opaty na generální kapitulu do Vídně. Hlavou řádu byl tehdy zvolen strahovský opat Zikmund Starý, který stál u rozkvětu a nové organizaci řehoní rodiny⁷⁹. Tímto české země opět potvrdily své významné místo v premonstrátské historii.

Řád i přes veškerá protivenství vydržel fungovat až do současnosti, kdy se může pyšnit více než 1300 řeholníky a přes 340 řeholnicemi⁸⁰.

3.3. Premonstráti v českých zemích

Premonstrátský řád se do českých zemí dostal zásluhou olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka, který se s ním seznámil při své pouti do Svaté země a během účasti na II. lateránském koncilu v Římě (r. 1139). Řád ho natolik oslovil, že se po svém návratu rozhodl přivést ho také do Čech. Pro svůj záměr získal také souhlas knížete Vladislava II. a podporu jeho ženy Gertrudy⁸¹. Kníže potřeboval ustálit politickou situaci v zemi a nový reformní řád byl jednou

⁷⁸ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. s. 67–70.

⁷⁹ ŘÍHA, Tomáš. *Svatý Norbert*. s. 178–190.

⁸⁰ *Strahovský klášter. Řeholní komunita* [online]. Strahovský klášter 2016. [cit. 05. 09. 2020]. Dostupné z: <https://www.strahovskyklaster.cz/reholni-komunita>.

⁸¹ BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny zemí Koruny české I. Do roku 1197*. s. 579.

z cest, jak tomu pomoci. Konvent získal fundaci v Praze⁸² na místě zvaném latinsky Mons Sion neboli Strahov. První místní mniši se měli řídit řeholí sv. Augustina, ale již roku 1143⁸³ byli do Prahy pozvaní z vestfálského Steinfeldu premonstráti, kteří zde zakotvili až do dnešních dnů⁸⁴. Další kláštery byly zakládány v rychlém sledu. První po Strahovu, resp. prakticky současně s ním, vznikla ženská kanonie premonstrátek v Doksanech⁸⁵. Po vypuzení benediktinů z klášterů v Litomyšli⁸⁶, Želivě⁸⁷ a Klášterním Hradisku⁸⁸ ve 40. a 50. letech 12. století zde vznikla další centra v té době moderní premonstrátské kanonie. Koncem 12. století přibýly ještě kláštery v Teplé⁸⁹ a Louce u Znojma a ženské kláštery v Louňovicích pod Bláníkem⁹⁰ a v Dolních Kounicích⁹¹. Další významný klášter byl založen v Milevsku mezi lety 1184 až 1187⁹² řeholníky ze Želiva a stal se tak nejstarším klášteřem v jižních Čechách. Na počátku nového století (kolem roku 1202) vybudoval blahoslavený Hroznata, na žádost své sestry Vojslavy, ženský klášter v Chotěšově, který byl bezprostředně spjatý se svým domovským klášteřem v Teplé⁹³. Nedlouho po Chotěšově vznikl klášter v Zábřdovicích u Brna obsazený kanovníky ze Strahova. Zábřdovické opatství zajišťovalo

82 V Inventáři k fondu Premonstráti Strahov najdeme informaci, že klášter byl založen již roku 1140. Stejně tak ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. s. 4. a BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české 1*. s. 579.

83 HLAVÁČEK, Ivan, *Die Anfänge der Prämonstratenser im hochmittelalterlichen böhmischen Staat im Kontext der damaligen Ordensgeistlichkeit*, In: *Studien zum Prämonstratsorden*, Vandenhoeck-Ruprecht-Göttingen 2003, s. 281–310. Srov. BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české 1. Do roku 1197*. s. 580.

84 Tématem zakládání prvních premonstrátských kanonií v Čechách a jejich vazbě na mateřský klášter v Steinfeldu se věnuje Jan Kramer ve své závěrečné práci. KRAMER, Jan. *Zakladatelská činnost řádu premonstrátů ve střední Evropě do počátku 13. století. Dceřiná založení klášterů Steinfeld a Dünnwald*. Praha 2009 [cit. 17. 07. 2022]. Dostupné také z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/26316>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.

85 Inventář k fondu Premonstráti Strahov uvádí rok založení kláštera v Doksanech 1141, ale v ostatních publikacích najdeme až rok 1144 – např. VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr a FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. 1. vyd. Praha 1997. s. 212–213.

86 Zda opravdu před premonstráty pobývali v Litomyšli benediktýni, rozporuje Václav Novotný ve své knize *České dějiny*. Díl I. část 2, *Od Břetislava I. do Přemysla I.* Praha 1913. s. 382–383.

87 K rozporům přesného roku založení viz níže.

88 Kolem roku 1151 a zrušen 1784 viz FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. s. 514, 521.

89 1193 založil blahoslavený Hroznata.

90 Podřízený konventu v Želivi a trvající pouze od roku 1149/50 do roku 1420 viz VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr a FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. 1. vyd. Praha 1997. s. 352–353.

91 Kanonie také podřízena Želivi založená roku 1183 a fungující do roku 1526 viz FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. 1. vyd. Praha 2005. s. 277–283.

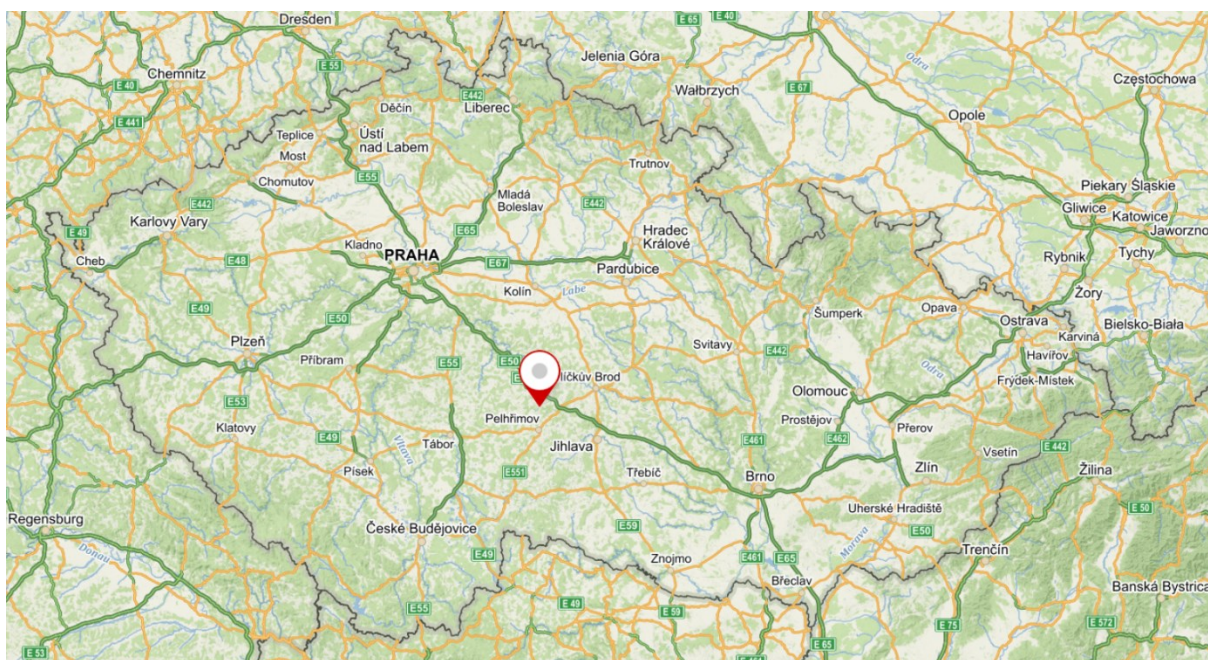
92 BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české 1. Do roku 1197*. s. 678.

93 VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr a FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. 1. vyd. Praha 1997. s. 254–257.

duchovní správu nově založenému⁹⁴ panenskému konventu premonstrátek v Nové říši⁹⁵. Na závěr nelze opomenout poutní místo Svatý Kopeček, které je od roku 1636 pevně spjato s řádem nejdříve pouze v podobě duchovní správy kanovníků z Hradiska, později povýšilo na převorství (to ovšem zaniklo spolu s klášteřem Hradisko) a od roku 1846 zde funguje strahovské probošství⁹⁶.

4. Želivský klášter

Želivský klášter se nachází v obci Želiv v okrese Pelhřimov na západní straně kraje Vysočina. S počtem 1149 obyvatel⁹⁷ patří k lehce nadprůměrným obcím daného okresu. Klášter je bezesporu její dominantou a zároveň také nejzajímavější památkou.

Obr. 1 - Lokalizace obce Želiv

V rámci obce je klášter situován v její západní části na ostrohu nedaleko soutoku řek Tmavy a Želivky. Celý jeho areál se dnes skládá z několika částí⁹⁸, vzniklých v různých obdobích. Mezi hlavní budovy patří například bývalý Trčkův hrad, opatství, konvent a kostel Narození Panny Marie. Od výstavby zřejmě první stavby v této lokalitě, kostela sv. Petra

⁹⁴ Roku 1121, s nuceným odchodem poslední převorky roku 1596 ženský klášter zaniká.

⁹⁵ FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. s. 233, 456.

⁹⁶ FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. s. 525–527.

⁹⁷ Český statistický úřad: Počet obyvatel v obcích - k 1. 1. 2020 [online]. [cit. 05. 09. 2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-za0wri436p>.

⁹⁸ Podrobně jsou všechny součásti areálu specifikovány v Památkovém katalogu Národního památkového ústavu. [online]. [cit. 24. 10. 2020]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/premonstratsky-klaster-zeliv-672961>.

a Pavla⁹⁹, až po dnešní turistický komplex s hotelem, restaurací a pivovarem ve správě Kanonie premonstrátů v Želivě, uteklo bezmála 900 let. Jeho pohnutou historii v krátkosti přiblížím v následující kapitole.

V dobových dokumentech se můžeme setkat s několikerým pojmenováním dnešního Želiva. V nejstarších listinách se setkáme s označením Selev (Zelev), později je užíváno označení Siloe, odkazující na rybník v Jeruzalémě¹⁰⁰. Výjimkou není ani německá varianta Selev, případně Selevv, Selew, Selowa a Syola. Zde bych ještě ráda upozornila na disproporci v případě skloňování názvu obce Želiv. Často lze v odborné literatuře i v běžné mluvě narazit na kolísání mezi používáním ženského a mužského rodu. Přestože A. Polívková v publikaci *Naše místní jména a jak jich užívat*¹⁰¹ připouští obojí skloňování, Ústav pro jazyk český¹⁰² uvádí rod mužský, a proto i já se zde přikláním k variantě v Želivě.

4.1. Historie kláštera

Stejně jako datace založení jiných klášterů i samotného premonstrátského řádu (viz výše) je také přesný rok vzniku želivského kláštera předmětem diskuzí a sporů. V mnohé starší literatuře¹⁰³ najdeme uváděný rok založení 1139. Toto vročení však později rozporuje historik V. Novotný ve svém díle *České dějiny*¹⁰⁴ a vysvětluje, že dle jeho názoru, je správným datem až rok 1144¹⁰⁵, což se můžeme dočíst také v úvodu k inventáři fondu Premonstráti Želiv¹⁰⁶. K tématu vzniku kláštera se v roce 2010 vrátil Petr Sommer¹⁰⁷, který předpokládá existenci kláštera již před rokem 1144, konkrétně jej však neuvádí¹⁰⁸. Prvními

⁹⁹ POCHE, Emanuel a kol. *Umělecké památky Čech IV*. Praha 1982. s. 417.

¹⁰⁰ PETRŮ, Václav. *Klášter Želiv*. s. 101. Srov. *Praemonstrátský klášter Želiv: Stručné dějiny a popis*. s. 3.

¹⁰¹ POLÍVKOVÁ, Alena. *Naše místní jména a jak jich užívat*. s. 21.

¹⁰² Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. *Internetová jazyková příručka*. [online]. [cit. 20. 11. 2020]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>.

¹⁰³ ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů toho řádu dle roků jich založení*. s. 205.; srov. BEZDĚKA, Viktor. *Památky kláštera Želivského*. In: *Památky archeologické a místopisné, II/IV, 1856*. s. 145.; srov. SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království Českého*. s. 1033.; srov. PETRŮ, Václav. *Klášter Želiv*. s. 21.; srov. SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Díl dvanáctý, Čáslavsko. s. 251.

¹⁰⁴ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny*. Dílu I. část 2, Od Břetislava I. do Přemysla I. Praha 1913. s. 698.

¹⁰⁵ Podrobněji také BOLERAZKÁ, Zuzana. *Želiv, klášter v předhůří Vysočiny. Jeho majetky a sídelně historický vývoj do poloviny 14. století*. Praha 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. s. 11.

¹⁰⁶ ADÁMEK, Jiří. *Inventář Řád premonstrátů Želiv (1167), 1233-1950*. Třeboň 1965. s. 2.

¹⁰⁷ SOMMER, Petr. *Želiv Reginarda Metského*. In: *Za zdmi kláštera. Cisterciáci v českých zemích*, ed. Dvořáčková-Malá, Dana, Charvát, Petr, Němec, Bohumír. České Budějovice 2010. s. 129–136.

¹⁰⁸ Podrobněji ke vzniku kláštera také HEJRAL, Petr, ŠRÁMEK, Josef. *Glosy k raně středověkým dějinám Želiva*. In: *Sborník k poctě Jiřího Kalfestra*. Hradec Králové 2014. s. 87–92.

obyvateli kláštera se stali mniši benediktýnské řehole pod vedením opata Reginarda z Met¹⁰⁹. Dlouhé působení je v Želivě však nečekalo, přestože se jim podařilo vystavět poměrně slušné základy celého kláštera včetně kostela sv. Petra a kaple Panny Marie vysvěcené biskupem Otou. V Jarlochových záznamech¹¹⁰ se můžeme dočíst, že benediktýn ze Želiva vyhnal po svém nástupu nový biskup Daniel I., který jejich místo přenechal premonstrátům ze Steinfeldu. Do opuštěného kláštera přivedl nové řeholníky opat Gotšalk v roce 1149¹¹¹. O počátcích života klášterní komunity bílých bratří nám opět barvitě vypráví Jarloch¹¹². Popisuje je jako velmi náročné, jelikož klášter našli prakticky vybydlený a byli odkázáni na pomoc velkého propagátora premonstrátského řádu olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka.

Rozsah a velikost klášterních statků v těchto počátečních letech se bohužel přesně nedozvíme, protože se o tom nedochoval žádný písemný doklad. Přesnější obrysy nám poskytuje až listina papeže Honoria z roku 1226¹¹³, kde je vyjmenováno 65 vesnic a dvorů náležejících do správy kláštera. Takto vysoký počet je jasným dokladem prudkého růstu klášterních majetků a vůbec vlivu premonstrátů v celé oblasti Želivska. Další podobnou konfirmaci udělil král Václav I. listinou z 25. srpna 1233¹¹⁴, kde vymezuje a potvrzuje rozsah a hranice klášterních statků. Významně majetek rozšířil opat Heřman, který v roce 1233 koupil sousední Humpolec a některé vsi na Jihlavsku. Schválení této kupní smlouvy se kanovníci dočkali nejdříve od olomouckého biskupa Roberta¹¹⁵ a v březnu 1243 i potvrzení krále Václava I.¹¹⁶ Nástupce opata Heřmana Marsilius II. se zasloužil o upevnění a především pojištění získaných majetků, kterého se klášteru dostalo v podobě potvrzení papežem Alexandrem IV. v roce 1256¹¹⁷. Kanonii se dalšího významného osvědčení dostalo

¹⁰⁹ Jarloch se své kronice opata jmenuje Reinard viz KOSMAS a EMLER, Josef, ed. *Prameny dějin českých*. Díl II, *Kosmův letopis český s pokračovateli = Fontes rerum Bohemicarum*. s. 487. Dominik Čermák ve své studii o premonstrátech nazývá prvního opata Regnardem. s. 205.

¹¹⁰ FRB II. – Jarloch. s. 489.

¹¹¹ VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr a FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. s. 704.

¹¹² FRB II. – Jarloch. s. 489–490.

¹¹³ Dochovaná v opisu CDB II, č. 281, s. 274–277.

¹¹⁴ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. č. 812, s. 382. Originál v SOA Třeboň. Řád Premonstrátů Želiv, inv. č. 4.

¹¹⁵ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. č. 819, s. 385.

¹¹⁶ CDB IV, č. 19, s. 89–92. Originál v SOA Třeboň. Řád Premonstrátů Želiv, inv. č. 5.

¹¹⁷ CDB V/3, č. 1077, s. 88.

od papeže Urbana IV. v lednu 1262, který kromě potvrzení všech výsad a majetků slibuje želivské komunitě ochranu Svatého stolce¹¹⁸.

Neutěšený finanční stav kanonie v době Karla IV. odráží vydané královské privilegium ze 4. července 1357, které osvobozuje klášter na dva roky od placení daní¹¹⁹. V květnu následujícího roku Karel IV. povoluje klášteru využívat na splacení dluhů prodej nebo zastavení svých statků¹²⁰. Těmito dvěma privilegii však Karlova přízeň Želivu nekončí. V lednu 1366 potvrdil dříve vydaná privilegia Václava I. (1233), Václava II. (1293) a Jana Lucemburského (1341)¹²¹.

Zajímavou kauzou ve středověké historii kláštera je zásah papeže Řehoře XI. do volby nového želivského opata po smrti velice oddaného a pracovitého Bohuslava, který zemřel po své cestě k papeži s cílem pojistit si u něj nabytý klášterní majetek. Řehoř prohlásil volbu zvoleného opata Jindřicha I. za neplatnou a trval na svém starém právu, kdy v případě, že zemře opat na římském území, spadá inkriminovaný chrám do pravomoci papeže¹²². Po delších jednáních se podařilo vyjednat papežovo schválení, které završil 15. března 1372 vydáním buly ve třech exemplářích. V každém potvrzuje volbu Jindřicha za želivského opata, ale s odlišnými adresáty (opat Jindřich, želivský konvent, Gerhard steinfeldský opat – otec opat želivského kláštera)¹²³. Ani období vlády následujícího opata Jindřicha II. nepřineslo klášteru klid. V roce 1375 došlo k ničivému požáru, kterému podlehl prakticky celý klášter i s chrámem. Následující přestavba, která si samozřejmě vyžádala nemalé finanční prostředky, a tedy i další prodeje a zástavy majetků, byla již provedena v gotickém stylu.

V souvislosti s pohnutou dobou husitských nepokojů, která samozřejmě dopadla i na želivský klášter (již v roce 1420 byl vydrancován tábority¹²⁴ a za čtyři roky poté zde táborité tvrdě porazili katolíky v čele s Janem z Leskova¹²⁵), je nutné zmínit zběhlého člena řehole Jana Želivského, pozdějšího radikálního husitského kněze, který byl 9. března 1422

¹¹⁸ EMLER, Josef. RBM II, č. 344, s. 131. Originál v SOA Třeboň. Řád Premonstrátů Želiv, inv. č. 6.

¹¹⁹ RBM VI., č. 604, s. 339. Originál v SOA Třeboň. Řád Premonstrátů Želiv, inv. č. 15.

¹²⁰ Originál v SOA Třeboň. Řád Premonstrátů Želiv, inv. č. 17.

¹²¹ Originál v SOA Třeboň. Řád Premonstrátů Želiv, inv. č. 24.

¹²² PETRŮ, Václav. *Klášter Želiv*. s. 40. srov. ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. s. 216.

¹²³ Originály všech tří exemplářů viz SOA Třeboň. Řád Premonstrátů Želiv. inv. č. 30–32.

¹²⁴ PETRŮ, Václav. *Klášter Želiv*. s. 44.

¹²⁵ Tamtéž s. 45. Srov. ŠMAHEL, Jan. *Organizace a skladba tábořské strany v letech 1420–1434*. In: *Husitský Tábor: sborník Husitského muzea* 9. s. 77.

popraven na staroměstské radnici¹²⁶. Po uklidnění poměrů a nastoupení Zikmunda na český trůn si od něj nechal listinou z 31. ledna 1437 opat Držek potvrdit veškeré statky. Součástí bylo také osvobození od berní a dávek na 8 let a slib již žádné klášterní statky nezastavovat¹²⁷. Příjemci listiny poskytli Zikmundovi 500 uherských zlatých a přislíbili vyplatit dalších 500 uherských zlatých poté, co Zikmund vyplatí zástavu pro Petra z Bydlína¹²⁸. Doba vlády Jiřího z Poděbrad znamenala pro klášter další potvrzení dříve nabytých výsad a dokonce rozšíření ještě na několik dalších statků¹²⁹. Po krátkém vzpamatování klášterní komunity z nelehké husitské doby jí čekala daleko tvrdší rána. Král Jiří, coby dlužník bohatého šlechtice Buriana Trčky z Lípy¹³⁰, mu v březnu 1467 zapisuje nejdříve 60 kop grošů komorní plat z želivského kláštera a o rok později Burianovi již zastavuje celé želivské panství¹³¹. Kanovníci byli nuceni Želiv opustit a uchýlit se do Jihlavy¹³². Želiv zůstal i po brzké Burianově smrti nadále v držení rodu Trčků, který si zde nechal vystavět gotickou tvrz, tzv. Trčkův hrad. Přes snahu fungovat v běžném režimu i během zastavení kláštera Trčkům opatský úřad a klášter prakticky zanikl. Velkou zásluhu na tom, že se to nakonec opravdu nestalo, si připsal strahovský opat Jan Lohelius, když se mu podařilo dojednat s císařem Rudolfem II. v dubnu roku 1589 postoupení Želivského kláštera klášteru strahovskému¹³³. Měli se zde vyučovat jak světské osoby, tak i mladí řeholníci. Tímto sloučením se opati strahovští začali nazývat také želivskými.

K vykoupení Želiva z majetku Trčků zpět do rukou premonstrátů došlo v roce 1622, kdy dosavadní majitelka Marie Magdalena Trčková obdržela v květnu zbývající náhradu a Želiv tak mohl přejít pod strahovský klášter a zprostředkovatele obchodu opata Kašpara z Questenberka.¹³⁴ Nový opat hned započal s obnovou a navrácením ztracených vsí, ale také

¹²⁶ BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české 1. Do roku 1197*. s. 314.

¹²⁷ Zikmund zastavil 10. prosince 1436 některé želivské vesnice Petru z Bydlína, které slíbil vyplatit již v lednu následujícího roku. Výplatu realizoval až želivský opat Marek v roce 1444 viz BÁRTA, Stanislav. *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*. s. 220.

¹²⁸ AČ 1, s 514–515. srov. BÁRTA, Stanislav. *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*. s. 213. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/136914>. s. 213.

¹²⁹ Podrobněji viz níže.

¹³⁰ Významný šlechtický rod sídlící v jedné ze svých větví na hradě Lipnice nad Sázavou.

¹³¹ PETRŮ, Václav. *Klášter Želiv*. s. 49. Srov. ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. s. 221; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. XII., Čáslavsko. s. 251–252.

¹³² DOBIÁŠ, Josef. *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí: doba reformační, 2. díl*. Pelhřimov 1936. s. 167, 173–175.

¹³³ Originál listiny viz SOA Třeboň. Řád Premonstrátů Želiv, inv. č. 79.

¹³⁴ PETRŮ, Václav. *Klášter Želiv*. s. 61–62. srov. Inventář k fondu ŘÁD PREMONSTRÁTŮ ŽELIV (1167) 1233–1950. Dějiny původce fondu. s. 18–20. Václav Petrů uvádí převod majetků až v roce 1623, oproti tomu

se stavebními úpravami kláštera. V Želivě byl jako zástupce strahovského opata jmenován administrátor, přičemž hned druhý jmenovaný Štěpán Magni se snažil o osamostatnění kláštera a vymanění se ze závislosti na Strahovu. Podařilo se mu to v roce 1643 poté, co Želiv vyplatil Strahovu náhrady, které investoval do jeho získání. Strahovský klášter zůstal pro želivskou kanonii i nadále klášterem mateřským a strahovský opat se od té doby nazývá otcem opatem Želivského kláštera.¹³⁵ Po svém znovuzkříšení čekala klášter další rána v podobě vydrancování švédskými vojsky a ztráty všech cenností, které ve snaze je před Švédy uchránit převezli na hrad Lipnice. Ta ovšem padla do rukou nepřátel velice záhy a za své tak vzaly nejen hodnotné předměty a peníze, ale také listinné materiály.¹³⁶

Úplného osvobození od strahovského vlivu se želivští bratři dočkali až v roce 1661 zvolením opata Siarda Falca přímo ze svých řad.¹³⁷ V osobách nastoupivších opatů získává Želiv neúnavné bojovníky za zvelebení kláštera a propagaci řádového života. Zvláště aktivní byl opat Jeroným Hlína zvolený v roce 1703, který se zasloužil o založení klášterní školy, gymnázia i semináře. Bohužel za doby jeho správy došlo v roce 1712 k dalšímu velkému požáru a tím poničení mnohých nově vystavěných a opravených částí konventu a klášterního chrámu. Celková škoda se udávala na 25 tisíc zlatých.¹³⁸ S pomocí četných donátorů a zapojení architekta Jana Blažeje Santiniho do stavebních prací se podařilo budovy obnovit, tentokrát ve stylu gotizujícího baroka¹³⁹. Až do doby josefínských reforem se klášteru nadále dařilo úspěšně spravovat své majetky a zajišťovat duchovní služby a vzdělání lidem ze širokého okolí. Josef II. svými dekrety však tvrdě zasáhl do fungování klášterů a v průběhu 80. let došlo k několika vlnám, kdy dle jeho názoru nepotřebné kláštery rušil¹⁴⁰. Zajímavý fakt týkající se ohrožení i samotného kláštera v Želivě zmiňuje F. Kryštůfek

v úvodu inventáře Premonstráti Želiv, stejně jako v knize Dominika Čermáka *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, je citován termín převodu Želiva na Strahov již zmiňovaný rok 1622.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. s. 229.

¹³⁷ Tamtéž, s. 231.

¹³⁸ BEZDĚKA, Viktor. *Památky kláštera Želivského*. In: *Památky archeologické a místopisné, II/IV*. 1856. s. 148. Stejnou částku 25 tisíc zlatých uvádí i ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. s. 250. Oproti tomu v brožuře *Praemonstrátský klášter Želiv: Stručné dějiny a popis*. V Želivi: nákladem vlastním, 1948 se částka škod vyšplhala až na 40 tisíc zlatých. Podobně Václav Petřů ve své knize *Klášter Želiv* na straně 79 operuje se 40 tisíci zlatými, v poznámce uvádí, že vychází z údajů V. Bezděky.

¹³⁹ POCHE, Emanuel a kol. *Umělecké památky Čech IV*. Praha: Academia 1982. s. 412.

¹⁴⁰ BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny země Koruny české 10*. Do roku 1197. s. 102.

ve své knize o dějinách církve¹⁴¹, kde uvádí, že 2. října 1787 byl odhadnut (v případě zrušení) majetek kláštera na 259.154 zlatých. Za své přežití vděčí želivský klášter především péči o vzdělání v klášterním gymnáziu, kdy později dokonce převzal gymnázium po augustiniánech v Německém (dnešním Havlíčkově) Brodě¹⁴².

20. století nezačalo pro želivský klášter nejšťastněji, protože již roku 1907 ho zachvátil požár. Jeho škody se však podařilo díky dobrému hospodaření úřadujícího opata brzy napravit. Následující události, které zasáhly naše země, se odrážely také na životě v klášteře. Počínaje vojenskou nemocnicí v době první světové války, přes zabrání části budov pro potřeby německé školy a Luftwaffe za nacistické okupace, dále odvezení kanovníků včetně zabrání kláštera v rámci akce K roku 1950, a konče přetvořením církevního místa na psychiatrickou léčebnu. Až v srpnu roku 1991 se premonstráti mohli do kláštera konečně opět vrátit a začít pomalu s jeho úpravami a renovací.¹⁴³

¹⁴¹ KRYŠTŮFEK, František Xaver. *Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české od doby slavného panování císařovny Marie Terezie až do času J. V. císaře a krále Františka Josefa I. (1740–1898)*. [Díl 1]. s. 155.

¹⁴² PETRŮ, Václav. *Klášter Želiv*. s. 95.

¹⁴³ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. s. 95–97.

5. Diplomatický materiál

Zpracovaný diplomatický materiál je pro přehlednost uveden v následující tabulce. Listiny jsou seřazeny chronologicky dle data vydání a ve stejném pořadí jsem jim také přiřadila čísla, která používám v práci pro jejich identifikaci. Kromě tohoto čísla a datace je v tabulce uveden konkrétní vydavatel a dále skupina, podle které jsou členěny následující podkapitoly. Ty obsahují pro jednotlivé písemnosti vždy záhlavní regist¹⁴⁴, místo uložení a diplomatický rozbor. Vlastní edice je pak uvedena v samostatné kapitole Edice, s výjimkou dokumentů již editovaných v rámci bakalářské práce K. Petrové o listinách v kopiáři želivského kláštera.

Číslo	Datum vydání	Vydavatel	Skupina
1	1421, 23.12.	olomoucký biskup Jan	církev
2	1424, 17.05.	Pavel z Prahy, vikář biskupství olomouckého	církev
3	1437, 31.01.	císař Zikmund	panovník
4	1443, 13.06.	papežský legát Julián	církev
5	1443, 15.06.	papežský legát Julián	církev
6	1444, 03.06.	Barbora z Chrástu a její dcera (na Lipnici, svědek Trčka z Lípy)	šlechta
7	1445, 11.11.	želivský opat Marek	Želiv
8	1448, 19.02.	Mikuláš z Lípy a na Lipnici	šlechta
9	1452, 27.06.	Mikuláš Zrubek z Jiřic, Jan z Kletečné, Jakoubek z Čejova, Jan Jendlík z Pejškova, Petr Bohdal ze Smrdova	šlechta
10	1454, 21.03.	král Ladislav	panovník
11	1458, 08.12.	král Jiří z Poděbrad	panovník
12	1460, 03.01.	arcibiskup Jeroným	církev
13	1460, 03.01.	arcibiskup Jeroným	církev
14	1463, 26.03.	Hilarius z Litoměřic	církev
15	1463, 15.06.	Jan z Rabštejna	církev
16	1463, 16.06.	Jan z Rabštejna	církev
17	1464, 30.05.	král Jiří z Poděbrad	panovník
18	1467, 17.03.	Jan Sews	církev
19	1468, 17.08.	papežský legát	církev
20	1480, 01.10.	král Vladislav II.	panovník
21	1486, 04.11.	král Matyáš	panovník
22	1486, 04.11.	král Matyáš	panovník
23	1489, 24.06.	Jan z Olomouce, Alexis z Jihlavy	církev
24	1493, 13.05.	purkmistr a jihlavští konšelé	měšťané
25	1493, 01.06.	král Vladislav II.	panovník
26	1494, 06.04.	opat želivského kláštera Petr	Želiv
27	1495, 16.06.	Konrád Altheimer, Jan z Jemnice	církev

¹⁴⁴ Podrobně jsou listiny z hlediska obsahu a zúčastněných osob rozebrány v kapitole Zhodnocení obsahu listin.

28	1496, 31.05.	Konrád Altheimer, Jan z Jemnice	církev
29	1499, 15.09.	Konrád Altheimer	církev
30	1499, 30.09.	Konrád Altheimer	církev

5.1. Církev

5.1.1. Listina 1

Regest

23. prosinec 1421, Jihlava

Jan, biskup olomoucký, administrátor arcibiskupství pražského, nařizuje ohlasenı Heřmana, zástupce elivskeho klastera, jako kandidát na farare pro faru v Domařine.

Uložení

Originál v SOA Třeboř, fond Premonstratı Želiv, inv. . 48¹⁴⁵.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 35,6 x 18,9 - 5,4 cm.

Formulár listiny nijak nevybočuje z dobových standardů běžných pro biskupské listiny. Zaına intitulací s osobním zájmenem na prvním místě, vypsáním titulů vydavatele a obsahuje také devoční formuli v podobě *Dei gracia*. Následuje promulgace a adresa. Samotné dispozici, tedy právnímu jádru listiny, předchází narace upřesņujıcı okolnosti jejího vzniku. Pritıstena pečeť je připomínána v textu v rámci koroborace. Eschatokol je zde jednoduchý, reprezentován pouze datací. Ta obsahuje místo vydání a letopočet vypsáný slovy, přičemž k označení dne je použito římských ıslıc.

Text je psán pomerņe dobře čitelnou gotickou kurzivou, avšak jeho pochopení komplikuje použití množství zkratek, které je pro tuto dobu bezne. Muzeme zde vidět zkracenı slov kontrakcí (např. episcopus), pomocí zkracovacıho znaménka vlastního (značka pro us, arka označující vynechané m) i relativního významu (per, rum) a nadepsáním písmena (v této listině pouze jeden pıpad). Při psanı „n“ a „m“ na konci slova (zřídka

¹⁴⁵ *Monasterium*. [online]. [cit. 30.03 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/48/charter>.

i na začátku slova) je poslední dřík protažen vlasovým tahem pod linku. Podobné vlasové tahy jsou využity pro zkracovací znaménko – oblouček nad slovem, kde došlo k nějakému zkrácení. Interpunkční znaménka jsou zohledněna pouze v podobě tečky nad některými „i“.

Na dorsu pergamenu najdeme mladší přípisek také v latině, který odkazuje na příjemce listiny a dataci. Psán je humanistickým písmem. I zde se můžeme setkat se zkrácením kontrakcí u slova *monasterii* (značka pro zkrácení má podobu arabské 7) a zkrácením nadepsáním písmen. V případě rozdělení slov písař skutečnost vyznačil krátkou čárkou. Datace je vyjádřena arabskými číslicemi a měsíc je vypsán slovem. Písař udělal chybu při uvedení jména kláštera, která je napravena přeškrtnutím (zajímavé je, že je přeškrtnuto pouze první písmeno nikoli celé slovo, jak bývá dnes běžné) a nadepsáním správného názvu. Tuto opravu velice pravděpodobně uskutečnil až později jiný písař. Domnívám se, že vzhledem k barvě inkoustu a síle tahů mohla být oprava provedena v době, kdy bylo na listinu doplněno identifikační číslo (numero 46).

Na pergamenovém proužku je přivěšena pečeť vydavatele 29. olomouckého biskupa a administrátora pražské diecéze Jana¹⁴⁶. Pečeť okrouhlého tvaru z červeného vosku je zasazena v okrouhlé a zesponu zaoblené voskové misce, jejíž vystupující okraje tvoří vlastnímu pečetnímu obrazu ochranu. V pečetním poli pod baldachýnem stojí sv. Václav, což pečeť řadí mezi hagiografické. Po stranách je obklopen španělskými štíty, přičemž heraldicky napravo je vyobrazen štít olomouckého biskupství se šesti kužely, vlevo Janův rodový erb. V opisu gotickou minuskulou text s *Iohannis Dei gracia episcopi olomucen ec.*¹⁴⁷

5.1.2. Listina 2

Regest

17. května 1424, Brno

¹⁴⁶ BUBEN, Milan. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. s. 141–142.

¹⁴⁷ Podrobněji k popisu erbů Jana Železného viz KREJČÍK, Tomáš – PSÍK, Richard: *Pečetě olomouckých biskupů v období 1351–1457. Typologie a ikonografie*. In: *Historica revue pro historiky a příbuzné vědy* 2013/1. str. 72. srov. PAKOSTA, Oldřich: *Typologické srovnání pečetí arcibiskupů pražských, biskupů olomouckých, litomyšlských a vratislavských z let 1344–1421, s důrazem na ikonografii*. In: *Východočeský sborník historický* 6. 1997. s. 139–164.

Pavel z Prahy, kanovník pražské metropolitní kapituly, vikář a oficiál olomouckého biskupství, ustanovuje Marka, řeholníka premonstrátského kláštera v Želivě, farářem v Jihlavě.

Uložení

Originál v NA, Premonstráti klášter Strahov (1192-1921), inv. č. 99¹⁴⁸.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 20 x 12 - 5 cm.

Tématem písemnosti je konfirmace kněze k obročí, tomu také odpovídá velice stručný formulář listiny. Intitulace začíná osobním zájmenem v 1. osobně plurálu a pokračuje jménem vydavatele s uvedením úřadů, které zastává. Promulgace je zde v běžné podobě *Notum facimus tenore presencium universis*, devoční formule chybí. V naráci se dozvíme, kdo nového kněze prezentuje a žádá jeho uvedení k beneficiu. Vysvětlen je také důvod uvolnění fary. V dispoziici Pavel z Prahy ustanovuje želivského bratra Marka novým duchovním správcem jihlavské fary. Text zakončuje koroborace. Závěrečnou část tvoří pouze datace s uvedeným místem vydání¹⁴⁹. Rok vydání je zapsán kombinací slova a římských číslic.

Dobře prokreslená gotická kurziva činí text poměrně dobře čitelným, za předpokladu, že čtenář je obeznámen s běžně používanými zkratkami. Obtíže může navíc činit protahování dlouhých dříků nad i pod řádek a splývání některých liter. Písař v prvním řádku použil zdobnější majuskuly u tří slov *Nos* (iniciála N, její náběžný tah vybočuje mimo okraj textu), *Paulus* a *Vicarius*. Stopy po řádkování nebo vyznačení okrajů nejsou zřetelné. Ve skladu, který je ve třetině pergamenu, došlo k poškození psací látky, a tedy horší čitelnosti některých slov. V posledním řádku je část psací látky úplně ztracena.

Zkrácení je užito u většiny slov, nejčastěji jde o kontrakci, suspenzi a značky vlastního i relativního významu. Neobjevuje se žádný výrazný ozdobný prvek. Iniciála „I“ má vyšší

¹⁴⁸ *Monasterium*. [online]. [cit. 07. 07. 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/99/charter>.

¹⁴⁹ V originálu je místo vydání vinou poškození psací látky nečitelné. Údaj na Monasteriu uvádí místo vydání Brno.

dřík a je lehce vybočena vlevo, ale vzhledem k nedodržení pevného bloku textu nelze usuzovat na cílený záměr. Na pravé straně je zarovnání bloku dodrženo ještě méně než na straně levé. To vše jen potvrzuje, že písař psal listinu v rychlosti a účelně, spíše než pro reprezentativní potřeby.

Na dorzu listiny se nachází pouze několik velice stručných údajů. Zřejmě nejstarším z nich je uvedení letopočtu (arabskými číslicemi) vydání písemnosti. Vročení je napsáno vpravo vedle pergamenového proužku, na kterém je připevněna pečeť. Pod ním je stejně barevným inkoustem vyvedená, přeškrtná poznámka. Mohlo by se jednat o chybně uvedený rok. Uprostřed u horního okraje je nalepen obdélníček papíru s evidenčním číslem písemnosti, v podobě XXIII. A.28. Uprostřed listiny je další číslice, tentokrát podtržená 25.

Údaj v koroboraci hovoří o připojení pečeti olomouckého vikariátu. Jedná se o oválně zašpičatělou pečeť ze zeleného vosku v misce z přírodního vosku a k listině připevněnou na pergamenových proužcích. Vosk je na několika místech poničen.

5.1.3. Listina 4

Regest

13. červen 1443, Vídeň

Julián, papežský legát, uděluje Markovi, opatu želivského kláštera, povolení držet pro svou osobu také faru v Jihlavě.

Uložení

Originál v NA, Premonstráti klášter Strahov (1192-1921), inv. č. 110¹⁵⁰.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 43 x 30 - 7 cm.

Formulář je stylizován jednoduše a věcně, neobsahuje invokaci ani arengu. Začíná intitulací, bez použití osobního zájmena. Její součástí je také devoční formule ve znění „*miseracione divina*“. Pokračuje vypsáním všechny funkcí vydavatele. Následuje adresa se salutací a podrobnější vysvětlení okolností, proč k vydání listiny došlo, v podobě narace.

¹⁵⁰ *Monasterium*. [online]. [cit. 09. 07. 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/110/charter>.

Jedná se o udělení dispenzu na držení fary v Jihlavě pro opata Marka, s popisem důvodů přistoupení k této výjimce a povinností, které z toho opatovi plynou. V textu formuláře chybí sankce i koroborace s popisem způsobu ověření. Eschatokol obsahuje uvedení místa vydání a dataci, kde rok i den jsou vyjádřeny slovy. V dataci je také odkaz na papeže a období jeho pontifikátu.

Listina je psána pravidelným kancelářským gotickým písmem s viditelnými humanistickými vlivy. Zajímavé jsou zde drobné ozdobné prvky. Na první pohled zaujme výrazná velikost iniciály „I“, jejíž dřík zasahuje až k poslednímu řádku textu. Spodní tah je u konce proveden do ztracena a na sedmi místech přeškrtnut krátkými dvojitými čárkami. Obdobně jsou na několika místech přeškrtnuté prodloužené vlasové tahy nad písmeny „s“ v prvním řádku, směřující v mírném oblouku doprava. Písmo je pravidelné, lehké a díky tomu i dobře čitelné. Obtíže mohou působit četná zkrácení slov. Vedle zkratk zaznamenaných značkou vlastního významu se nejčastěji setkáme se zkracovacím znaménkem v podobě vlasové vodorovné čárky neboli titulusu (*dni[¯] – domini*). Dalším užitým znaménkem je apostrof, jeho použití je dobře viditelné v případě slova *titulo – t't'*. Písař poměrně pečlivě dodržuje majuskuly u vlastních a místních jmen, nahodile tečku nad „i“. Můžeme si všimnout, že písař používání více způsobů zapsání některých liter, například „r“¹⁵¹ má jak vidlicovitý, tak i tvar písmena „z“ (např. *ordinis* – 5. řádek). Obdobně také „s“ má dvojitý tvar, pokud je na konci slova (případně první písmeno, ale majuskula) jde o minuskulní „s“, uprostřed nebo na začátku slova je to hákovitý, svislý dřík zasahující jen lehce pod základní linku. Vpravo na plíce se nachází písařská poznámka s podpisem písaře.

In dorso najdeme několik typů poznámek. Uprostřed pergamenu svou velikostí vyniká registrační poznámka s majuskulou „R“ a vepsanou zbývající částí slova *registra* v horním obloučku. Další poznámky jsou psané v prostřední části spodní poloviny listiny, kolmo k vlastnímu textu. Vznikaly zřejmě postupně a podíleli se na nich různí písaři, všechny jsou psány latinsky. Jako nejstarší se jeví první záznam, vinou vybledlého inkoustu prakticky nečitelný, obsahující zřejmě středověký regist písemnosti. Pod ní je tmavším inkoustem zaznamenána zkratka L. C. Nedá se jednoznačně říci, co přesně znamená, mohlo by jít buď o odkaz, kde je možné informaci najít v konfirmačních knihách (*Libri Confirmationum*)

¹⁵¹ V této době to není žádnou výjimkou, můžeme se setkat i s trojím stylem zapsání například právě písmena „r“.

nebo o zkratku *Litterae confirmationis* s číslem. Další poznámka je již čitelnější a krátce uvádí, že se text listiny týká fary v Jihlavě. Následuje datace uvádějící pouze rok vydání, evidenční číslo listiny a humanistickým písmem psaný podrobnější regest. Mezi středověkým a mladším regestem je ještě vlepený čtvereček papíru s dalším evidenčním číslem tentokrát strojově psaným, v podobě XXIII. A. 29. Zajímavostí dorzální strany je také viditelné linkování s dvojnásobným ohraničením bočních okrajů, přičemž první vnější okraj textového pole je od vnitřního vzdálen přibližně centimetr. Od kraje psací látky jsou vytyčené okraje textového pole nalevo pět a napravo šest centimetrů. Linky jsou pravidelné se stejnými rozestupy, pouze první řádek má odsazenou horní linku ve výšce první iniciály. Linkování na straně textu není patrné. Pro psaní dorzálních poznámek písaři toto linkování nevyužili.

Vydavatel k listině nechal přivěsit svou jednostrannou pečeť mandlovitého tvaru, z červeného vosku, zapuštěnou v ochranné voskové mise. K plíci je připevněna na růžové konopné šňůrce. Pečetní obraz zůstal velice dobře zachován, vidíme stojící postavu anděla v bohaté gotické architektuře. Legenda je psána gotickou minuskulou.

5.1.4. Listina 5

Regest

15. červen 1443, Vídeň

Julián, papežský legát, dává želivskému klášteru povolení konat mše v kostelích a kaplích poskvrněných husitstvím.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 50¹⁵².

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 35 x 20,5 - 7,5 cm.

Druhá listina vydaná papežským legátem Juliánem ve stejný den jako listina č. 4. Formulář obou listin je velice podobný a intitulace má shodné doslovné znění. I zde

¹⁵² *Monasterium*. [online]. [cit. 20.05 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/50/charter>.

následuje adresa se salutací, narace s informacemi o znesvěcení kaplí a kostelů kacíři (husity) a dispozice. V té se dozvíme, že Julián uděluje povolení želivským bratřím opět v těchto místech konat bohoslužby. Uniformita formuláře pokračuje i v podobě chybějící sankce a koroborace a eschatokol reprezentuje pouze identicky formulovaná datace.

Jak již bylo uvedeno, jedná se o další listinu ze stejného dne z kanceláře papežského legáta Juliána, přesto se z paleografického hlediska lehce liší. Už na plíce si můžeme všimnout jiného jména písaře než v případě sesterské písemnosti. Písmo je podobné, jen trochu těžkopádnější se silnějšími tahy. Písař používá obdobný styl zkracování, většinou u stejných slov jako jeho kolega. Častěji však vidíme tečku nad „i“ a na konci řádku rozdělená slova pomocí vlasové čárky. Písař listiny č. 4 slova na konci řádku nerozděloval, raději si je upravil taky, aby k rozdělení nemuselo dojít, dobře to je patrné ve slovně *dicta* na konci 8. řádku. Také v ozdobách vidíme rozdíl. Iniciála „I“ má stejnou velikost, ale je zde mnohem méně zdobena. Schází jí drobné dvojité čárky, které by jí na několika místech přetínaly. Neobjevují se ani v prvním řádku, stejně jako vlasové tahy.

Dorsální strana obsahuje jak registraturní poznámku v podobě středověkého regestu, tak i na malém čtverečku papíru přilepené evidenční číslo se zkratkou slova numero napsaného humanistickým písmem. Oba indorsáty jsou psány latinsky a vyvedeny kolmo k vlastnímu textu listiny. Pro první část poznámky byla použita gotická kurzíva, vyznačení datace je mladší a bylo psáno humanistickým písmem. Na této straně se podíleli různí písaři, ale využili prakticky všech možných zkracovacích metod.

Autor k listině nechal přivěsit svou jednostrannou pečeť mandorlovitého tvaru, z červeného vosku, zapuštěnou v ochranné voskové mise. K plíce je připevněna hedvábnými nitěmi v bílo červené barvě. Pečetní obraz je částečně ve spodním rohu poškozen, přesto je možné rozeznat stojící postavu anděla v bohaté gotické architektuře. Legenda je psána gotickou minuskulou.

5.1.5. Listina 12

Regest

3. ledna 1460, Praha

Jeroným, arcibiskup krétský a papežský nuncius, povoluje želivskému klášteru konat mše v kostelích podléhajících klášteru, dříve znesvěcených husitstvím.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 56¹⁵³.

Rozbor

Originál listiny papežského reprezentanta psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 30,3 x 13,6 - 3,3 cm.

Listina arcibiskupa a papežského nuncia Jeronýma¹⁵⁴ začíná svůj protokol obsáhlou intitulací doplněnou o devoční formuli s odvoláním na svěřením moci od boha a papežského stolce. Následuje inskripce neboli adresa s konkrétním uvedením příjemce, kterým byl želivský opat Jan. Součástí adresy je také salutace. V naraci Jeroným vysvětluje, proč se k vydání listiny rozhodl, s tím že vyslyšel opatovy modlitby (opat je zde tedy v pozici petitora). Čeho se konkrétně týkaly, se dozvíme v dispozici. Spolu se způsobem ověření písemnosti je uvedeno i místo vydání. Závěrečný protokol obsahuje pouze dataci vypsanou slovy a doplněnou o léta papežova pontifikátu.

Text je psán velice dobře čitelným humanistickým okrouhlým písmem, můžeme si všimnout postupného napojování liter ve slovech, písmena jsou však ještě svislá bez většího sklonu doprava. Typickým znakem tohoto písma je zakončení dlouhého „s“ a „f“ na základní lince a také dvoubříškové „a“. Poměrně dobře dodržuje písař psaní velkých písmen u vlastních a místních jmen, také se začínají nahodile objevovat interpunkční znaménka. Pro zvýraznění jména vydavatele bylo užito majuskul, zajímavé je, že pro iniciálu, která je odlišena jen výrazně protaženým dlouhým dřikem, písař zvolil minuskulu. Pochopení obsahu i při dobré čitelnosti komplikuje velké množství použitých zkratek různého druhu. Od zkracovacích znamének vlastního významu (např. zkratka pro „et“ v podobě &, zkratka pro „us“, vodorovná čárka pro „n“, „m“), relativního významu (zkratka pro „per“, „pro“, „rum“), kontrakci (např. ecclesia, domini), naopak chybí použití zkrácení nadepsáním písmena. Text poslední řádky je rozvržen tak, aby poslední slovo končilo na jejím pravém okraji.

¹⁵³ *Monasterium*. [online]. [cit. 04.09 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/56/charter>.

¹⁵⁴ Podrobněji k působení Jeronýma Lando viz KALOUS, Antonín. *Plenitudo potestatis in partibus?: papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*. s. 196–202.

Ani zde nechybí gotickou kurzivou psaná latinská dorzální poznámka umístěná v pravém dolním rohu. Jedná se o krátkou větu velice stručně přibližující obsah listiny. Pod ní se nachází evidenční číslo zapsané zkratkou slova numero a arabskou číslicí 54. Viditelně tmavší inkoust a užití humanistické písmo opět odkazuje na mladší zápis. Můžeme si všimnout, že písař, který doplňoval číslo listiny, také opravil předchozí záznam a nadepsal chybějící zkracovací znaménko (viz poznámka u konkrétního slova v edici). Další údaj, také latinský, obsahuje datum vydání listiny za použití arabských číslic, zkratky anno a měsícem vypsáním slovem. Přestože je psán opět humanistickým písmem barvou inkoustu neodpovídá zápisu evidenčního čísla listiny a byl zřejmě doplněn dříve. Vlevo od datace je podobnou barvou inkoustu jako zápis evidenčního čísla vyvedená minuskula „f“ (viz obr. č. 2 v kapitole *Dorzální poznámky*). Poslední poznámka vybočující nejen svým umístěním do středu spodní části listiny, ale také svou velikostí je velké majuskulní „R“ s vlasovým tahem připomínajícím písmeno „s“. Jedná se o zkratku slova registrata a odkazuje na uvedení listiny v registrech, tedy knize, kde jsou evidovány vydané písemnosti.

V koroboraci je zmíněna pečeť, resp. velká pečeť vydavatele, kterou je písemnost ověřena. Pečeť se zde bohužel nedochovala, pozůstatkem jsou pouze dva otvory v plíci, kde byla zřejmě na konopném provázku zavěšena. Můžeme se s ní však seznámit v další Jeronýmově listině vydané ve stejný den (listina č. 13), směřující také k želivskému opatu, tentokrát uloženou v Národním archivu ve fondu premonstráti Strahov. Jde o pečeť z červeného vosku, jednostrannou, zasazenou do zašpičatělé oválné voskové misky, pontifikálního typu (v pečetním poli jsou zobrazeny tři stojící postavy církevních hodnostářů).

5.1.6. Listina 13

Regest

3. ledna 1460, Praha

Jeroným, arcibiskup krétský a papežský nuncius, uděluje Janovi, opatu želivského kláštera a dalším vybraným bratřím, na pět let zpovídat ze všech hříchů věřící usazené v kraji do vzdálenosti tří mil od kláštera. Výjimku tvoří hříchy podléhající rozhodnutí papežského stolce.

Uložení

Originál v NA, fond Premonstráti – klášter Strahov, inv. č. 133¹⁵⁵.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 27 x 14 - 2,5 cm.

Další listina arcibiskupa a papežského nuncia Jeronýma vydaná ve stejný den jako listina č. 12. Jejich první tři řádky jsou prakticky totožné. Formulář ani dále nevykazuje žádné odlišné znaky. Po naraci následuje dispozice, kde Jeroným popisuje, jaké výsady a za jakých podmínek je Janovi uděluje. Způsob ověření a datace opět odpovídá přesnému znění jako v listině č. 12.

Vzhledem k tomu, že písemnosti jsou psány v jeden den, je i s ohledem na styl písma velice pravděpodobné, že šlo o jednoho písaře. Podrobněji tedy není nutné se k typu písma ani stylu znovu vyjadřovat.

Zajímavou odlišnost obou listin shledávám v dorzálních poznámkách a místě uložení. Na rozdíl od listiny č. 12, která je uložena ve fondu SOA Třeboň Řád Premonstrátů Želiv (byla tedy původně uchována přímo v Želivském klášteře), je tato listina nyní ve fondu Národního archivu Premonstráti Strahov. Dostala se tedy zřejmě nějakou cestou od adresáta, želivského opata Jana, až do Strahovského klášteře, který byl s tím želivským určitou dobu sloučen v jeden. Liší se tím i poznámka na dorzu, díky čemuž můžeme usuzovat, že privilegium bylo velice brzy po sepsání uloženo ve Strahovském klášteře. Svědčí o tom chybějící středověký regist a formát evidenční poznámky odlišný, než je typické pro většinu písemností tohoto období uložených v Želivském klášteře. Stejně jako u listin uložených v Želivě je i zde evidenční číslo vepsáno na malý kousek papíru a nalepeno v pravé spodní části psací látky. V tomto případě zástupce strahovské kanceláře použil pro evidenční účely kombinaci písmena a římských a arabských číslic bez zkratky numero. Zkratka pro slovo registrata má identickou podobu i umístění jako druhá Jeronýmova listina, vpravo od ní je navíc letopočet bez bližšího uvedení dne nebo zkratky anno.

¹⁵⁵ *Monasterium*. [online]. [cit. 01.10 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/133/charter>.

O způsobu zpečetění, který je zde totožný jako u listiny č. 12, je již podrobněji pojednáno výše.

5.1.7. Listina 14

Regest

26. březen 1463, Praha

Hilarius z Litoměřic, administrátor pražského arcibiskupství vidimuje želivskému klášteru čtyři dříve vydané listiny.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 57¹⁵⁶.

Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti klášter Strahov (1192-1921), ŘP kn. 43.

Rozbor

Originál listiny, vidimus, psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 57,1 x 58,4 – 10,2 cm.

Formulář listiny je i přes její značnou obsáhlost poměrně jednoduchý a věcný. Jde o potvrzení čtyř dříve vydaných listin udělujících želivskému klášteru určitá práva a privilegia. Vydavatelem je administrátor pražského arcibiskupství Hilarius z Litoměřic, který je představen v krátké intitulaci. Největší část formuláře listiny představuje dispozice, kde je přiblížen obsah a základní data ověřovaných dokumentů, jejich text však není inserován. Autenticitu listin potvrzuje vydavatel přivěšením pečeti vikariátu pražského arcibiskupství. Závěrečnou část listiny reprezentuje datace s uvedením místa vydání. To je upřesněno na Pražský hrad, a ne jen prosté označení v Praze. Letopočet včetně denního data je vyjádřen římskými číslicemi, měsíc je uveden slovem. Při porovnání originálu a opisu listiny v želivském kopiáři jsem narazila na fakt, že má chybně uvedeno datum vydání. Autor

¹⁵⁶ *Monasterium*. [online]. [cit. 08. 10. 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/57/charter>.

opisu ho klade do roku 1458¹⁵⁷, přestože v originále je jasný rok 1463, zřejmě došlo k mylnému přečtení a zaměnění římského X za V.

Z paleografického hlediska zaujme na první pohled zdobně vyvedená iniciála „N“, jež lehce vyčnívá mimo levý okraj textu. Tvoří jí, jak sloní choboty směřující až k hornímu okraji psací látky, tak i ozdobné ornamenty. Stejně velikosti, avšak již méně zdobená, je majuskula „H“ použitá pro zvýraznění jména vydavatele. Hilariuv přídomek je zvýrazněn už jen vysokou majuskulou „L“ bez dalších ozdob. Zajímavý je zoomorfní ornament vystupující ze šlahounovitého tahu litery „h“ a tvořící jakési fantaskní zvíře. Písař zvolil dobře čitelnou bastardu s množstvím běžně užívaných zkratek té doby. Text je velice obsáhlý, písař byl tedy nucen psát hustým drobným písmem, a to i přes relativně značnou velikost psaní látky. Majuskuly jsou zastoupeny v hojném počtu, písař vcelku pečlivě dodržuje jejich psaní u vlastních jmen a na začátku jednotlivých oddílů textu (potvrzovaných listin). Další majuskuly využil na začátku slov, která chtěl zřejmě zdůraznit. Zajímavé je, že v některých případech pro tato první písmena zvolil písař minuskulní podobu (pouze je napsal ve větší velikosti), u ostatních zůstaly majuskuly, viz například srovnání slova Siloen na třetím a 29. řádku nebo abbas 10. a 23. řádek. Pro oddělení jednotlivých listin, které jsou potvrzovány jako autentické, je užito rozdělovací znaménko v podobě dvou vlasových šikmých čárek. Vlasové tahy písař použil také v případě protažení posledních dřívků pod základní linku u liter „m“ a „n“ na konci slova, u litery „x“, vodorovné čárky nad slovem vyznačující zkrácení nebo protažení značek „us“ a „rum“.

Opět se in dorso setkáváme s několika registraturními poznámkami. Nejstarší z nich je zřejmě středověký, velice stručný regest, který je vinou vyblednutí inkoustu prakticky nečitelný. Pod ním se nachází regest mladší, doplněný také o dataci. Další poznámkou je majuskula „A“, která by zde, dle mého názoru, mohla reprezentovat označení uložení listiny v rámci želivské registratury. Poznámky jsou psány humanistickou kurzivou (vyjma nejstaršího regestu, který i přes nečitelnost byl pravděpodobně psán gotickou kurzivou) a po bližším zkoumání se domnívám, že na jejich provedení se podílelo několik písařů. Co se regestu týče, podle odlišného tvaru číslice šest v letopočtu a denním datu, dvojí barvě inkoustu a tvaru písmen ve jméně papeže usuzuji, že právě rok a určení vydavatele bylo

¹⁵⁷ Chybný letopočet je uveden v Bc. práci Kateřiny Petrové, Středověké listiny 13.–15. století v kopířáři želivského kláštera, listina 30. s. 46.

do regestu doplněno později, a to i jinou písařskou rukou. Majuskula A, včetně evidenčního čísla listiny (opět vepsané na kousek papíru a na psací látku přilepené) je psána podstatně tmavším inkoustem a z poznámek je nejmladší. Uprostřed pergamentu je velice nezřetelný kruhový obrys, což by mohlo naznačovat, že listina byla opatřena jakýmsi razítkem. Dorzální strana tedy posloužila k poznámkám až čtyřem různým písařům.

1463. 26 Martii

Confirmatio privilegiorum monasterii Siloe a Pio II.

A

Numero 55

K listině je na žlutozelených hedvábných nitích přivěšena špičatě oválná pečeť vikářů pražského arcibiskupství, z červeného vosku usazená v misce z přirozeného vosku. Spodní okraj pečeti byl poškozen a následně doplněn červeným voskem, část opisu psaného gotickou minuskulou je vinou toho ztracena. V pečetním poli je stojící postava sv. Václava, heraldicky vpravo erb pražského arcibiskupství a vlevo znak olomouckého biskupství se šesti kužely ve dvou řadách. Pečetní miska není klasicky ze spodu zaoblená, ale plochá a vystupuje z ní zřetelný tvar erbu s břevnem, tedy znak pražského arcibiskupství.

5.1.8. Listina 15

Regest

15. červen 1463, Praha

Jan z Rabštejna, představený vyšehradského kláštera a papežský protonotář a referendář, nejvyšší kancléř českého království, vidimuje na žádost želivského opata Jana listinu papeže Bonifáce IX. ze 13. října 1389.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 58¹⁵⁸.

¹⁵⁸ *Monasterium*. [online]. [cit. 17.10 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/58/charter>.

Rozbor

Originál listiny, vidimus, psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 36,8 x 19,2 – 5,3 cm.

Obsahem listiny je vidimace, tomu odpovídá i věcnost a stručnost jejího formuláře. V úvodní části je představen vydavatel textu Jan z Rabštejna reprezentovaný pouze základními funkcemi a tituly, ostatní jsou shrnuty pod zkratku etc. Krátkou promulgaci v podobě *notum facimus* střídá narace s uvedením petitora, jímž byl opat Želivského kláštera Jan. V rámci dispozice je uveden insert vidimované listiny a potvrzení jejího znění. Na důkaz toho ohlašuje Jan z Rabštejna v koroboraci přivěšení své pečeti a celý formulář zakončuje krátká datace.

Písmem listiny je pečlivě provedená bastarda. Ozdobných prvků je velice málo, patří mezi ně iniciála „N“ vybočující vlevo mimo rámeček textu, vysoce nasazený tah majuskuly „W“, vlasové tahy vedené pod řádek u koncového „m/n“ a drobné vlasové tahy tvořící nad koncovým „s“ smyčku. Vlasové tahy se objevují také u smyčky „l“ a „x“, které má protažený tah pod řádek. V některých případech je vlasovou čárkou naznačena tečka nad „i“, jinde je klasická tečka. Dobrá čitelnost je komplikována množstvím zkratk a užitím některých ligatur (například ligatura „cz“ pro zkrácení slova cetera nebo ligatura „pp“). Při čtení je potřeba dát pozor na dvojí typ psaní písmene „r“.

Poznámky in dorzu jsou zde psány uprostřed pergamenu u jeho horního okraje, ale obráceně k textu, po jeho otočení jsou tedy při spodním okraji. Na jejich vytvoření se podíleli až tři písaři, o čemž svědčí odlišný typ písma i barva inkoustu. První poznámka je zkratka pro *anno* a datum vydání listiny, při bližším pohledu je možné rozpoznat korekturu datace, přičemž původní číslovka jedna byla přepsána na pět. Následuje majuskula „H“, zřejmě odkazující na typ nebo uložení listiny v želivské registratuře a krátký regist a to vše psáno humanistickou kurzivou. Zřetelně světlejší inkoust můžeme pozorovat u další, a tedy zřejmě i starší, poznámky. Je hůře čitelná, ale jedná se také o krátký regist částečně přelepený čtverečkem papíru s evidenčním číslem listiny. Dle barvy inkoustu je možné se domnívat, že evidenční číslo a delší regist by mohl být vytvořen stejným písařem.

K listině je přivěšena kulatá pečeť z červeného vosku v misce z přírodního vosku. Opis je psán gotickou minuskulou, v pečetním poli se nachází španělský čtvrcený štít,

kde v prvním a čtvrtém poli jsou zkřížené klíče symbolizující vyšehradskou kapitolu, ve druhém a třetím poli erb rodový.

5.1.9. Listina 16

Regest

16. června 1463, Olomouc

Jan z Rabštejna, probošt vyšehradské kapituly a papežský protonotář a referendář, nejvyšší kancléř českého království, vidimuje na žádost želivského opata Jana listinu Hilaria z Litoměřic, administrátora pražského arcibiskupství, z 26. března 1463.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 59¹⁵⁹.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, vidimus, charta recta, pergamen o velikosti 51,5 x 37,5 - 4,9 cm.

Další vidimus vydaný Janem z Rabštejna pouhý den po potvrzení listiny č. 15, ze dne 15. června. Struktura formuláře je prakticky totožná jako u předchozí listiny, není tedy nutné se o ní podrobněji rozepisovat. Předkladatelem písemnosti, kterou žádá ověřit, a tedy i petitorem je opět želivský opat Jan. Vidimována je listina Hilaria z Litoměřic z března téhož roku¹⁶⁰, která sama již obsahuje potvrzení pravosti několika starších privilegií. Místo vydání a způsob ověření je u obou Janových vidimací stejný. V čem se zásadně liší je velikost pergamenu, což je pochopitelné vzhledem k rozsáhlému textu, jehož dispozici tvoří víceméně doslovný insert celé ověřované listiny.

Na rozdíl od listiny č. 15 je tato písemnost psána odlišným typem písma, a tedy velice pravděpodobně i jiným písařem. Oproti pečlivě vyvedené bastardě den staršího vidimusu se zde setkáváme se zběžným gotickým kurzivním písmem. Litéry jsou drobné, hustě psané s mírným sklonem doprava. Vyjma prvního řádku, kde můžeme pozorovat několik majuskul

¹⁵⁹ *Monasterium*. [online]. [cit. 17.10 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/59/charter>.

¹⁶⁰ Z diplomatického hlediska již zpracována jako listina č. 14.

zdobených vlasovými tahy, postrádá text jakékoli zdobné prvky. Iniciála „n“ není předsazena, celý text je koncipován do bloku. Písař byl nucen pro takto obsáhlou listinu použít velké množství zkratk všech typů, které se objevují prakticky v každém slově. Bez jejich znalosti je pochopení a přečtení textu velice komplikované. Často se objevuje nedostatečné oddělení spojky *et* od následujícího slova a dochází až k jejich splnutí. V textu se můžeme setkat s vyjádřením datace dvojitým způsobem, v jednom případě římskými číslicemi, další jsou již vypsány slovy. Písař nedodržuje zapsání letopočtů dle originálu, při datování listiny z roku 1462 se od původního textu odchytil a zřejmě pro urychlení použil římské číslice. Naopak při opisu závěrečného datování Hilariovy konfirmace je letopočet vypsán slovy. Měsíc je slovem vyjádřen vždy. Samotný insert není vyjma malé tečky na začátku a na jeho konci od ostatního textu nijak speciálně odlišen. Oddělení jednotlivých potvrzovaných listin písař dodržuje stejně jako v insertované listině v podobě dvou vlasových tahů. I přesto ale zůstává orientace v textu náročná, a to vzhledem k jeho velké zhuštěnosti. Poslední část celé listiny obsahující informaci o ověření a dataci je oddělena z každé strany tahem připomínajícím dnešní lomítko. Vyznačení linek a okrajů není zřetelné.

Při bližším zkoumání je možné si všimnout několika chyb nebo cílených úprav, které písař při přepisu vidimovaného textu udělal. Jde však o nepatrné odchylky, které nijak nepozměňují jeho obsah. Konkrétně se jedná například o vynechání předložky *in* na několika místech, na řádce 13 slovo *invenies* místo *inveneris*, řádek 14 vynechání *abbati pro tempore*, řádek 27 přehozené pořadí spojení *terras decimas*, řádek 37 místo *apud* napsal písař *aput*, na řádce 38 použito namísto slova *undecima* římská číslice, řádek 51 ve spojení *anno dominice incarnationis* vynechal písař slovo *dominice*.

Na dorsu pergamenu opět nechybí krátký středověký regest včetně datování a doplnění evidenčního čísla. Registrurní poznámka je psána kolmo k vlastnímu textu listiny v její horní polovině. Stručný, gotickou polokurzivou psaný, regest obsahuje velké množství zkratk a zajímavou písařovu chybu, kdy ve slově *Siloensis* napsal místo „o“ očividné „u“. Datace je dle použité humanistické kurzivy doplněna později, stejně jako přilepený kousek papíru s číslem listiny. Ten zřejmě zakrývá nějaký starší zápis, jehož pouhé okraje jsou viditelné u levé a horní strany.

Ověření listiny a podoba pečeti je shodná s listinou č. 15.

5.1.10. Listina 18

Regest

17. březen 1467, Olomouc

Jan Sews, administrátor olomouckého biskupství, ustanovuje Jana Arcuficise farářem na faře v Kněžicích.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 60¹⁶¹.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, na šířku (charta recta), na pergamenu o velikosti 16,1 x 10,3 - 2,3 cm.

V případě této listiny jde o velice stručný formulář, čemuž odpovídá i velikost psací látky. Na prvním místě stojí intitulace bez uvedeného osobního zájmena. Začíná rovnou jménem vydavatele, devoční formule zde chybí. Následuje promulgace s obvyklou formulí *Notum facimus tenore presencium universis* a uvedení adresáta, tj. opata želivského kláštera. Krátká narace s důvodem zlistinění, tedy uprázdnění místa faráře v kostele v Kněžicích z důvodu úmrtí původního faráře Drslava, předchází dispozici. Zde už vydavatel stvrzuje vlastní konfirmaci nového duchovního a dodává, že u tohoto aktu byl zastoupen rektorem olomoucké konzistoře. Přestože je listina zpečetěna, není o způsobu ověření v textu žádná zmínka. Datace je jednoduchá, zahrnuje místo vydání, rok vypsany slovem, den římskými číslicemi a měsíc opět slovem.

Písař zvolil velice zběžnou gotickou kurzivu, která může působit obtíže při čtení. Zkrácení je užito u většiny slov, nejčastěji jde o kontrakci, suspenzi a značky vlastního i relativního významu. Neobjevuje se žádný výrazný zdobný prvek. Iniciála „I“ má vyšší dřík a je lehce vybočena vlevo, ale vzhledem k nedodržení pevného bloku textu nelze soudit na cílený záměr. Na pravé straně je blok dodržen ještě méně než na straně levé. To vše jen

¹⁶¹ *Monasterium*. [online]. [cit. 17. 10. 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/60/charter>.

potvrzuje, že písař se s listinou moc poctivě nezaobíral a byla psána spíše v rychlosti a účelně, než pro reprezentativní potřeby.

Dorzální poznámka je opět dvojího typu. U horního okraje pergamenu najdeme krátký regist psaný humanistických písmem, bohužel vinou vybledlého inkoustu je hůře čitelný. Význam lze však z kontextu pochopit, obtíže nečiní ani použité zkratky. Druhý typ poznámky reprezentuje doplněné evidenční označení se zkratkou pro slovo *numero* a číslem. I tento záznam je psán humanistickým písmem, ale dle podstatně tmavšího použitého inkoustu a silného duktu písma ho zapsal jiný písař. Ten samý člověk pravděpodobně i odhalil chybu v dataci, kdy původně se uvádí, že listina byla vydána v květnu, správně je však měsíc březen. Chybný údaj byl dvěma tahy přeškrtnut a nadepsána oprava.

Listina je ověřena pečetí přivěšenou na pergamenovém proužku. Jde o jednostrannou špičatě oválnou pečeť zasazenou ve voskové misce. Vosk bohužel podlehl částečně degradaci, v pečetním poli je možné pouze obtížně identifikovat postavu a nečitelný opis psaný gotickou minuskulou.

5.1.11. Listina 19

Regest

17. srpen 1468, Jihlava

Žádost o potvrzení volby nového želivského opata. Volby se účastnili převor Jana, podpřevor Jan Šchíbal, cirkátor Zikmund, kustod Jakuba Sihenfelder, kněžický plebán Jana Arcuficis, plebán ve Vysoké Petr, plebán v Záhoří Mikuláš a Ondřej Pistoris.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 61¹⁶².

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 38,8 x 38,2 – 4,2 cm.

Jedná se o obsáhlou, komplikovanou listinu s dvěma notářskými podpisy. Na první pohled, bez podrobnějšího zkoumání, a především podle notářských podpisů, by bylo možné

¹⁶² *Monasterium*. [online]. [cit. 14.02 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/61/charter>.

usuzovat, že jde o notářský instrument. Po bližším seznámení zjistíme, že formulář je složitější a jde o jakousi kombinaci notářského instrumentu a listiny, kde se prolínají prvky obou typů textů. První část písemnosti začíná adresou, které předchází oslovení v podobě *Reverendissimo in Christo pater*. Adresátem je zde papežský legát. V pozici vydavatelů jsou uvedeni církevní hodnostáři, ti se účastnili volby nového želivského opata a žádají potvrzení tohoto aktu. V naraci je nastíněna složitá situace, ve které se kanovníci nacházejí. V době, kdy museli opustit klášter a uchýlit se do Jihlavy zemřel i stávající opat Martin. Proto bylo nutné zvolit opata nového. Zvolený opat je představen v dispozici s ubezpečením, že šlo o jednomyslnou volbu a zdůrazněním jeho kvalit. Část textu je víceméně protokolárním zápisem průběhu volby. Následuje odkaz na potvrzení a uveřejnění tohoto právního jednání veřejným notářem Mikulášem. Vlastní notářův souhlas s vydáním dekretu o zvolení nového opata není od první části textu nijak odlišen. Na prvním místě je krátká intitulace s osobním zájmenem já a bez dalších opisů ratifikuje uskutečněnou volbu. Mikuláš také zmiňuje dvojí ověření, jak notářským znamením a podpisem (viz níže), tak i pečetí konventu. Závěr tvoří podrobná datace s přesným uvedením místa konání, které je specifikováno konkrétně až na místnost, zde sakristii farního kostela sv. Jakuba. Datace obsahuje rok vypsany slovy, den římskými číslicemi a měsíc opět slovem, navíc je uvedena ještě přesná hodina jednání. Tato konkretizace místa a času uskutečněného aktu je jedním z charakteristických prvků (spolu s notářským podpisem) notářských instrumentů. Celý formulář zakončuje svědečná řada.

Pod textem se nachází notářský podpis dvou notářů, kdy po formuli *Et ego* a uvedení svého jména, pokračují ve vysvětlení uskutečněné záležitosti. Vyznávají, že byli oba osobně přítomni a viděli i slyšeli, jak se celá záležitost odehrála. Na důkaz toho svým podpisem a znakem listinu stvrzují. Notářský znak neboli signum notarile má každý notář specifické a zastává ověřovací funkci. Vyobrazeno je vlevo vedle notářova podpisu. V prvním případě je znamení menší a svou drobnější a kompaktnější podobou odpovídá stylu celého zápisu. Na čtyřech stupních stojí zašpičatělý kruh, z jehož poloviny vystupuje ve skoseném čtverci zakreslený kříž a celý obrazec zakončuje drobný křížek. Ve spodním podstavci je na slabiky rozdělené a tečkami oddělené jméno notáře. Druhé znamení působí rozmáklejším dojmem, opět podobně jako notářův styl písma. I zde se setkáme se čtyřmi stupni, první je obdélník s vypsáním celým jménem notáře. Na prvním stupni sedí tři půlkruhy ve tvaru čepičky a v každém je mezi dvěma tečkami zapsané písmeno. V mezerách jsou nakresleny další

půlkruhy tvořící třetí stupeň a poslední půlkruh opět mezi nimi tvoří závěrečnou čtvrtou řadu. Z nejvyššího bodu jakési pyramidy vystupuje zvláštní trojlístý květ.

Na listině můžeme rozpoznat tři různé písařské ruce. První písař, který pomocí zběžné gotické kurzivy a velkého množství zkratk, sepsal celou vlastní listinu. Zdobně vyvedl pouze iniciálu „R“, dále už je jeho písmo drobné a hustě napsané. Nahodile se objevuje interpunkce v podobě tečky uprostřed řádku, větší řád v ní však sledovat nelze. Tečku používá také na konci některých řádků. U levé strany bloku textu si můžeme všimnout vyznačeného okraje, stejně tak nad prvním řádkem. Stopy po linkování zřetelné nejsou. Další dvě písařské ruce patří již veřejným notářům, kteří k listině připojili své podpisy. Mikuláš použil pečlivě provedenou dobře čitelnou bastardu tvořenou poměrně silnými tahy. Kristián, naproti tomu, píše zběžnou gotickou kurzivou, tahy má rozmáchlejší a podstatně slabší. Zápisy se také odlišují v podobě iniciály „E“. Mikuláš jí nijak zvlášť nezvýraznil, pouze zvolil větší velikost a celé slovo *et* vybočil mimo rámeček textu. Kristián slovo *et* nechal včleněné do odstavce, ale „E“ je několikanásobně větší a více vykreslené.

Dorzální poznámka je tentokrát jednoduchá. Jedná se o krátký velice stručný regist psaný humanistickým písmem v pravém spodním rohu. Datace v podobě *Anno 1468* je napsána několik centimetrů nad plikou a vinou vybledlého inkoustu je téměř přehlédnutelná. Podobně vybledl i regist, ale byl zřejmě v době doplnění identifikačního čísla (opět vlepený čtvereček papíru se zkratkou *numero* a pořadovým číslem) obtažen. Obtáhnutí není však důsledné, zkracovací znaménka zůstala v původní podobě. Nad registem se nachází ještě podtržená číslice šest, zřejmě součást nějakého původního řazení.

I přes ověření notářským znamením a podpisem je k listině ještě na pergamenovém proužku přivěšena kulatá, vosková pečeť želivského konventu, která je ohlášena v koroboraci.

5.1.12. Listina 23

Regest

24. červen 1489, Olomouc

Jan z Olomouce a Alexins z Jihlavy, administrátoři olomouckého biskupství, ustanovují Jana Pistorise z želivského kláštera, farářem na faře v Knežicích u Jihlavy.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 63¹⁶³.

Rozbor

Originál konfirmační listiny psaný latinsky, charta recta, na pergameni o velikosti 15,1 x 11,4 - 3 cm.

Jedná se o stručnou konfirmační listinu, čemuž odpovídá i velikost psací látky. Formulář je věcný bez jakýchkoli ozdobných formulí. Po krátké intitulaci, začínající osobním zájmenem v množném čísle, protože konfirmátory byly dva zástupci olomouckého biskupství, následuje narace s vysvětlením, proč je listina vydávána. V tomto případě se jedná o obsazení uvolněného benefícia, a to z důvodu, že současný kněz Jan Sartoris získal beneficium jiné a toto si tedy nemohl ponechat. V dispozici se dozvídáme, že na obsazovanou faru v Kněžicích je ustanoven klerik Jan, kterého prezentoval opat Václav z želivského kláštera. Celý akt ustanovení nového beneficiáta uzavírá už jen koroborace a slovy vyjádřená datace.

Text je psán zběžnou gotickou kancelářskou kurzivou s použitím množství zkratk. Výraznější je pouze iniciála „N“ s lehce zdobnými patkami. Písmo je hustě psané poměrně spojitě. Dlouhé dřívky u „p“, „f“ a „s“ zasahují hluboko pod základní linku, často až na následující řádek. Nepravidelně se objevují majuskuly u místních a vlastních jmen. Interpunkce zcela chybí, u slov rozdělených na konci řádku není naznačeno rozdělovací znaménko.

Na psací látce jsou viditelné sklady, byla tedy stejně jako ostatní uložena složená. Dorzální poznámka je zde psána kolmo k textu. Jedná se o krátký regest psaný velice špatně čitelným vybledlým inkoustem a mladší zřetelnější přípisek s evidenčním číslem listiny. Při bližším prohlédnutí je možné si všimnout zřejmé opravy původního vročení, stejně jako korekce v regestu, kdy bylo přeškrtnuto chybně napsané jméno dosazovaného klerika a nadepsáno správné. K opravě došlo zřejmě v době, kdy byla listina nově evidována.

¹⁶³ *Monasterium*. [online]. [cit. 23.10 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/63/charter>.

Z koroborace se dozvíme, že k listině byla připojena pečeť vikářů olomouckého kostela. Ta je však ztracena, zůstal pouze kousek pergamenového proužku, na kterém byla zavěšena.

5.1.13. Listina 27

Regest

16. června 1495, Olomouc

Konrád Altheimer a Jan z Jemnice, administrátoři olomouckého biskupství, ustanovují bratra Wolfganga z želivského kláštera farářem u kostela sv. Jakuba v Jihlavě.

Uložení

Originál v NA, fond Premonstráti – klášter Strahov, inv. č. 158¹⁶⁴.

Rozbor

Originál konfirmační listiny psaný latinsky, charta recta, pergamen o velikosti 19 x 11 - 2 cm.

Další konfirmační listina potvrzující nového faráře na faře u kostela sv. Jakuba v Jihlavě. Podobně jako u listiny č. 18 se v naraci dozvídáme, že původní farář Matouš zemřel a v důsledku toho bylo nutné přistoupit ke zvolení nového církevního správce. Stručnost a jednoduchost zápisu se odráží již v intitulaci, která neobsahuje osobní zájmeno, ale uvádí rovnou jména a funkce obou vydavatelů. Informace o žadateli a příjemci listiny, želivském opatu Petrovi, následuje po klasické promulgační formulí *Notum facimus tenore presencium universis*. V dispozici vydavatelé specifikují, že novým knězem se stává řeholní bratr Wolfgang z želivského kláštera. Text uzavírá koroborace. Eschatokol obsahuje pouze slovem vypsanou dataci, včetně denního data. Nechybí ani uvedení místa vydání.

Pisár pro záznam použil zběžnou gotickou kurzivu, můžeme si však všimnout již drobných humanistických vlivů a písmo nazvat jakýmsi přechodem mezi středověkým a novověkým. Zkratky se vyskytují ve velkém množství a jde prakticky o všechny jejich běžně užívané typy. Zdobné prvky obsahuje pouze iniciála, a to v podobě ukončení náběžného horního tahu do tvaru ležaté osmičky. Je vybočena vlevo mimo blok textu

¹⁶⁴ *Monasterium*. [online]. [cit. 27.08 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/158/charter>.

a zasahuje svou velikostí až k horní straně pergamenu. Řádkování zde není tak husté a dlouhé drůčky tedy pouze výjimečně zasahují do dalšího řádku. Písař v prvním řádku dodržel pro vlastní jména užití majuskul, v ostatním textu jsou již zastoupeny spíše nahodile. Rozdělení slov na konci řádku je naznačeno dvěma slabými čárkami. V posledním řádku vedl písař u několika liter vlasové sloní choboty pod linku, svou délkou zabíhají až pod pliku. Stopy po linkování ani vyznačení okrajů nejsou patrné.

In dorso se nacházejí pouze krátké záznamy zřejmě z doby pořádání listin v několikeré podobě. Uprostřed psací látky je napsaná a podtržená číslice 44, nad ní vlepený čtvereček papíru se strojově doplněným označením XXIII. A. 47. a u spodního okraje najdeme letopočet vydání textu.

Pečeť ohlášená v koroboraci je ze zeleného vosku, zapuštěná do voskové misky, má zašpičatělé oválný tvar a způsob přivěšení je na pergamenovém proužku. Bohužel její okraje podlehly degradaci a text psaný gotickou minuskulou tak není čitelný. V pečetním poli je zřetelná stojící postava sv. Václava.

5.1.14. Listina 28

Regest

31. května 1496, Olomouc

Konrád Altheimer a Jan z Jemnice, administrátoři olomouckého biskupství, ustanovují bratra Vincenta z želivského kláštera farářem v Kněžicích.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 65¹⁶⁵.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 15,1 x 12,4 - 2 cm.

Další konfirmační listina z pera stejných zástupců olomouckého biskupství, jako v případě listiny č. 27, tentokrát potvrzující nového faráře na faře v Kněžicích. Okolnosti jsou však jiné. Původní farář Štěpán odstoupil z úřadu ze své vlastní vůle. Z jakého důvodu

¹⁶⁵ *Monasterium*. [online]. [cit. 27.11 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/65/charter>.

ukončil své působení, není vysvětleno, častým důvodem býval mimo úmrtí odchod na jiné uprázdněné beneficium. Text je až na nepatrné nuance totožný jako u listiny č. 27 není tedy nutné ho podrobněji rozebírat. Datace je v obdobné podobě, pouze denní datum je uvedeno opisem *ultima mensis Maii*.

Dle rozboru písma soudním, že písemnost psal týž písař jako listinu č. 27. Vidíme stejně používané zkratky, totožné označení dělení slov na konci řádku, stejné rozvržení řádků. Drobný rozdíl je patrný u iniciály C, která je vyvedena bez zdobného tahu v podobě ležaté osmičky. Ve spodní části textu si můžeme povšimnout vodorovné čáry, kterou si písař naznačil okraje. Stopy po linkování zřetelné nejsou.

Krátký regest v podobě dorzální poznámky je uveden při pravé straně ve spodní části pergamenu. Inkoust je na několika místech velice vybledlý, čtení to však nekomplikuje. Domnívám se, že některá slova byla dodatečně obtažena, můžeme si povšimnout dvojitých tahů, například u slova *committy* a *Vincentio*. Datace je vyjádřena zkratkou pro *anno* a letopočtem. Určení konkrétního dne a měsíce bylo zřejmě doplněno až později, barva inkoustu a písmo neodpovídá ostatním záznamům.

V případě této listiny se pečeť přivěšená na pergamenovém proužku bohužel nedochovala, ztrátě odolala pouze její vosková ochranná miska. Z popisu v koroboraci víme, že šlo o pečeť olomouckých vikářů.

5.1.15. Listina 29

Regest

15. září 1499, Olomouc

Mandát Konráda Altheimera, administrátora olomouckého biskupství, kterým nařizuje uskutečnění proklamace bratra Martina z želivského kláštera k faře v Kněžicích.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 66¹⁶⁶.

¹⁶⁶ *Monasterium*. [online]. [cit. 25.03 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/66/charter>.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 21,8 x 15,9 cm.

Dle obsahu písemnosti se jedná o mandát. Formulář je jednoduchý, začíná intitulací (osobní zájmeno zde není), která je vysunuta nad textem a psána ve dvou řádcích. Následuje uvedení želivského opata Petra, jež je patronem uprázdněné fary v Kněžicích. Mandátem vydavatel přikazuje ohlásit bratra Martina jako kandidáta na uvolněné místo faráře a dohlédnout, že proklamace proběhne bez výhrad. Pro tento typ listin je typické použití slov *crida* a *proclamacio* (viz řádek 9 v edici) proto se o nich mluví jako o cridách. V dispozici se dále dozvíme, jak přesně má být ohlášení oznámeno a do kdy je možné podávat proti kandidátovi námitky. Kdo konkrétně měl ohlášení zprostředkovat a byl tzv. exekutorem cridy se z textu nedozvíme. Vydavatel ho však vyzývá, aby splnění příkazu potvrdil svým podpisem a pečeti. Splnění této výzvy zde reprezentuje pouze poznámka na dorzu viz níže. Datace (ve formátu rok a den zapsán římskými číslicemi, měsíc slovem) s místem vydání zde předchází koroboraci.

Písmo je zběžné, přesto dobře čitelné. Můžeme si zde opět povšimnout, že do gotické kurzivy postupně pronikají novogotické i pozvolné humanistické vlivy. Dle některých drobných odchylek však soudím, že text nepsal stejný písař jako listinu č. 27, přestože vyšla ze stejné kanceláře. Rozdílu si můžeme všimnout u psaní litery „h“, která je zde bez smyčky, stejně tak koncové „n“ nemá smyčku vedenou pod řádek. Podstatný rozdíl je u majuskulního „M“, písař ho začíná obloučkem, který připomíná písmeno „a“ a majuskulního „R“, které má již plně humanistický tvar. Písař také udělal změny v psaní vydavatelova jména. Oproti starší listině z roku 1496 zvolil podobu Altheimer místo Althaymer.

Tato listina je jediná z celého souboru želivských listin ve fondu Premonstráti Želiv, která je v levém horním rohu paginována – nese označení BI Pg. Tato skutečnost naznačuje, že listina byla původně součástí jiného uceleného souboru, kde získala své označení a až později ji do svého fondu získali Premonstráti v Želivě. Důkazem toho by mohlo být také chybějící pořadové číslo listiny, které je na ostatních želivských písemnostech uvedené v podobě dolepeného čtverečku pergamenu na dorzální straně. Přesto, že zde není připojené pořadové číslo, je předcházející listina očíslována jako 63 a následující nese číslo 65.

K jejich řazení a číslování tedy došlo v době, když už tato neočíslovaná písemnost byla v želivském fondu.¹⁶⁷

In dorso najdeme další poznámky psané latinsky. Jsou dvojího typu od dvou různých písařů. Starší poznámka obsahuje dvě krátké informace napsané při spodním okraji středu listiny, s tím, že poznámky jsou od sebe odděleny poměrně velkou mezerou. Písmo je drobné a v kombinaci s vybledlým inkoustem tedy i obtížně čitelné. Nejde o regist, jako v případě mladší poznámky, pouze o informaci, že její obsah byl uplatněn a kdy. Písařem byl tedy velice pravděpodobně sám exekutor cridy, případně písař jeho kanceláře, pokud by šlo o samotného opata želivského kláštera. Datace je reprezentována pouze uvedením měsíce, což je logické, jelikož k proklamaci došlo záhy po jejím nařízení a nebylo tedy nutné znovu opakovat rok. Druhá poznámka je psána zběžným humanistickým písmem, podstatně tmavším inkoustem, u levého okraje psací látky, oproti první poznámce je však k textu otočena vzhůru nohama. Jde o regist s datací psanou rabskými číslicemi a měsícem vyspaným slovem se zkrácenou koncovkou.

Pečeť se nedochovala, dle otisku na dorzu však víme, že byla k listině přitištěna. Jak je pro mandáty typické neměla uzavírací funkci.

5.1.16. Listina 30

Regest

30. září 1499, Olomouc

Konrád Altheimer, administrátor olomouckého biskupství, ustanovuje bratra Martina z želivského kláštera farářem v Kněžicích.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 67¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Vzhledem k povaze listiny a jejímu obsahu je pravděpodobné, že svou paginaci získala v kanceláři olomouckého biskupství, kam měla být po potvrzení exekutorem cridy odeslána zpět. Podrobněji k ustanovení kleriků k církevním beneficiím ve středověku a doprovodným písemnostem viz ZILINSKÁ, Blanka: „*Vestre reverendissime paternitati deximus presentandum*“ *Role a podoba písemností při obsazování církevních beneficií ve středověku*. In: Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním. Praha 2008. s. 105–117. Jak se tento mandát dostal do fondu Premonstráti Želiv, se mi zjistit nepodařilo.

¹⁶⁸ *Monasterium*. [online]. [cit. 04.04 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/67/charter>.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 15,9 x 11,2 - 2,4 cm.

Již třetí listina vydaná olomouckým administrátorem Konrádem Altheimerem směrem k želivskému klášteru. Jedná se o další potvrzení nového faráře na faře v Kněžicích. Této konfirmaci předchází mandát (listina č. 29), kterým Konrád nejdříve nařizuje kandidáta na místo faráře, dle postupu obsazování uprázdněných beneficií, veřejně ohlásit. Stručný a jednoduchý formulář odpovídá typu textu a nijak zásadně se neliší od konfirmace vydané v roce 1496 (listina č. 28), kdy byl kněžickým farářem ustanoven bratr Vincent. Hlavní rozdíl je v tom, že tuto konfirmaci vydává Konrád samostatně, zatímco ve starší se s ním na ní podílí i další hodnostář olomouckého biskupství Jan z Jemnice. Podrobnější rozbor není nutný vzhledem k jeho unifikaci s předchozí písemností.

Písmo listiny je dobře čitelná zběžná gotická kurziva s mírným sklonem doprava a častějším spojováním liter. Jedná se o již třetí písemnost z kanceláře olomoucké biskupské kurie. Po porovnání písařských rukou všech tří listin soudím, že zpracovateli by mohli být dva písaři. Písmo této a listiny č. 29 (vydání obou dokumentů od sebe dělí pouze 15 dní) vykazuje mnohé společné prvky. Například majuskulní „M“ u obou začínám obloučkem připomínající písmeno „a“. Stejně je i jejich zdvojené „r“ ve slově *parochialis*, podoba vydavatelova jména s „e“ a také tečka uprostřed majuskuly „O“ ve slově *Olomucz* (v obou listinách se v celém textu vyskytuje pouze jednou, přestože těchto majuskul je podstatně více, ostatní jsou však již bez tečky). Majuskulní „A“ vycházející z kapitály má v obou případech v horní levé části lehce zkosený tvar. Zkratky se vyskytují obvyklé v podobném množství ve všech třech listinách. Zajímavé je, že písař této a listiny č. 29 nepoužívá zkratku pro „rum“, v listině č. 28 se s ní setkat můžeme. Rozvržení textu i jeho úprava, včetně vybočení pouze minimálně zdobené iniciály „C“, koresponduje s Konrádovou konfirmací z roku 1496.

Dorzální strana opět posloužila kancelářským poznámkám a obdobně jako ve většině případů je dvojího typu. První, starší obsahující regist a mladší doplněný na přilepeném obdélníku papíru s dopsaným pořadovým číslem v podobě zkratky pro slovo *numero* a číslicí. Humanistickým písmem psaný regist se nachází kolmo k textu listiny a je vypsán po celé délce psací látky. Na několika místech je inkoust vybledlý. První dvě slova se zdají dle tmavší barvy obtažena, zřejmě byla vinou blednutí inkoustu již nečitelná, a proto došlo

k jejich zvýraznění. Datace má podobu vročení římskými číslicemi, denní datum a měsíc je vyjádřeno spojením *ultima Septembris*.

Ověřovacím prvkem zmíněným v koroboraci je přivěšená pečeť na pergamenovém proužku. Jedná se o jednostrannou špičatě oválnou pečeť zasazenou ve voskové misce z přirozeného vosku. Pečeť podlehla degradaci, a je tedy obtížné rozpoznat detaily, špatně čitelný zůstává také opis psaný gotickou minuskulou.

5.2. Panovník

5.2.1. Listina 3

Regest

31. ledna 1437, Praha

Zikmund Lucemburský, římský císař a český král, stvrzuje, že kněz Držka, opat želivského kláštera, a Mikuláš z Lípy mu poskytl půjčku a další částka bude po splnění dohodnutých podmínek vyplacena. Za to jim potvrzuje držené statky.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 49¹⁶⁹.

Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti klášter Strahov (1192-1921), ŘP kn. 43.

Rozbor

Originál panovnické listiny psaný česky, charta recta, na pergamenu o velikosti 40,1 x 28,9 - 14,8 cm.

Text listiny začíná standardní intitulací v podobě osobního zájmena v první osobě množného čísla, jména, devoční formule v podobě „z boží milosti“ a výčtem panovnických nejvýznamnějších titulů, ostatní jsou zahrnuty do zkratky etc. Následuje krátká promulgace „*vyznáváme tiemto listem přede všemi, ktož jej uzrie a uslyšie*“ a hned v další části panovník vysvětluje, proč se rozhodl listinu vydat. Konkrétním důvodem uvedeným v naráci je poskytnutí finanční pomoci od opata Držka a Mikuláše Trčky z Lípy králi. Je zde také odkaz

¹⁶⁹ *Monasterium*. [online]. [cit. 20.09 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/49/charter>.

na poskytnutí ještě jedné sumy za podmínek, které jsou vysvětleny v listině níže. Za uvedení vlastní dispozice můžeme považovat sdělení *...ot nich vděčně přijali i přijímám, tak chtiece jim také za to dosti učiniti a rodě cnost ukázati s dobrým rozmyslem...* Dále už pokračuje jádro dispozice, kde se dozvídáme, jaké statky Zikmund Držkovi a Trčkovi zastavil a za jakých podmínek. Při výčtu dotčených vsí nechybí ani pertinenční formule, kde je specifikováno, že se to týká také všech náležitostí k nim patřících. Závěrem dispozice je ještě zdůraznění, za jakých podmínek bude vyplacena druhá část slíbené sumy zmíněná v naraci. Text listiny uzavírá koroborace. Eschatokol obsahuje pouze dataci s uvedením místa zlistinění. Letopočet je zapsán slovy a denní datum určeno datováním podle křesťanského kalendáře. Vedle této datace písař použil také vyjádření roku počítáním let panování.

Listina je psána pokročilou bastardou charakteristickou jednobříškovým „a“, díky dlouhého „s“ a „f“ protažené pod linku a spojeným psaním. Čtení textu nečiní žádné velké potíže, a to nejen díky absenci zkratk, ale i důslednému oddělování slov. Pochopení může komplikovat chybějící interpunkce, vyjma používání pomlčky na konci řádku pro rozdělení slov, případně spřežkový pravopis. Pro vlastní jména a místní názvy jsou použity majuskuly, ty se objevují i na začátku některých jiných slov, zřejmě těch, které chtěl písař zdůraznit. Nejvýraznější a současně největší je úvodní iniciála „M“, jež vybočuje vlevo mimo textové pole. Stejně velikosti je také majuskula „R“ ve slově římský.

Na pravém horním okraji plíky se nachází latinsky psaná kancelářská poznámka¹⁷⁰. Dozvíme se z ní jméno notáře, který listinu stylizoval.

Ad relacionem Wylhelmi de Necztin

Dorzální strana listiny posloužila pro další, tentokrát registraturní poznámky. Vzhledem k poškození psací látky je text obtížně čitelný. Čitelnost komplikuje také velice zběžné písmo, naproti tomu použité zkrácení slov zde problémy nepůsobí, jde prakticky výhradně o zkrácení nadepsáním písmene. Zajímavostí je, že poznámka je psána jednou českou a jednou latinskou větou. Pod registry se nachází evidenční číslo ve tvaru numero 30, jedná se zřejmě o číslo z nějakého dřívějšího řazení písemností v klášterním archivu. Kromě

¹⁷⁰ Vzhledem k tomu, že v edici želivského kopiáře je opis pouze textu listiny bez poznámek, uvádím je zde v plném znění.

krátkého středověkého regestu nechybí ani mladší doplnění evidenčního čísla listiny, které je na malém kousku papíru vlepeno pod regestem.

Anno 1437

*List císaře Zikmunda na jakousi
půjčku a [potom] Confirmatio privilegiorum
et quod nullo pacto oppignorari debeant
bona monasterii.*

Numero 30

Numero 47

V koroboraci se uvádí, že „na potvrzení toho náš císařský majestát kazali sme přivěsiti“. Majestátní pečeť Zikmunda je zde přivěšena na pergamenovém proužku, bohužel částečně poškozena. Chybějící části byly po rekonstrukci doplněny voskem. Jedná se o mincovní (dvoustrannou) voskovou pečeť, kdy na aversu je zobrazen panovník sedící na trůně, což lze rozeznat i přes poškození. Majestát panovníka je obklopený pěti štíty se zemskými znaky, jeden znak bohužel ztracen vlivem poškození. Opis přední strany se skládá ze dvou pásů s vyjmenováním císařových právních titulů. Opis nese i revers, tentokrát pouze v jedné řadě, pod textem vyplňuje pečetní pole dvouhlavý orl se svatozáří.

Pergamen je na několika místech poškozený. Degradaci materiálu způsobilo zřejmě složení písemnosti do tvaru psaníčka, kde v nejnamáhanějším ohybu došlo k mechanickému poškození, drobným trhlinám a ztrátě části psací látky. V okolí jsou patrné tmavé skvrny. Chybějící části pergamenu jsou vyspraveny podlepením papírem. Ztracený text je možné rekonstruovat na základě opisu listiny v Želivském kopiáři.

5.2.2. Listina 10

Regest

21. březen 1454, Praha

Ladislav I. Pohrobek, král český, potvrzuje a obnovuje želivskému klášteru privilegia svých předchůdců Václava I. a Václava II., později potvrzená i moravským markrabětem Joštem.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 54¹⁷¹.

Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti klášter Strahov (1192-1921), ŘP kn. 43, str. 10-12.

Rozbor

Originál panovnické listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 58,1 x 43,3 - 9,9 cm.

V případě této listiny, kdy panovník potvrzuje privilegia předchozích králů, se jedná o konfirmaci. Tomu odpovídá i formulář, který je poměrně jednoduchý a věcný. Začíná intitulací bez osobního zájmena s vyjmenováním nejvyšších titulů, ostatní nahrazuje zkratka etc. Není zde jmenován konkrétní opat, kterému byla konfirmace adresována, pouze obecné označení, opat Želivského kláštera. V naraci se Ladislav I. Pohrobek odkazuje na potřebu zachování klášterních práv. Dispozice obsahuje kompletní insert¹⁷² dvou potvrzovaných listin a Ladislavovo ujištění, že je schvaluje a potvrzuje v celém znění. Text uzavírá koroborace. Eschatokol je zastoupen pouze datací vyjádřenou slovy včetně uvedení let panování, a to jak v Uhrách, tak v Čechách.

Písmem listiny je dobře čitelná, pečlivě provedená bastarda. V prvním řádku použil písař zdobné majuskuly se zesílenými tahy, sloními choboty a drobnými ornamentálními prvky. Vzhledem ke kompletnímu insertu obou textů se jedná o obsáhlý text. Této skutečnosti je přizpůsobeno i písmo, které je drobné a hustě napsané, přesto písař důsledně dodržuje oddělování slov. Objevují se prakticky všechny běžně užívané zkratky, to může komplikovat pochopení obsahu. Potvrzované listiny nejsou nijak odděleny, insert jedné střídá bez jakéhokoli označení insert druhé. Vlasové tahy u koncového „m“ ani „s“ zde nejsou, zůstávají ale u „x“ a pro označení některých zkratek. Jedna informace je v textu

¹⁷¹ *Monasterium*. [online]. [cit. 06. 11. 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/54/charter>.

¹⁷² Vzhledem k tomu, že k této listině existuje zápis v kopiáři a jeho edice (K. Petrová. *Středověké listiny 13.–15. století v kopiáři želivského kláštera*, s. 25), porovnávala jsem originál s editovaným textem. Na základně toho jsem zjistila nesrovnalost, kdy K. Petrová v opisu odkazuje chybně jednu z insertovaných listin. V přepisu této listiny, který je uveden pod číslem 10. (s. 25) odkazuje jako insertovanou listinu č. 5, přičemž se reálně jedná o listinu uvedenou pod číslem 6.

podtržena, ... (kaple) *svatého Mikuláše v Humpolci*, dle barvy inkoustu se můžeme domnívat, že šlo o zvýraznění až u příjemce listiny.

Na plíse vpravo dole se nachází kancelářská poznámka ve znění *Ad mandatum domini regis Procopius de Rabenstein cancellari*. Prokop z Rabštejna byl v době vydání listiny nejvyšším kancléřem Českého království a dohlížel tedy na vyhotovení písemnosti. Dorzální strana pergamenu posloužila k připsání dalších poznámek. Uprostřed u spodního okraje najdeme čtyři typy informací. První začíná velkou majuskulou „R“, tedy zkratkou registrata. Hned pod ní se nachází starší latinský přípisek o obsahu písemnosti. Následuje třetí poznámka psána velice zběžnou humanistickou kurzivou obtížně čitelnou, a to nejen vinou blednutí inkoustu, ale i skvrnami a jejím vměstnáním vedle otvoru pro přivěšení pečete. Jde o mladší regest s uvedením vydavatele a datací. Poslední a nejmladší informací je evidenční číslo vepsané na přilepeném kousku papíru.

1. poznámka

Registrata

2. poznámka

Agitur de parochia Iglaviensi et de decimis

ad eandem parochiam pertinentibus

Item <igitur> abbas et conventus liberantur a solutione

Theloneorum.

3. poznámka

Ladislav [rex] Bohemie

Confirmat emptionem abb[at]

Parochialis Iglavia [.....]

tonica et aba [...]

Anno 1454. 21. Martii

Numero 52.

K listině je na zlatozelených hedvábných nitích přivěšena Ladislavova větší znaková pečeť¹⁷³ z červeného vosku, zasazená ve voskové misce. Latinský opis psaný gotickou

¹⁷³ Podrobněji k pečetě Ladislava Pohrobka viz BENEŠ, František: *Česká panovnícká pečeť krále Ladislava - její povšechný rys*. In: Sborník archivních prací 13. 1963. č. 1, s. 272–283.

minuskulou přerušují na čtyřech místech menší štíty se znaky rodových zemí, uprostřed pečetního pole se nachází polcený, korunovaný, uhersko-český štít.

5.2.3. Listina 11

Regest

8. prosinec 1458, Praha

Jiří z Poděbrad, král český a markrabě moravský, potvrzuje želivskému klášteru vlastnictví několika vsí a zároveň potvrzuje a obnovuje privilegia svých předchůdců Karla IV. a Václava IV.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 55¹⁷⁴.

Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti klášter Strahov (1192-1921), ŘP kn. 43, str. 14-18.

Rozbor

Originál panovnické listiny psaný latinsky, charta recta, pergamen o velikosti 87,2 x 42,4 - 11,4 cm.

Podobně jako u listiny č. 10 jde o konfirmaci. Také zde je na prvním místě intitulace bez uvedení osobního zájmena. Formulář je však složitější, adresa je obecná spojená se salutací. Vyskytuje se promulgace i narace, kde se dozvíme konkrétního adresáta, tedy opata želivského kláštera Jana. Velice obsáhlá je zde dispozice, na prvním místě v ní král Jiří vyjmenovává vesnice a statky, které klášteru potvrzuje k vlastnictví. V další části verifikuje a obnovuje privilegia svých předchůdců. Nejdříve Karla IV., přičemž i Karlova listina¹⁷⁵ je konfirmací některých starších práv a dvě listiny Václava IV.¹⁷⁶ Všechny zmiňované texty jsou kompletně insertovány, včetně již uvedených insertů v konfirmaci Karla IV. K prohloubení vážnosti všech udělených výsad využil panovník také sankci, kde vyzývá k dodržování práv, v opačném případě hrozí královské pohrdání. Nechybí ani

¹⁷⁴ *Monasterium*. [online]. [cit. 06. 11. 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/55/charter>.

¹⁷⁵ SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 24.

¹⁷⁶ SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 35 a inv. č. 45.

v koroboraci popsaný způsob ověření. Vše zakončuje stručná datovací formule s místem vydání a datování podle let panování Jiřího z Poděbrad.

Písař byl nucen pro takto rozsáhlý text volit drobné, hustě psané písmo s množstvím zkratek. I přesto jde o úhlednou, dobře čitelnou bastardu. Překvapivé může být, že písař nepoužíval běžné zkrácení pro vyjádření „us“ a „rum“. Z jednoditého textu vystupují pouze majuskuly užívané pro zvýraznění titulů panovníka, jinak je text prostý jakýchkoli zdobných prvků. Text insertovaných listin není od ostatních pasáží graficky oddělen, nevyskytuje se ani interpunkce, což může komplikovat pochopení. Až poslední insert je ukončen vlasovým tahem podobným lomítku.

Na plíse vpravo dole se nachází stejná kancelářská poznámka jako u listiny č. 10. Setkáváme se zde tedy opět s nejvyšším kancléřem Prokopem z Rabštejna, který si svou funkci udržel i za Jiřího z Poděbrad. Pergamen je na několika místech poškozen, došlo k hnědnutí pergamenu a na dvou menších místech i ke ztrátě psací látky.

Na dorsu, uprostřed nad přivěšenou pečetí, se nachází několik registraturních poznámek. Mladší stručný regist s datací, bastardou psaná zkratka pro Registrata včetně jména registrátora a dvojí evidenční číslo listiny. První napsané přímo na pergamenu, druhé přilepené na malém papírovém čtverečku. Zajímavé je odlišné použití zkratk pro slovo *numero*, v prvním případě je zkráceno na „num“, v druhém pouze litera „n“ s nadepsaným „o“.

Registrata Johannes de Brunna

Confirmatio privilegii monasterii Siloensis

Anno 1456 8. decembris

Numero 36

Numero 53.

Listina je ověřena přivěšenou větší pečetí krále Jiřího z Poděbrad z červeného vosku, jež je vsazená do voskové misky. V pečetním poli se nachází korunovaný štít s českým lvem, opis je psán gotickou minuskulou a stejně jako u pečetí Ladislava Pohrobka ho přerušují čtyři menší štítky. Zde jsou v nich vyobrazeny moravská orlice, slezská orlice, lucemburský lev a lužický volek.

5.2.4. Listina 17

Regest

30. května 1464, Praha

Jiří z Poděbrad, český král a markrabě moravský, schvaluje a potvrzuje listinu z roku 1371.

Uložení

Originál nedohledán.

Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti klášter Strahov (1192-1921), ŘP kn. 43, str. 13-14.

Rozbor

Opis panovnické listiny psaný latinsky.

Vzhledem k faktu, že originál listiny se nepodařilo dohledat je možný pouze její částečný rozbor na základě dochovaného zápisu v kopiáři. Obsahem písemnosti je panovnická confirmace a tomu také odpovídá její formulář. Jedná se o druhou confirmaci vydanou Jiřím z Poděbrad a je tedy možné porovnat jejich formulář a stylizaci. Listina začíná intitulací ve stejném znění, zde jí navíc zakončuje rozepsaná zkratka etc. Také promulgace je stylizována shodně, v podobě *Notum facimus tenore presencium universis*, dále se však začínají obě listiny lišit. Po promulgaci následuje narace s uvedením příjemce, opata želivského kláštera Jana, v roli petitora, jež předkládá listinu, kterou žádá potvrdit a schválit. Jedná se o písemnost z roku 1371¹⁷⁷, jejíž insert je uveden v dispozici. Po insertu pokračuje dispozice uvozená osobním zájmenem „*nos*“ a zakončená koroborací. Sankce zde na rozdíl od listiny č. 11 chybí. Eschatokol obsahuje pouze dataci vypsanou slovy, doplněnou navíc o léta panování a místo vydání. Koroborace a datace má shodný formát jako Jiřího starší confirmace (listina č. 11).

Paleografický rozbor zde není na místě, stejně tak se nelze vyjádřit ke kancelářským poznámkám, které by se velice pravděpodobně na originálu objevovaly. Ověření lze

¹⁷⁷ Originál uložen v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 28.

zhodnotit pouze na základě záznamu v koroboraci. Je však pravděpodobné, že byla pečetěna stejnou pečetí jako listina č. 11.

5.2.5. Listina 20

Regest

1. října 1480, Praha

Vladislav II. Jagellonský, král český, povoluje želivskému klášteru vykoupit dříve zastavené zboží.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 62¹⁷⁸.

Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti klášter Strahov (1192-1921), ŘP kn. 43, str. 21.

Rozbor

Originál panovnické listiny psaný česky, charta recta, na pergamenu o velikosti 42,1 x 22,8 - 8,4 cm.

Další panovnická konfirmace, tentokrát krále Vladislava II¹⁷⁹. Protokol listiny začíná intitulací, kdy na prvním místě stojí osobním zájmeno „*my*“ následované jménem panovníka, devoční formulí a uvedením základních vladařských titulů. Příjemce listiny není uveden v samostatné inskripci, ale až v rámci narace, kde zastává roli petitora. Před narací je ještě krátká promulgace v podobě často užívané formulace *oznamujem tiemto listem všem*. Narace podává objasnění vzniku listiny, kdy opat želivského kláštera Václav žádá na králi možnost vyplatit zastavené klášterní zboží. V dispozici mu k tomu panovník dává povolení s přesně určenou zástavní sumou. V závěru dispozice se panovník zavazuje, že již k žádnému zastavení ani odtržení klášterního zboží nedojde, a pokud by se tak přece jen stalo, nebude to mít na základě této listiny žádnou platnost. Tímto dovětkem zajišťuje

¹⁷⁸ *Monasterium*. [online]. [cit. 06. 11. 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/62/charter>.

¹⁷⁹ Podrobněji o písemnostech Vladislava II. a jeho kanceláři pojednává článek Josefa Macka. *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471–1490)*. In: Sborník archivních prací. Praha 1952. roč. 2. č. 1, s. 45–122.

platnost ustanovení i do budoucna. Text uzavírá koroborace stylizována do podoby prostého sdělení *tomu na svědomie pečeť naši královsku kázali jsme přivěsiti k tomuto listu*. V eschatokolu kromě obvyklé datace v podobě datování pomocí církevních svátků a lokace najdeme také subskripci reprezentovanou rekognicí úředníka královské kanceláře (podrobněji viz níže).

Pro napsání této listiny písař zvolil velice úhlednou gotickou polokurzivu (bastardu). Text je dobře čitelný, čemuž napomáhá nejen zvolený jazyk, ale také absence zkratk. Výjimkou je zkrácení latinského slova *summa* pomocí kontrakce, znázorněné vlasovým obloučkem. Určitou zdobnost v podobně sloních chobotů a viditelně větší velikosti vykazují pouze majuskuly v prvním řádku, zdůrazňující tituly vydavatele. Při bližším pohledu je možné si všimnout náznačky linkování a vyznačení okrajů¹⁸⁰. Písař však okraje nedodržel důsledně, zvláště na konci řádků jsou viditelné lehké přesahy. Dělení slov není nijak graficky znázorněno.

Vpravo na plíce se nachází kancelářská relační poznámka ve znění *Ad relacionem domini Johannis de Sselnberk kancelarii regni Bohemie*. Je psána zběžnějším písmem a odkazuje na relátora listiny, kterým byl nejvyšší kancléř Českého království Jan ze Šelmberka.

Uprostřed dorzální strany pergamentu se nachází zdobně vyvedená registrační poznámka v podobě zkratky *Rta* (*registrata*)¹⁸¹. Pravá spodní část posloužila pro uvedení regestu. Přípis je psaný humanistickým písmem, zkratky písař využil pouze v dataci a text je doplněn interpunkcí. Nechybí ani evidenční číslo se zkratkou „*n*“ (*numero*) na kousku papíru přilepeném pod regestem.

Registrata

Anno 1480. 1. octobris

Abbati concedit rex Wladislaus

ut bona monasterii 4000 florenis

¹⁸⁰ Poznátky J. Macka k úpravě a rozměrům listin krále Vladislava II. se shodují s rozvržením této konfirmace. Souhlasí linkování, velikost plíky i složení pergamentu na třikrát po šířce a dvakrát po výšce. Styl písma včetně zdobnějších majuskul v prvním řádku odpovídá unifikaci Vladislavových listin a zjištěním J. Macka (s. 56–59).

¹⁸¹ Podobu zkratky rozebírá J. Macek (s. 61) s uvedením, že její zápis se po roce 1477 lehce změnil. Tvar „*R*“ na této listině změnu potvrzuje.

possit redimere et vicissim

oppignorare.

Numero 60.

Král svou vůli potvrzuje přivěšením majestátní pečeti z červeného vosku, chráněnou ve voskové misce, na pergamenovém proužku. Jedná se o znakovou pečeť, kde v pečetním poli uprostřed je korunovaný štít s českým lvem a okolo něj čtyři menší štítky se znaky Moravy, Slezska, Lucemburska a Dolní Lužice. Opis pečeti je psán gotickou minuskulou.¹⁸²

5.2.6. Listina 21

Regest

4. listopadu 1486, Retz¹⁸³

Matyáš, král český, uherský a moravský markrabě povoluje želivskému opatu Václavovi směniti s Benešem a Ludvíkem z Weitmile ves Božice za ves Mikulovice a 8 kop grošů.

Uložení

Originál v NA, fond Premonstráti – klášter Strahov (1192-1921), inv. č. 146¹⁸⁴.

Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov (1192-1921), ŘP kn. 43, str. 22.

Rozbor

Originál panovnické listiny psaný česky, charta recta, na pergamenu o velikosti 34,5 x 19,5 - 9 cm.

Listina má poměrně věcný formulář. Začíná intitulací, kde na prvním místě stojí jméno panovníka bez osobního zájmena, následuje devoční formule (*z boží milosti*) a výčet panovníkových titulů. Protokol uvozuje promulgace ve znění *...známo činíme tiemto listem...* Příjemci listiny v postavení petitorů jsou zveřejněni v rámci narace *...předstoupili*

¹⁸² Podrobný popis pečeti Vladislava II. viz J. Macek. *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471–1490)*. s. 61–64.

¹⁸³ Starší český název Reteč - město v Dolním Rakousku. V době vydání listiny ho Matyáš obléhal a v tomto roce také dobyl.

¹⁸⁴ *Monasterium*. [online]. [cit. 09. 04. 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/146/charter>.

před nás velebný Václav, opat želivský a urozený Beneš a Ludvík z Weythmile a oznámili nám... Po vysvětlení důvodu, proč před panovníka předstupují a co žádají, přichází dispozice, kdy Matyáš povoluje dříve uskutečněnou směnu dvou vesnic. Potvrzuje také, že směna má stejnou platnost jako by byla zapsána do Moravských zemských desek a že noví vlastníci mohou s majetkem libovolně nakládat. Text listiny končí informací o zaručení vlastnických práv i jménem budoucích panovníků. Koroborace zde chybí. Eschatokol reprezentuje datace s údajem o místě vydání a vzniku, vyjádřená datováním dle církevních svátků. Uvedením jména zpracovatele písemnosti v poznámce pod textem je zde zastoupena také subskripce.

Písmem listiny je úhledná, dobře čitelná gotická kurziva. Litery jsou kolmé k základní lince, dobře prokreslené, s dlouze protahovanými dřívky, kterými často zasahují až do dalšího řádku (především „s“ a „p“). Minuskulní „y“ a „h“ mají pod řádek vedený vlásečnicový tah smyčkou směřující vpravo až k horní dotažnici následujícího řádku. Zdobné a výrazně větší velikosti jsou pouze majuskuly prvního řádku zdůrazňující vydavatelovy tituly a majuskula „L“ ve slově „*listem*“ (...*známo činíme tiemto Listem*...). Písař si před psaním pergamen nalinkoval a vyznačil okraje. Linkování je znatelné i na místě kancelářské poznámky. Dokument byl delší dobu uchováván složený do tvaru psaníčka, ve skladech vinou toho došlo k poškození psací látky a na těchto místech jsou některá slova hůře čitelná. Jde pouze o čtyři místa, pochopení textu a rekonstrukce nečitelných slov tak není obtížná.

Vpravo hned pod textem (přelika záznam zakrývá) se nachází kancelářská poznámka ve znění *Ad mandatum domini regis proprium Johannes episcopus ecclesie Warady cancellarius*. Tato mandační poznámka uvádí nejen, že listina byla vydána na panovníkův příkaz, ale také kdo byl za vyhotovení zodpovědný. Zde to byl poslední Matyášův kancléř Jan Filipec¹⁸⁵. Poznámka je psána velice zběžným kurzivním písmem.

Také dorzální strana pergamentu byla využita pro další kancelářské poznámky. Najdeme zde dva velice špatně dochované zápisy vzniklé nezávisle na sobě. První je vinou vyblednutí inkoustu téměř nečitelný, dle běžné praxe však můžeme soudit, že šlo o regist listiny. Druhý je psán tmavším inkoustem a je lépe čitelný. Byl pořízen zřejmě později při ukládání písemnosti a její evidenci v kanceláři a má následující znění *Litera R. numero*. Za slovem

¹⁸⁵ Podrobněji viz KALOUS, Antonín. *Jan Filipec v diplomatických službách Matyáše Korvína*. In: *Časopis Matice moravské*. Brno 2006. s. 3–32.

numero je ještě další znak, který není dostatečně čitelný, mohlo by se jednat o číslovku sedm. Lehce vybočená a podtržená je číslovka 13.

Právní platnost písemnosti zajišťuje králova sekretní pečeť z červeného vosku, zasazená v okrouhlé voskové misce. Pečeť je fragmentována, chybí zhruba její čtvrtina, především v levé spodní části. I přes poškození je možné si udělat představu o podobě pečetního obrazu. Uprostřed vidíme půlený erb, který má v prvním poli erb uherský a ve druhém český. Kolem erbu se nachází dalších šest štítů s erby. Opis je psán humanistickou majuskulou.¹⁸⁶

5.2.7. Listina 22

Regest

4. listopadu 1486, Retz

Matyáš, král český, uherský a moravský markrabě, nařizuje zapsat do brněnských zemských desek směnu vsi želivského kláštera Božice za ves bratří z Weitmile Mikulovice a 8 kop grošů platu.

Uložení

Originál v NA, fond Premonstráti – klášter Strahov (1192-1921), inv. č. 147¹⁸⁷.

Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov (1192-1921), ŘP kn. 43, str. 22.

Rozbor

Originál panovnické listiny psaný česky, charta recta, na pergamenu o velikosti 34 x 19 - 9 cm.

Písemnost vznikla ve stejný den jako listina č. 21. Obě se týkají směny vesnic a jejich formulář je tak velice podobný. Intitulace, včetně devoční formule, je naprosto totožná. Odlišné sloveso zvolil písař pro uvození promulgace. Zde čteme *...oznamujem tiemto listem...*, na rozdíl od *známo činíme*, v případě druhého textu. Příjemci listiny nevystupují

¹⁸⁶ Podrobněji k Matyášovým pečetím viz KALOUS, Antonín. *Pečeti Matyáše Korvína (v kontextu jeho české vlády)*. In: Olomoucký archivní sborník 16. Olomouc 2018. s. 80–91.

¹⁸⁷ *Monasterium*. [online]. [cit. 22. 04. 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/147/charter>.

v roli petitora a nejsou jimi ani želivský opat Václav a Beneš a Ludvík z Weitmile. Ti jsou zmíněni pouze v naraci, kde panovník opakuje potvrzení směny vesnic, které již proběhlo na základě listiny č. 21. Až v dispozici se dozvíme, kdo jsou adresáti a co jim Matyáš nařizuje vykonat. Obdobně jako v předchozí listině i zde chybí koroborace a eschatokol je formulován také identicky.

Vzhledem k faktu, že písemnost zpracoval stejný písař jako listinu č. 21 (viz kancelářská poznámka vpravo pod textem) není nutné jeho písařskou ruku a styl podrobněji rozebírat. Zmíním jen některé drobné odchylky. Na první pohled je patrný rozdíl v iniciále „M“, jež má užší tvar a podstatně delší ozdobný sloní chobot tvořící osmičku po celé délce odstavce textu. Použití majuskul v prvním řádku písař zvolil rozdílně (např. zde první písmeno ve slově *král* s majuskulou, naopak slovo *uherský* začíná minuskulou, avšak v předchozím zápise je s majuskulou). Ve třetím řádku zaznamenal písař jméno Ludvíka z Weitmile v podobě *Ludwigk*. Toto je však výjimka, v ostatních případech dodržuje podobu jmen v obou textech jednotnou. Linkování a vyznačení okrajů přesně odpovídá předchozí listině. Psací látka se dochovala, i přes její složení, v lepším stavu než předchozí písemnost, nedošlo tedy k jejímu zásadnímu poškození ani blednutí inkoustu.

V porovnání s listinou č. 21 má shodné umístění také kancelářská poznámka. Dalo by se říci, že je psána ještě o něco málo zběžnější gotickou kurzivou s použitím zkrácení prakticky u každého slova. Znění poznámky se mírně liší. Chybí slovo *domini*, místo něj zde stojí *regie maiestatis proprium*. Osobností písaře, jak již bylo zmíněno, zůstává Matyášův kancléř Jan Filipec.

In dorso uprostřed se nachází tři typy dorzálních poznámek. První je psána česky velice zběžnou, hůře čitelnou gotickou kurzivou, na několika místech s vybledlým inkoustem. Poznámka odkazuje na osoby, které měli zajistit zapsání směny do zemských desek. Druhý zápis je mladší, psaný německy, a dokládá provedení zápisu včetně údaje, kde v deskách směnu najdeme. Poslední záznam je zřejmě evidenční číslo listiny, reprezentované podtrženou číslovkou 14.

1. poznámka

K tomuto listu danému povoleny bude

jeho milosti daný sa od hejtmana pana Cztibora

*z Cinburgka¹⁸⁸ poslove k deskám pan Jan
z Lomnyczii a z Mezryczy¹⁸⁹ a pan [Půta]
z Lichnburgka¹⁹⁰.*

2. poznámka

Consens wie Niclowiz zum Strahoff¹⁹¹ ein gedrucht.

S:6 L.C.n.7

Písemnost je pečetěna stejným způsobem jako její předchůdkyně. Pečetní obraz se dochoval až na menší ztráty prakticky kompletní, barva vosku je světlejší. Podrobněji bylo o typu pečeti již pojednáno v případě rozboru listiny č. 21.

5.2.8. Listina 25

Regest

1. červen 1493, Budín

Vladislav II. Jagelonský, král uherský a český, potvrzuje želivskému klášteru všechny statky a práva, která klášter obdržel od jeho předchůdců.

Uložení

Originál nedohledán.

Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti klášter Strahov (1192-1921), ŘP kn. 43, str. 18-19.

Rozbor

Opis panovnické listiny psaný latinsky.

Jedná se o druhou listinu vydanou Vladislavem II. Jagellonským, přesněji konfirmaci dřívějších privilegií. Formulář je poměrně složitý. Intitulace zde nezačíná osobním zájmenem a na rozdíl od listiny č. 20 dochází ke změně v použití velké titulaci. Důvodem je zvolení Vladislava v roce 1490 uherským králem, což se ve výčtu titulů samozřejmě

¹⁸⁸ Ctibor z Cimburka

¹⁸⁹ Jan z Lomnice a Meziříčí

¹⁹⁰ Půta z Lichtenburka

¹⁹¹ Mikuláš ze Strahova

odrazilo. Po devoční formulí je tedy na prvním místě titul král uherský a až potom český. Po intitulaci následuje zvěčňovací formule *ad perpetuam rei memoriam* a krátká arenga¹⁹². V naraci je mimo jmenování příjemce privilegia navíc specifikováno, o potvrzování jakých práv se jedná. Dispozice podává vlastní potvrzení všech dříve udělených práv a statků a je zakončena zajišťovací formulí, kde panovník zavazuje sebe i své nástupce, že klášterní majetky nebude zcizovat. V koroboraci je ohlášen způsob ověření s upřesněním, že jde o pečeť, kterou Vladislav užívá jako král český a markrabě moravský¹⁹³. Závěrečná část obsahuje místo vydání a dataci v podobě den a měsíc (určený podle církevních svátků)¹⁹⁴, letopočet vypsáný slovy a léta panování. Místem vydání je již Budín, kam odešel král i s částí kanceláře po svém zvolení uherským králem roku 1490.

Další rozbor komplikuje fakt, že máme pouze opis listiny. Krátce se ještě zmíním k jazykové stránce textu. Jak vidíme na listině č. 20, do písemností postupně proniká čeština, a v některých typech diplomatického materiálu už úplně převažuje. Avšak u většiny konfirmací privilegií zůstává i nadále dominantní latina¹⁹⁵, což potvrzuje i tato listina.

Vinou nenalezení originální listiny není možné popsat v koroboraci zmiňovanou pečeť. Můžeme však usuzovat, že vzhledem ke složitějšímu formuláři šlo o listinu slavnostnější rázu. U takovýchto privilegií byly ve Vladislavově kanceláři používány pro zavěšení spíše hedvábné nitě¹⁹⁶. Je tedy pravděpodobné, že tomu bylo i v tomto případě.

5.3. Šlechta

5.3.1. Listina 6

Regest

3. červen 1444, Lipnice nad Sázavou

¹⁹² J. MACEK. *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského*. s. 67, uvádí, že v listinách za intitulací následuje buď zvěčňovací formule a arenga (to je případ této listiny) nebo rovnou promulgace (což odpovídá listině č. 20). V privilegiích je po zvěčňovací formulí vždy arenga.

¹⁹³ J. MACEK. *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského*. s. 77. zmiňuje jinak formulovanou ustálenou podobu ohlašování pečeti. Většinou se objevuje bez zdůraznění titulu. Důvodem by mohl být fakt, že J. Macek sledoval Vladislavovy listiny do roku 1490.

¹⁹⁴ Tamtéž s. 77. J. Macek prezentuje datovací formulí u Vladislavových latinských listin výhradně ve formě den a měsíc, průběžně určovaný podle dne v měsíci. Datování podle církevních svátků uvádí jen v případě českých listin. Opět zde bude roli hrát časový rámec, po který J. Macek listiny sledoval. Tato je nejen o tři roky mladší, ale vydávána již v Uhrách, což na stylizaci mělo jistě vliv.

¹⁹⁵ J. MACEK. *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského*. s. 65.

¹⁹⁶ J. MACEK. *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského*. s. 62.

Barbora z Chrástu a její dcera Kateřina z Mlýnice propouští ze svého panství několik vsí želivského kláštera a rybník pod vsí Zbilidy, které klášter vykoupil zpět.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 51¹⁹⁷.

Rozbor

Originál šlechtické listiny, psán česky na šířku (charta recta), na pergamenu o velikosti 27,1 x 19,5 - 3,9 cm.

Protokol listiny je jednoduchý a obsahuje pouze intitulaci se jmény vydavatelek. Vlastní text začíná promulgací *...vyznáváme ... všem, kdo tuto listinu uzří nebo čtuce slyšeti budou....* Následuje vysvětlení okolností a důvodů proč k vydání listiny došlo včetně vyjmenování osob, které byly v záležitosti také zainteresovány. Součástí dispozice je i pertinenční formule, kde je uveden seznam nemovitého majetku, se kterým bude nějakým způsobem nakládáno. V koroboraci se dočteme, že listina je zpečetěna nejen pečeti vydavatelek, ale také dalších svědků zlistinění. Jejich vyjmenováním se dostáváme k závěru listiny, kdy subskripci střídá datace s místem vydání listiny a vypsáním letopočtu slovy, přičemž pro určení dne je využito datování podle křesťanského kalendáře.

K této smlouvě je vhodné doplnit kontext, jelikož odkazuje na starší zástavní listinu¹⁹⁸ vydanou císařem Zikmundem roku 1436, kdy zmíněné želivské statky zastavuje za 200 kop grošů Petrovi z Bydlína, manželu a otci vydavatelek editované listiny. Na tuto zástavu navazuje další text z roku 1437 (listina č. 3), kterým Zikmund mimo jiné slibuje zástavu vyplatit. Ke skutečnému vypořádání došlo až za Barbory z Chrástu roku 1444 (listina č. 6), která stvrzuje opatu Markovi vyplacení zastavených statků.

Písař použil dobře čitelnou gotickou kurzivu. Čtení nekomplikují zkratky, které jsou zde využité pouze ve čtyřech případech (jedná se o zkrácení nadepsáním písmena), ale problémy by mohly činit nerespektované hranice slov, kdy předložky a spojky jsou často spojeny s následujícím slovem. Písmo působí zběžnějším dojmem, má mírný sklon doprava, silnější

¹⁹⁷ *Monasterium*. [online]. [cit. 23.04 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/51/charter>.

¹⁹⁸ AČ I, s. 514–515. srov. BÁRTA, Stanislav. *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420-1437)*. s. 213.

duktus a je bez zdobných prvků (výjimku tvoří iniciála „J“). Výrazné jsou majuskuly, které písař použil u některých osobních jmen a také u některých slov, které chtěl zřejmě zdůraznit nebo naznačit začátek další věty. Jde však pouze o nahodilý jev bez větší pravidelnosti. Sporadicky se objevují interpunkční znaménka v podobě teček nad „i“. Specifické je také psaní „y“ s výrazně protaženým vlasovým tahem pod základní linku.

Na dorsu listiny najdeme dva přípisy. Kolmo k textu u pravého okraje se nachází latinská věta psaná gotickou kurzivou, která byla doplněna zřejmě až po předání písemnosti do želivského kláštera, sloužící jako registraturní poznámka. Odlišným inkoustem je pod poznámkou dopsán arabskými číslicemi ještě rok vydání listiny, denní datum chybí. Uprostřed pergamentu je přelepen neurčitý text, v jehož případě by se mohlo jednat o původní identifikační číslo. Usuzuji tak dle viditelné části majuskuly „N“, která často reprezentovala zkratku pro *numero*, stejně tak, jak vidíme na nalepeném kousku papíru. Pod ním se nachází druhý, zjevně mladší, přípisek taktéž v latině, tentokrát však písař použil novogotickou kurzivu. V obou přípiscích jsou použity zkratky. Ve starším je to zkracovací znaménko vlastního významu, v mladším potom zkrácení nadepsáním písmene, zkratka pro označení kopy a částka uvedená arabským číslem, což zajímavě kontrastuje s vlastním textem listiny, kdy jsou jak kopa, tak částka i datace uvedeny slovy.

Listina je opatřena sedmi pečetěmi, které jsou přivěšeny na pergamenovém proužku. Všechny jsou shodně z černého vosku a zasazené v okrouhlé voskové misce. Jde o pečeti vydavatele, tedy Barbory z Chrástu a její dcery Kateřiny z Mlýnice, následují pečeti šlechticů, které si vydavatelky vzaly jako svědky právního pořízení. Můžeme tedy vidět erbovní pečeť Mikuláše z Lípy a z Lipnice, Zdeňka z Valdštejna, Matěje z Lípy, Pelhřima z Paseky a Jindřicha z Lipničky.

5.3.2. Listina 8

Regest

19. února 1448, ⁻¹⁹⁹

Mikuláš Trčka z Lípy a na Lipnici zaručuje Janovi opatu želivského kláštera, že se postará o vymazání poloviny vsi Ježová ze zemských desek v Praze.

¹⁹⁹ Místo vydání není uvedeno, dle vydavatel Mikuláše Trčky soudím, že by se mohlo jednat o Lipnici nad Sázavou.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 52²⁰⁰.

Rozbor

Originál česky psané šlechtické listiny, charta recta, na pergamenu o zajímavé velikosti 26,9 x 9,8 - 1,4 cm.

Obdobně jako v jiných šlechtických listinách začíná protokol osobním zájmenem *já*, které uvozuje krátkou intitulaci. Následuje promulgace v podobě *...přede všemi obecně, ktož tento list uzříe a čísti nebo čtúci slyšeti budú vyznávám...* O důvodu vydání listiny se dozvídáme z narace, kde Mikuláš Trčka vysvětluje, jak získal polovinu vsi Ježená a na čí přímluvu jí hodlá přenechat želivskému klášteru. V dispozici se již řeší přepsání vsi v deskách zemských ve prospěch kláštera. Splnění tohoto příslibu je potvrzeno přivěšením pečete samotného vydavatele a dalších svědků. Datovací formule je vyjádřena datováním podle křesťanského kalendáře a určením letopočtu slovy. Konkrétní místo vydání není uvedeno.

Listina je psána úhlednou, velmi dobře čitelnou, gotickou kurzivou s minimem zkratk. Jediným zdobným prvkem je iniciála „*J*“. Za zmínku stojí vlasové tahy pod základní linkou u „*y*“, „*z*“ a koncového „*m*“ nebo „*n*“ směřující v oblouku doprava, ostatní tahy pod linkou (typicky u „*j*“, „*p*“, „*s*“) jsou stejně silné jako dřívky dalších písmen.

Dorsální strana pergamenu posloužila k připsání několika poznámek. První, psána humanistickou kurzivou na horním okraji uprostřed, odkazuje latinsky na rok (vyjádřený zkratkou „*A*“ – anno, s nadepsáním písmena „*o*“) a měsíc vydání listiny. Uprostřed je stejně jako u listiny Barbory z Chrástu přelepen kurentem psaný text (vidět lze pouze písmena *...uders*), nahrazuje ho čtvereček papíru se zkratkou pro slovo *numero* a číslicí 50. Třetí přípisek je krátká latinská registraturní poznámka, nadepsaná těsně nad uchycením pečeti, otočená však vůči ostatnímu textu o 180 stupňů. Přestože jde jen o čtyři slova, využil zde písař zkracovací znaménko vlastního významu.

²⁰⁰ *Monasterium*. [online]. [cit. 10.05 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/52/charter>.

K listině je na pergamenových prouzcích přivěšeno pět pečetí z černého vosku zasazených v okrouhlých voskových miskách. Bohužel některé pečetí podlely degradaci a pečetní obrazy na několika místech chybí. Pečetí reprezentují vydavatele listiny Mikuláše z Lípy a na Lipnici a svědky zlistinění Zdeňka z Valdštejna, Matěje z Radostova, Jindřicha z Lipničky a Pelhřima z Paseky.

5.3.3. Listina 9

Regest

27. června 1452, -

Mikuláš Zrubek z Jiřic, Jan z Kletečné, Jakoubek z Čejova, Jan Jendlík z Pejškova a Petr Bohdal ze Smrdova dosvědčují, že opat želivského kláštera Petr II. zaplatil důchody v Jiřicích.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 53²⁰¹.

Rozbor

Originál šlechtické listiny psaný česky, charta recta, na pergamenu o velikosti 21,6 x 16,5 - 4,1 cm.

V případě tohoto textu, kdy několik šlechticů potvrzuje uskutečnění finanční transakce, formulář listiny opět nijak nevybočuje ze standardu a je jednoduchý a věcný. Intitulace obsahuje pouze jména bez titulů a vzhledem k počtu vydavatel začíná plurálem osobního zájmena. Následná promulgace je uvedena prakticky ve stejném znění jako u listiny č. 8 z roku 1448 „... *obecně přede všemi, ktož jej uzříe nebo čtící slyšeti budú vyznáváme...*“. Vysvětlení, proč k vydání listiny došlo, dává narace. Jmenování vydavatelé byli přivoláni jako svědci záležitosti, která je podrobně popsána i se všemi zúčastněnými stranami v dispoziční části formuláře. Nechybí ani koroborace, kde vydavatelé stvrzují svými pečetěmi správnost a legitimitu provedené dohody. Eschatokol je reprezentován

²⁰¹ *Monasterium*. [online]. [cit. 27.05 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/53/charter>.

pouze datací, která je uvedena kompletně slovy s datováním podle křesťanského kalendáře. Chybí uvedení místa, kde ke zlistinění došlo.

Písař zvolil poměrně pečlivě psanou gotickou kurzivu bez zvláštních okras, ani iniciála „M“ není nijak výrazně zdobena. Pouze u některých písmen, typicky „y“ a „h“, si můžeme všimnout ozdobných šlahounovitých tahů hluboko pod základní linkou. Za zmínku stojí zajímavý tvar majuskuly „J“, kterou písař použil při psaní křestních jmen, u ostatních vlastních jmen už se majuskul držel pouze sporadicky. Minuskulu „j“ nahrazuje ve spřežkovém pravopise, který je pro tuto dobu typický, grafém „g“ (*gest* = *jest*). Interpunkční znaménka se objevují výjimečně, což může působit obtíže při porozumění textu.

Obdobně jako u ostatních listin byla dorzální strana využita na poznámky, zřejmě odkazující na uložení v želivském klášteře. V tomto případě je latinská registraturní poznámka psána uprostřed při horním okraji velice zběžnou gotickou kurzivou. Uprostřed pergamenu je zkratka latinského *anno* a letopočet vyjádřený římskými číslicemi. Pod ním zkratka pro *numero* a zřejmě evidenční číslo listiny. Oba přípisy jsou psané humanistickou kurzivou. Evidenční číslo vepsané na malý čtverec papíru bylo k listině připojeno později a je na psací látku nalepeno.

Ověřovacím prostředkem je zde, stejně jako u většiny středověkých šlechtických listin, pečeť. Svou pečeť k listině přivěsili všichni vydavatelé, byli jimi Mikuláš Zrubek z Jiřic, Jan z Kletečné, Jakoubek z Čejova, Jan Jendlík z Pejškova a Petr Bohdal ze Smrdova. Pečetě jsou jednostranné, z černého vosku, zasazené v okrouhlé voskové misce světle hnědé barvy. V pečetním obraze lze obstojně rozeznat jednotlivé erby, jde tedy o pečetě erbovního typu.

V případě tohoto textu stojí za zmínku shodné křestní jméno dvou želivských opatů, což může působit problémy při pochopení obsahu textu a rozlišení zainteresovaných osob. Jako první v textu figuruje Petr Kopanina, který popisovanou záležitost započal v době jeho působení na postu opata želivského mezi lety 1406-1419/22²⁰². K dořešení však došlo až za pozdějšího opata Petra (někdy označovaného jako Petra II.) v roce 1452.

²⁰² BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. II. díl, I. svazek, s. 98.

5.4. Měšťané

5.4.1. Listina 24

Regest

13. května 1493, Jihlava

Vladislav, purkmistr města Jihlavy a městští konšelé vidimují na žádost želivského opata Petra listinu Jiřího z Poděbrad z 8. prosince 1458.

Uložení

Originál v SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 64²⁰³.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 57,9 x 50,4 - 8,4 cm.

Další ze série vidimusů, které si želivský klášter vyžádal. Tentokrát ho potvrzoval jihlavský purkmistr a městští konšelé. Formulář se nijak neliší od ostatních vidimusů. Na prvním místě intitulace začínající přídatným jménem *serenissimo* (nejspravedlivější) a uvedením vydavatelů, jimiž je nejen jihlavský purkmistr Vladislav, ale i městští konšelé. Protokol je tedy velice stručný a následuje rovnou text začínající obvyklou promulgací *notum facimus*. Narace vysvětluje obsáhleji než u vidimusů Jana z Rabštejna, proč ke zlistinění došlo a jak byly předkládané originály listin, jejichž potvrzení požadoval petitor opat želivského kláštera Petr, kontrolovány. Dispozici tvoří kompletní insert konfirmace Jiřího z Poděbrad z 8. prosince 1458 (listina č. 11). Text uzavírá koroborace s vysvětlením, že pro zpečetění byla použita pečeť města Jihlavy. Celý formulář končí datací vypsanou slovy.

Písmo je pečlivá bastarda, jejíž čtení je i přes drobnou velikost poměrně snadné. Zdobnost rukopisu je omezena na iniciálu „S“, která vystupuje vlevo mimo rámeček textu a na několik majuskul v prvním řádku. Podobně jako v jiných listinách je důvodem zdobnosti a vyšších dřívků zdůraznění jména a titulů vydavatele. Týká se to sedmi majuskul, které jsou však již menší a zdobené skromněji. Písařovo pečlivé psaní zarovnané do bloku

²⁰³ *Monasterium*. [online]. [cit. 25.11 2021]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/64/charter>.

narušuje na levé straně obloukové nasazení první litery v 9. řádku u slova *notum* a v 34. řádku u slova *item*. Na pravé straně je hranice bloku textu udržena pomocí rozdělení slov v podobě krátkého spojovníku, případně zkrácení slova zkratkou. Stopy po linkování nebo vyznačení okrajů zde nejsou znatelné. Písař si psaní urychloval použitím zkratk běžných pro středověké písemnosti. Za povšimnutí stojí osobitost písaře, která se promítá do jeho stylu zkracování a také psaní některých slov. Oproti originálu zkracuje častěji a používá jiná zkracovací znaménka. Například hned v prvním řádku Jiřího privilegia z roku 1458 je slovo *presencium* bez zkrácení, v insertu si písař pomohl kontrakcí a takovéto odchylky vidíme prakticky v celém textu. Méně časté je odlišné zapsání některých slov, viditelné například u výrazu *Bohemia*, písař v insertu uvádí jeho podobu jako *Boemia*. Podobně ve jméně želivského kláštera užívá místo *Siloen* jeho podobu s „y“. Podtržení vesnice *Šimonovice* je v insertu dodržena dle originálu. Začátek ani konec insertu není nijak speciálně odlišen, což může komplikovat orientaci ve velice obsáhlém textu.

Humanistickým písmem psaný krátký regest najdeme uprostřed rubové strany listiny. Tentokrát ho úředník, který zápis vypracovával, napsal obráceně k vlastnímu textu písemnosti. Písař v této stručné zprávě použil pouze jednu zkratku, a to pro slovo *anno*, letopočet i denní datum je vyjádřeno římskými číslicemi. Zajímavě také používá nedovřený kroužek jako diakritické znaménko nad „u“. Poslední dorzální poznámku reprezentuje evidenční číslo se zkratkou pro *numero*, napsané na kousku papíru a vlepené pod regest

K listině je na pergamenovém proužku přivěšena malá jihlavská městská pečeť z červeného vosku, zasazena do voskové misky. Právo pečetit červeným voskem získala Jihlava od krále Matyáše již roce 1479²⁰⁴. V pečetním poli je zobrazen český lev na gotickém štítu, podložený gotickým trojlistem. V latinsky psaném opisu je běžně užívaná formulace pro městské pečeti v podobě *sigillum civitatis* a latinského jména daného města v tomto případě *Iglaviensis*.

²⁰⁴ PISKOVÁ, Renata a kol. *Jihlava*. Vyd. 1. Praha 2009. s. 280.

5.5. Želiv

5.5.1. Listina 7

Regest

11. listopadu 1445, Želiv

Marek, opat želivského kláštera, potvrzuje, že koupil část řeky Jihlavy pod vsí Rantířov a louku řečenou "Mülwizin". Toto zboží dále postupuje Janovi, faráři u kostela svatého Jakuba v Jihlavě.

Uložení

Originál v NA, fond Premonstráti – klášter Strahov (1192-1921), inv. č. 113²⁰⁵.

Rozbor

Originál listiny psaný latinsky, charta recta, pergamen o velikosti 38 x 21 – 5,5 cm.

Text písemnosti má celkem jednoduchou úpravu. První řádek je částečně věnován krátké intitulaci začínající osobním zájmenem *nos*. Následuje promulgace v podobě klasické formulace *notum facimus tenore presencium universis*. Na krátkou naraci spojenou s inskripcí navazuje dispoziční jádro, které je vzhledem k větším majetkovým transakcím poměrně obsáhlé. Dispozice plyně přechází v koroboraci. Eschatokol obsahuje pouze datační formuli včetně lokace *Datum et actum Siloe*. Rok je vypsán slovy, denní datum určené liturgickou památkou.

Písař svůj text zpracoval celkem dobře čitelnou, pravidelnou gotickou kurzivou. Jediná zvýrazněná litera je iniciála „N“, která je zarovnána do bloku textu, ale její nasazovací tah vystupuje silně vlevo a vine se prakticky až do poloviny textu. V prvním řádku se vyskytuje několik majuskul, ale svou velikostí odpovídají spíše minuskulám. Odlišují se pouze tvarem. Dříky „f“ a dlouhého „s“ zasahují hluboko pod základní linku a často se dotýkají až dotažnice řádku následujícího. Komplikace při čtení může způsobovat hojně použití zkratk všech běžných typů, kdy důležité je tedy především správné doplnění

²⁰⁵ *Monasterium*. [online]. [cit. 13. 05. 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/113/charter>.

koncovek. V několika případech píšá spojuje sousední slova nebo neodděluje předložku, to může také bránit správnému pochopení textu.

In dorso, v pravém horním rohu, obráceně k vlastnímu textu listiny, se nachází několik kancelářských poznámek různého charakteru. Nejdříve je uveden důvod zlistinění. Jde o krátkou větu o pěti slovech s letopočtem, psanou německy kurentem. Písmo je dobře čitelné, píšá udělal na konci zápisu tečku, kterou vyznačil i nad číslovkou jedna u vročení. Hned po tomto zápisu následuje regest tentokrát v latině. Přestože je napsán humanistickým písmem, čtení je kvůli jeho zběžnosti trochu komplikovanější. Zde se na rozdíl od prvního zápisu dozvíme detailnější popis, o co se v listině jedná. Dataci opět reprezentuje pouze rok vydání. Třetím typem záznamu jsou kancelářské evidenční poznámky v podobě prosté podtržené číslice 27 a vlepeného kousku papíru s římskými číslicemi napsaným číslem 23 a značkou A. 30. Můžeme si všimnout, že vlepené evidenční číslo zakrývá ještě nějaký starší zápis, dle menší viditelné části šlo zřejmě o slovo *Iglau*.

Listina je ověřena dvěma přivěšenými pečetěmi okrouhlého tvaru, na pergamenovém proužku, vtačenými do voskových misek z přírodního vosku. Pečeť umístěna vpravo podlehla degradaci a část pečetního obrazu je ztracen. Z dochované části je však možné usuzovat, že se jedná o postavu Panny Marie s Ježíškem. Ani druhá pečeť není zachována v dobrém stavu. Barva vosku nelze jednoznačně určit, mohlo by se jednat o černou nebo zelenou (k té se přikláním spíše). V koroboraci je ohlášena pečeť vydavatele želivského opata a bratří celého konventu. Na pečetě vlevo můžeme rozeznat nedostatečně zřetelný obrys postavy obklopené gotickou architekturou. Stav dochování bohužel brání v podání podrobnějšího popisu. V opisu je nečitelný text psaný gotickou minuskulou. Na plíce je mimo přivěšených pečetí také otištěno kulaté razítko archivu Strahov.

5.5.2. Listina 26

Regest

6. dubna 1494, Jihlava

Petr, opat želivského kláštera, žádá Zikmunda, opata tepelského kláštera, aby přijal Kryštofa, želivského bratra, ke studiu a výchově v klášteře v Teplé.

Uložení

Originál v SOA Plzeň, fond Klášter premonstrátů Teplá (1197-1908), inv. č. L211²⁰⁶.

Rozbor

Originál listu poselacího psaný latinsky, charta recta, na pergamenu o velikosti 29,6 x 22,1 cm.

Písemnost má velice stručný formulář, jedná se o jakousi přechodnou formu mezi listinou a listem poselacím (misivem). Text má formu dopisu, přičemž začíná pozdravem a oslovením adresáta. Konkrétní adresa (podrobněji viz níže) je uvedena na dorsu listiny vypsána kolmo k řádkům vlastního textu. Koroborace chybí, přestože je na dorsu přitištěna oválná pečeť, jež však nezastává uzavírací funkci, jak je u listů poselacích běžné. Eschatokol zahrnuje pouze dataci, v tomto případě s denním datem vypsáním slovem a letopočtem uvedeným v podobě arabských číslic. Vpravo pod textem se nachází ve dvou krátkých řádcích jednoduchá intitulace s devoční formulí v podobě *miseracione divina*.

Písmem listu je gotická kurziva, která i přes svou zdánlivou pečlivost může při čtení činit obtíže. Na vině je nejen velké množství zkratek, ale také písařovo časté spojování a osobitě napojování některých liter. Silný duktus písma se promítá i do znázornění zkratek, které jsou zde psány stejně silně a výrazně jako vlastní text. Jde o prakticky zaměřenou, krátkou zprávu, nedají se zde proto očekávat žádné ozdobné prvky. Pouze první písmeno je vyvedeno ve větší velikosti (nevybočuje však mimo rámeček textu, jak vidíme v případě listin z této doby) a v prvním řádku se objevuje několik protáhlých dříků. Stopy po linkování nejsou patrné, rozložení textu je rovnoměrné pouze konečný letopočet písař lehce vychýlil pod úroveň řádku. Psací látka je na několika místech poškozena, jde především o namáhané části v oblasti skladů.

O adrese vypsané na dorzální straně pergamenu jsem se již zmínila, dlužno ještě dodat, že dle typu písma a barvy inkoustu byla autorem stejná písařská ruka, která psala text listu. Vedle ní zde najdeme také další krátké poznámky napsané kolmo k vlastní písemnosti, několika různými písaři. Pokusím se poznámky rozdělit podle písařů, kteří je napsali.

²⁰⁶ *Monasterium*. [online]. [cit. 06. 06. 2022]. Dostupný z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L211/charter>.

Písařská ruka A – písař celého listu včetně adresy a malé poznámky situované u spodního okraje uprostřed, otočené k textu o 180 stupňů.

Reverendo in Christo patri et domino domino nostro abbati monasterii Teplotensis[sic] ordinis premonstratensis sibi precipuo.

sanctum extraneorum

Písařská ruka B – humanistickým písmem psaná datace kolmo k textu. Vedle ní je plynule s textem uvedené zřejmě registraturní číslo písemnosti se zkratkou pro *numero* a pořadovým číslem. Inkoust a síla tahů odpovídají dataci, ale číslice devět má lehce odlišný tvar, přesto se domnívám, že by mohlo jít o stejného písaře.

1494. 6. April.

Numero 90.

Písařská ruka C – poslední kolmá poznámka psaná kurentem v němčině. Barva inkoustu je o mnoho světlejší než ostatní poznámky a odpovídá také letopočtu, který se nachází při pravém okraji psací látky nad pečetí v podobě *1494*.

Beitrag zur geschichte des Stifles Tepl.

Na dorsu je uprostřed, při pravém kraji psací látky, přitištěna oplatková pečeť. Pod papírovým krytem není znatelný vosk, a je tedy pravděpodobné, že se jednalo opravdu o pečeť z nekvašeného pšeničného těsta.²⁰⁷ Pečetní obraz není vinou papírové clony dostatečně zřetelný. V pečetním poli můžeme rozeznat postavu umístěnou v gotické architektuře, opis nelze přečíst vůbec. Jak již bylo uvedeno, koroborace ve formuláři chybí, pečeť tudíž není v textu zmíněna.

²⁰⁷ Martina Bolom-Kotari ve své disertační práci *Pečetní moravských premonstrátů* na straně 64 uvádí, že pečetní látkou všech pečetí moravských premonstrátů je vosk a není důvod se domnívat, že některá z pečetí by mohla být oplatková. Údaje o listině doplněné k jejímu online obrazu na Monasteriu však také mluví o pečetí oplatkové.

6. Dorzální poznámky

Velice zajímavou oblastí jsou dorzální strany listin. Je samozřejmě možné je vyhodnocovat pouze v případě, že se dochoval originál písemnosti a rubní strana psací látky nebyla zásadně poškozena. Podrobnému popisu jednotlivých indorsátů²⁰⁸ jsem se věnovala průběžně u diplomatického rozboru jednotlivých listin. V této kapitole bych chtěla poukázat na některé jejich společné znaky a nastínit, jakou mohly zastávat roli při ukládání materiálů v klášterním archivu. Dobře to můžeme sledovat především na listinách uložených ve fondu Premonstráti Želiv. Stranou zde ponechávám písemnosti uložené v jiných fondech, jelikož jejich poznámky reflektují odlišný způsob zpracování a uložení. Jak vidíme na všech indorsátech, ať už jsou uloženy kdekoli, jedná se o krátké, stručné údaje většinou zachycující obsah listiny a zastávající informační a registrační funkci. Postupem času se z nich vyvinuly sofistikovanější zápisy, které se transformovaly až do dnešních inventárních záznamů.

Podíváme-li se na historii želivského archivu²⁰⁹, zjistíme, že archivní písemnosti byly nejdříve uloženy přímo v klášteře. Poté, co se konvent nuceně přesunul do Jihlavy, přenesl s sebou i listinný materiál, který zde setrval zbytek 15. a celé 16. století. Jeho návrat do prostor kláštera se uskutečnil až v druhé polovině 17. století, kde v prostorách klášterní knihovny a přilehlých místnostech zůstal do roku 1950.²¹⁰ První pokusy fond uspořádat se uskutečnily koncem 18. století, kdy se jednalo o primitivní inventář, který byl založený na abecedickém řazení. Další tentokrát již systematictější uspořádání materiálu započalo v polovině 19. století a pokračovalo i v následujících letech.²¹¹ In dorso se tedy mísí informace jak z doby ukládání listin, poté co je zástupce kláštera přijali, tak i z jejich pozdějšího zpracování. Níže se pokusím popsat jejich vznik a podobu podle období, kdy byly zřejmě zhotoveny.

Nejstaršími poznámkami (tyto záznamy vznikly zřejmě bezprostředně po doručení do klášterní kanceláře) jsou krátké informace o obsahu dané listiny. Záznam je velice stručný, neobsahuje dataci a jedná se většinou jen o několik slov psaných gotickou kurzivou. Můžeme je vidět u listin č. 5, 6, 8, 9, 12, 15 a 29. Není pro ně dodrženo jednotné umístění,

²⁰⁸ Indorsátům a počátkům archivní péče u moravských klášterů věnoval pozornost J. Adámek ve svém článku viz ADÁMEK, Jiří. *Počátky archivní péče u moravských klášterů a kláštera Vyšebrodského*. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada historická (C) / Brno: Masarykova univerzita v Brně 52, č. 50, 2003, s. 143-147.

²⁰⁹ ADÁMEK, Jiří. *Inventář Řád premonstrátů Želiv (1167), 1233-1950*. Třeboň 1965.

²¹⁰ Tamtéž, s. 27-28.

²¹¹ Tamtéž, s. 28-30.

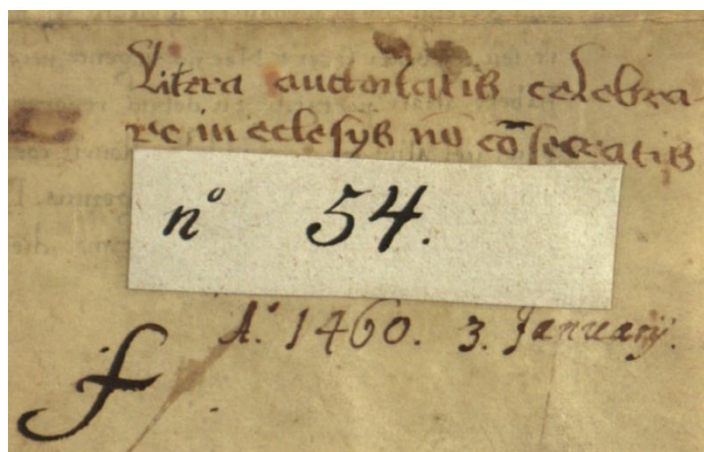
zřejmě je každý písař (pravděpodobně některý z řeholníků) psal dle svého uvážení. Vidíme je jak u okraje psací látky v horní střední nebo spodní střední části, tak u pravého okraje, případně v pravé spodní části nebo vlevo od uchycení pečeti. Ve třech případech je poznámka k textu listiny horizontálně otočena, čtyřikrát kolmo. Listiny byly uchovávány složené, sklady jsou zde velice dobře zřetelné (v této podobě tedy zřejmě ležely dlouhá léta), rozměrově menší písemnosti se ukládaly složené na třetiny a podélně už přeloženy nebyly. Pokud se jednalo o písemnosti větší velikosti, dochází ještě ke skladu v jejich polovině. Umístění poznámky odpovídalo pravděpodobně tomu, jak si písař pro vytvoření zápisu k sobě složenou listinu otočil. V jakém postavení byla zapsána, tak byla písemnost zřejmě i uložena, aby záznam o obsahu byl na první pohled patrný. V této části, která byla ve složeném stavu jediná viditelná, je také možné si všimnout většího poškození nebo tmavšího zabarvení, vinou toho, jak byla tato strana namáhána. Z pohledu původu indorsátů jsou výše popsané zápisy zpracované až po obdržení příjemcem.

Nelze opomenout ani několik případů, kdy se jedná o registraturní poznámky vydavatelského typu, tedy takové, které vznikly ještě v kanceláři vydavatele²¹². Setkáme se s nimi na dorsu listin č. 4, 10, 11, 12, 13, 16 a 20 ve formě R nebo R^s, R^{sta} písař jimi odkazuje na zapsání listiny v registrech. Umístění mají většinou jednotné, odpovídající zvyklostem, a to uprostřed listiny, případně ve spodní střední části.

Chronologicky následují poznámky zřejmě z doby alfabeticke řazení. Důkazem toho by mohly být zkratky písmen například u listiny č. 12 minuskulní „f“, u listiny č. 14 majuskulní „A“ a u listiny č. 15 majuskulní „H“. Žádné další písemnosti z vytyčeného období už podobnou značku neobsahují (je však možné, že byla později přelepena novým označením, jelikož na několika listinách vidíme, jak nalepený štítek překrývá nějaký krátký text a činí ho tak nečitelným). Na podobné označení narazíme také u některých starších listin, například u listiny z roku 1413, inv. č. 46²¹³. Nepodařilo se mi v nich však rozluštit žádný konkrétní systém.

²¹² Ve výčtu listin, u kterých se s touto poznámkou můžeme setkat, se neomezují pouze na listiny uložené ve fondu Premonstráti Želiv.

²¹³ *Monasterium*. [online]. [cit. 31. 07. 2022]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/46/charter>.

Obr. 2 – Poznámky na listině č. 12²¹⁴

Záznamy z doby novějšího zpracování (zřejmě v polovině 19. století) jsou patrně prakticky na všech písemnostech. Jedná se o doplnění datace, ta v dřívějších záznamech chybí a tam, kde nebyl žádný nebo dostatečně vypovídající zápis o obsahu byla tato informace připsána. Vyjma listiny č. 3 je dopsaná datace velice pravděpodobně zhotovena jednou písařskou rukou, což by potvrdovalo, že byla doplněna později, zřejmě právě za účelem uspořádání. Také humanistickým písmem psané stručné obsahy listin mají podobný formát, ale určení písařských rukou je u nich složitější. Jde o zběžné poznámky, a přestože si trůfám tvrdit, že za většinou stojí jeden, maximálně dva písaři, můžeme si všimnout i některých odchylek. Především v barvě inkoustu novověké datace, a právě doplněného obsahu listin (např. listina č. 28). Tato skutečnost naznačuje, že indorsáty byly postupně upravovány a zpodrobnovány až do podoby regestů. O postupných úpravách zápisů svědčí i některé opravy, obtažení starších záznamů nebo nápravy chyb dřívějších zpracovatelů (např. listina č. 3 a 23).

Jako nejmladší se jeví doplnění evidenčního čísla listin, napsané vždy na podobně velkém kousku papíru, s jednotnou zkratkou numero a evidenčním číslem. Číselná řada je v rozmezí n. 46 – n. 65 u zpracovaných listin kompletní. Toto označení završuje pořádací práce z poloviny 19. století, kdy v roce 1855 vznikl inventář nejstarších listin²¹⁵. Dnešní inventární čísla listin jsou ve srovnání se staršími evidenčními čísly posunuta o dvě dopředu. Například na listině č. 1 je na dorzu doplněno evidenční číslo 46 (n. 46), které odpovídá aktuálnímu inventárnímu číslu 48. Důvodem je, že při inventarizaci fondu J. Adámek

²¹⁴ Ilustrační obrázek indorsátu listiny č. 12, kde je možné vidět středověký regest, zřejmě značku alfabetského řazení, novodobější doplnění datace a nejnovější evidenční číslo.

²¹⁵ ADÁMEK, Jirí. *Inventář Řád premonstrátů Želiv (1167), 1233-1950*. Třeboň 1965. s. 41.

předřadil listinám archivní pomůcky, tedy dva inventáře z roku 1855. První listina tak začíná inventárním číslem 3, na vlepeném lístečku by měla být doplněna jednička, lístek se v tomto případě bohužel nedochoval, ale můžeme si to ověřit na listině inv. č. 5, která má na dorzu nalepen lístek s označením n. 3.

Osud klášterního archivu koresponduje s údělem celého kláštera, který byl v roce 1950 zrušen a veškeré dokumenty převzal jako celek Ústřední archiv ministerstva vnitra v Praze. Odtud se písemnosti do svého nynějšího působiště v SOA Třeboň dostaly složitou cestou. Z Ústředního archivu byly v roce 1952 resp. 1954 (tehdy archiv převzal i nejstarší listiny) delimitovány do Krajského archivu v Telči, odkud se po reorganizaci státní správy přesunuly do Třeboně až v roce 1962. K jejich modernímu uspořádání došlo až zde v letech 1964-1965, kdy písemnosti dostaly současná inventární čísla, která nejsou na dorzech listin nijak uvedena.

7. Zhodnocení obsahu listin

Na základě obsahu dochovaného diplomatického materiálu, který byl detailně popsán v kapitole č. 5, lze částečně rekonstruovat fungování kanonie premonstrátů v Želivě v průběhu 15. století. Přehled historie kláštera tohoto období je již popsán výše ve stejnojmenné kapitole a zde jsou zohledněna pouze fakta vycházející z konkrétních zpracovaných listin.

Církev

Z výše uvedeného rozdělení písemností dle vydavatele je patrné, že nejpočetnější agendu tvořily záležitosti týkající se církve. Vydavatelem byl velmi často papežský reprezentant, nebo církevní hodnostáři z pražského arcibiskupství, olomouckého biskupství či vyšehradské kapituly. Z obsahového hlediska jde o texty pojednávající zejména o majetkových a církevně správních záležitostech. Konkrétně můžeme utvořit několik tematických skupin, podle kterých je popis dále členěn.

Z chronologického hlediska uvádím na první místě zlistiněné vidimace, které sahají obsahem potvrzovaných listin až do 13. století. Jedná se o tři písemnosti (listina č. 14, 15, 16) zpracované během jednoho roku (1463) dvěma vydavateli. Nejstarší listinu potvrzuje v červnu Jan z Rabštejna, papežský protonotář (listina č. 15), v rámci vidimace písemnosti papeže Bonifáce IX. z roku 1389. Opatu želivského kláštera je v ní povoleno užívat mitru, prsten, berlu a další papežské insignie a současně udělovat na závěr slavnostních mší požehnání. Při vidimaci papežský protonotář potvrzuje, že předložená listina není nijak upravena (konkrétně zmiňuje, že text v původní listině není ani vymazán ani porušen). Následující den Jan z Rabštejna ověřuje (listina č. 16) želivskému klášteru další písemnost, kterou je v tomto případě pouze necelé tři měsíce stará vidimace Hilaria z Litoměřic (listina č. 14), a jedná se tedy o vidimaci vidimace. Hilarius z Litoměřic ověřuje čtyři dříve vydané listiny. V textu vidimace nejsou řazeny chronologicky, uvádím je tedy tak, jak jdou za sebou a zřejmě i v jakém pořadí byly předkládány k potvrzení. Jako první je potvrzena písemnost z roku 1462²¹⁶, kdy papež Pius II. dává opatu Janovi pravomoc provádět svěcení podřízeným členům řádu. Následuje privilegium papeže Urban IV. 1262²¹⁷, kde potvrzuje práva i majetky a přijímá klášter pod ochranu svou a svatého Petra.

²¹⁶ Originál písemnosti se mi nepodařilo dohledat.

²¹⁷ Originál listiny uložen v SOA Třeboň, fondu Premonstráti Želiv, dostupné na *Monasterium*. [online]. [cit. 08.10 2021]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/6/charter>.

O jaká práva a majetky se přesně jedná (v textu je přesně uvedeno: majetky, vinice, domy a jiné statky) se z listiny nedozvíme. Třetí v pořadí je privilegium papeže Bonifáce IX. z roku 1400²¹⁸, kde želivskému opatu potvrzuje patronátní právo ke kostelu sv. Jakuba v Jihlavě²¹⁹, poté co se patronátního práva domáhal Jošt, markrabě moravský. Poslední potvrzovanou písemností je listina papežského legáta Bessariona z roku 1461²²⁰, ve které opatu Janovi a jeho nástupcům uděluje povolení svítit a nosit bohoslužebná roucha.

Jako další lze seskupit listiny vydané papežskými legáty. Aktivním představeným želivského kláštera, jež si na papežském legátovi Juliánovi vymohl vydání dvou listin v rámci tří červnových dní roku 1443, byl opat Marek. Nejdříve si nechal udělit dispenz na držení fary v Jihlavě (listina č. 4). Než byl Marek zvolen opatem, zastával funkci kněze na jihlavské faře, udělením této výjimky si mohl ponechat oba úřady, a tedy i výnosy z nich plynoucí. Z textu se také dozvíme, jaké hodnoty dosahoval roční plat jihlavského faráře, kdy částka byla odhadována na osm hřiven stříbra. Pokud by se stalo, že bude beneficium dlouhodobě neobsazené, mělo být dle lateránského koncilu převedeno na apoštolský stolec. Opat poté sídlí u jihlavského kostela²²¹ a je zde i volen (viz listina č. 19). Později v roce 1507 papež Julián II. povoluje želivskému opatu a několika bratřím sídlit při kostele sv. Jakuba a odtud vést duchovní správu²²², to se však již několik let fakticky dělo. Po této listině následovalo schválení možnosti konat mše v kaplích a kostelech, které znesvětili husité (listina č. 5) a staly se tak pro katolické obřady nepoužitelné. Mělo se jednat o sloužení

Na Monasteriu je v regestu chybně odkázána původní vidimovaná listina. Odkazuje na listinu inv.č. 4, přičež reálně se jedná o listinu inv.č. 6.

²¹⁸ Při bližším seznámení s obsahem vidimované listiny jsem narazila na zásadní nesrovnalost informací uváděných na Monasteriu. Originál listiny se mi nepodařilo dohledat, přestože Monasterium uvádí, že vidimovanou listinou je písemnost uložená v SOA Třeboň, ve fondu Premonstráti Želiv, inv. č. 49. V regestu odkazovaná listina inv. č. 49, obsahující povolení želivskému opatu Stiborovi držet faru v Ledči, však neodpovídá skutečně vidimované listině.

²¹⁹ Želivští premonstráti a město Jihlava jsou velice úzce spojeni. Po husitském řádění v kraji byli nuceni Želiv opustit a uchýlit se do Jihlavy. Fara kolem kostela sv. Jakuba se stala jejich sídelním místem. Jejich pobyt v Jihlavě dokládá také listina vydaná králem Jiřím z Poděbrad (2. října, 1466), kde nařizuje purkmistru města Jihlavy a konšelům, aby vydali opatu Martinovi ornáty, klenoty a jiné klášterní věci, které si u nich opat uložil. Originál listiny uložen v SokA Jihlava, inv. č. 171. K této úschově došlo zřejmě právě v době, kdy se želivští kanovníci poprvé uchýlili do Jihlavy. Jihlava měla v té době pověst nedobytné pevnosti, viz HOFFMANN, František, ed. a KŘESADLO, Karel, ed. *Městská správa Jihlava: inventář*. Sv. 1, Listiny (1240) 1269–1900 (1929). Jihlava 1971. s. IV.

²²⁰ Originál písemnosti se mi nepodařilo dohledat.

²²¹ Pro opata je jihlavská fara po nuceném odchodu do Jihlavy (viz výše) útočištěm, které mu zajišťovalo alespoň nějaký stálý příjem. Tím, že konvent praktiky přišel po vyhnání ze Želiva o všechny klášterní budovy, je logickým krokem, že byl opat volen v prostorách kostela sv. Jakuba v Jihlavě.

²²² NA, fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha, inv. č. 114. *Monasterium*. [online]. [cit. 17.07 2022]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/173/charter>.

bohoslužeb u přenosných oltářů přiměřeně vyzdobených pro tyto účely a instalovaných v inkriminovaných kostelech a kaplích. Tím byla zajištěna možnost vykonávat církevní obřady právě u těchto přenosných oltářů. Podobné povolení (listina č. 12) si o 17 let později vyžádal opat Jan II., tentokrát na papežském legátovi Jeronýmovi. Zde jsou přenosné oltáře zmiňovány také, ale s tím, že mohly být využity i na jiných vhodných místech a skrze ně měla být věřícím zprostředkována bohoslužba. Ve stejný den Jeroným vydal Janovi II. privilegium (listina č. 13) udělovat svátosti a zpovídat osoby podléhající klášteru do vzdálenosti tří mil, a to v případě, že nebude přítomen farář nebo bude želivský kanovník požádán o sloužení bohoslužby. Toto právo bylo vydáno na dobu pěti let a platilo na udělení pokání ze všech hříchů vyjma těch, o kterých měla rozhodnout a jejich rozhřešení stanovit papežská stolice. Specifickou listinou, ve které figuruje papežský legát, ale tentokrát jako příjemce, je žádost o potvrzení nového želivského opata (listina č. 19). Z textu je možné se seznámit s procesem, jak volba opata probíhala, kdo byli jeho volitelé a kým a jak byl výsledek volby ohlášen. Účastníky byli převor, podpřevor, cirkátor²²³, kustod a několik dalších premonstrátských bratrů. Zdůrazněno je místo konání volby, jímž byla sakristie kostela sv. Jakuba v Jihlavě, což jen potvrzuje, jak bylo již řečeno, že želivský opat tou dobou sídlil na jihlavské faře.

Velkým okruhem jsou pak písemnosti týkající se obsazování uvolněných klášterních beneficií. Díky dochovaným listinám se můžeme dozvědět, jak celý proces probíhal. Dochování tohoto typu materiálu bývá velice kusé a nelze jednoduše sledovat celou cestu vybraného klerika ke konkrétnímu beneficiu. Většinou se zachová pouze část z několika vydávaných písemností, jež by měly tvořit celek a zaštiťovat ustálený postup.²²⁴ Každopádně hodnotné informace se dozvíme z každé jednotlivé listiny, i když neznáme všechny kroky, které měly být podniknuty. Prvotní fází ustanovení klerika je jeho prezentace, často vykonaná ústně (může však být provedena i písemně) patronem kostela²²⁵. V dalším kroku bylo nutné kandidáta prezentovat veřejně v místě budoucího působení, aby mohly být

²²³ Volba opata probíhala v pohnuté době, kdy želivští premonstráti byli rozptýleni po různých farách a funkce cirkátora, tedy kontrolora klášterních budov a kustoda, který se měl starat o klášterní kostel, byla spíše formální.

²²⁴ Výjimečně zachovaný soubor písemností mohla použít k popisu celého průběhu Dr. Zilyská, viz ZILYNSKÁ, Blanka. *"Vestre reverendissime paternitati duximus presentandum". Role a podoba písemností při obsazování církevních beneficií ve středověku*. In: Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008. s. 105–119.

²²⁵ O tom, že byla prezentace u diecéze provedena, se můžeme dozvědět například z textu listiny č. 28, kde administrátor olomouckého biskupství sděluje, že při veřejné prezentaci mají být uvedeny stejné informace, jak byly prohlášeny při představení kandidáta na jeho prezentaci.

vzneseny případné námitky k jeho uvedení. Uskutečnění tohoto oznámení nařizovala patronovi beneficia písemnost (tzv. crida) vydávaná v případě želivských kanovníků olomouckým biskupem nebo administrátorem olomouckého biskupství. Pro obsazení fary v Domašíně (listina č. 1) přikázal prezentaci olomoucký biskup Jan. Pokyn byl vydán patronovi kostela Janovi, představenému premonstrátského kláštera v Louňovicích. Prezentace měla proběhnout v kostele ve Vlašimi (s termínem příští neděle nebo jiný sváteční den, kdy bude v kostele dostatek lidí), pod jehož správu Domašín spadal. Nový farář Heřman měl být veřejně ohlášen a představen. Je uvedena i skutečnost, že stávající farář Tomáš rezignoval sám a dobrovolně. Po ohlášení byla stanovena lhůta tři dny pro podávání případných námitek. Pokud námitky nebyly podány, následovalo slavnostní uvedení do funkce, ke kterému se vázalo vydání další, tentokrát již ustanovovací listiny (konfirmační), kterou byl nový farář potvrzen. V případě Domašína a faráře Heřmana tuto písemnost k dispozici nemáme. Další cridou je listina č. 28 zajišťující veřejné ohlášení řeholního bratra Martina (prostřednictvím patrona želivského opata Petra) ke kostelu v Kněžicích. Proč bylo místo uprázdněno, se zde nedozvíme. Pro námitky bylo tentokrát vyhrazeno devět dní. Vydavatel stanovuje i postup, jak se zachovat budou-li nějaké námitky podány. Řečený kněz se měl dostavit k soudu, kde by byla záležitost projednána. Že se tak nestalo, dokládá vydání konfirmace (listina č. 30) o 14 dní později (devět dní se čekalo na námitky a poté byl za týden kandidát stvrzen). Zde mu byla potvrzena legitimita zvolení a duchovní správa, včetně všech důchodů náležejících k faře. Co se týče obsazení fary v Kněžicích, máme možnost prostudovat i další konfirmace. První je datována k roku 1467 (listina č. 18) přičemž se kněžické beneficium uvolnilo smrtí řeholníka Drslava a jeho nástupcem byl potvrzen Jan Arcuficis²²⁶. Další změna proběhla v roce 1489 (listina č. 23), kdy byl po Janovi Sartorisovi²²⁷ na faru konfirmační listinou uveden Jan Pistoris. O sedm let později dochází ke konfirmaci (listina č. 28) bratra Vincenta po svobodné rezignaci bratra Štěpána. Znamená to tedy, že mezi působením Jana Pistorise a Vincentem sloužil u fary v Kněžicích ještě jistý kanovník Štěpán. Písemnosti popisující jeho ustanovení ke kostelu se mi nepodařilo dohledat. Podobně máme doklady o obsazování fary v Jihlavě, kdy v roce 1424 (listina č. 2) byl po smrti řeholníka Václava ustanoven novým farářem

²²⁶ Můžeme se s ním o rok později setkat v listině č. 19, kde figuruje jako jeden z volitelů nového opata.

²²⁷ Jan z fary v Kněžicích odstoupil z důvodu přesunu ke kostelu sv. Jakuba v Jihlavě, kde nahradil svobodně rezignujícího faráře Jana Arcuficise viz NA, fond Premonstráti – klášter Strahov, inv. č. 151. Tato skutečnost naznačuje, že Jan Arcuficis odešel někdy mezi lety 1467 a 1489 z fary v Kněžicích na faru v Jihlavě.

řádový bratr Marek. Ten, jak již bylo řečeno, si pro sebe tuto faru nechal potvrdit i poté, co byl zvolen opatem. Dalším doloženým farářem v Jihlavě je Jan Sartoris, který byl ohlášen 1. června 1489 (s tímto řádovým bratrem se již setkáváme, viz listina č. 23, kde figuruje jako odstupující kněz kostela v Kněžicích, s tím, že získal jiné beneficium). Nastoupil po rezignaci svého kolegy z řádu Jana Arcuficise. Dokládá to konfirmační listina²²⁸, kdy nového duchovního správce potvrzují administrátoři olomouckého biskupství Jan z Olomouce a Alexej z Jihlavy. O šest let později dochází opět ke změně v obsazení svatojakubské fary v Jihlavě. Bratr Wolfgang nahrazuje zesnulého bratra Matouše (listina č. 27).

Želivští opati vystupují také v listinách, které nesouvisí přímo s želivskou kanonií, ale vztahují se k jejich příslušnosti k premonstrátskému řádu a jejich povinnostem. Jednou z nich je listina papeže Sixta IV.²²⁹, jenž žádá opata želivského kláštera, aby uvedl Jana Starůstka do funkce opata strahovského kláštera.²³⁰ Dále je vhodné zmínit záležitosti, které zástupci kláštera řešili se svými kolegy z podřízeného kláštera v Dolních Kounicích. Jedná se například o listinu z roku 1413²³¹ (již vydána v registrové podobě v edici RBMV²³²), ve které opat a převorka kounického kláštera sdělují želivskému opatu informace o uskutečněné fundaci.

Majetkové záležitosti týkající se kláštera jsou uvedeny dále v samostatném oddílu Želiv, jelikož vydavatelem je sám želivský opat (listina č. 7).

Panovník

Ve zvoleném období máme možnost studovat listiny hned pěti panovníků, a to Zikmunda Lucemburského, Ladislava I. Pohrobka, Jiřího z Poděbrad, Vladislava II. Jagellonského a Matyáše I. Obsahově je lze rozdělit do několika skupin. Nejčastěji se jedná o privilegia, resp. konfirmace dříve udělených privilegií.

²²⁸ Originál v NA, fond Premonstráti – klášter Strahov (1192–1921), inv. č. 151. *Monasterium*. [online]. [cit. 30.07 2022]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/151/charter>.

²²⁹ SOKA Cheb, fond Premonstráti Teplá (1197–1996), inv. č. L178. *Monasterium*. [online]. [cit. 27.06 2022]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAP/TeplaOPraem/L178/charter>.

²³⁰ Obdobně je želivský opat žádán o schválení volby nového opata v klášteře v Dolních Kounicích v roce 1500 viz SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 69. *Monasterium*. [online]. [cit. 30.07 2022]. Dostupné z <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/69/charter>.

²³¹ SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, inv. č. 46. *Monasterium*. [online]. [cit. 05.08 2022]. Dostupné z <https://www.monasterium.net/mom/CZ-SOAT/PremonstratiZeliv/46/charter>.

²³² RBMV. ed. Božena KOPIČKOVÁ. Praeae 1977. s. 287, č. 727.

První skupina obsahuje čtyři konfirmační listiny, které se svým zpracováním dají rozdělit na insertní (listina č. 10, 11, 17) a bezinsertní (listina č. 25). Texty, jež jsou plně inserovány, mohou posloužit jako dobrý zdroj informací v případě nedochování původního dokumentu. Vyšly z kanceláří Ladislava I. Pohrobka a Jiřího z Poděbrad, přičemž oba panovníci potvrzují privilegia svých předchůdců. Ladislav obnovuje v rámci listiny č. 10 privilegia Václava I., týkající se koupě kaple sv. Mikuláše v Humpolci a kaple sv. Jana křtitele v Jihlavě, se všemi náležejícími cly a statky. Dále privilegium Václava II., v němž osvobozuje želivský klášter od placení cla ze zboží dováženého z moravských statků. Tento dokument byl již jednou potvrzen, a to moravským markrabětem Joštem v roce 1377²³³. Při pátrání po prvotních listinách jsem získala mnoho dalších informací o klášteře a jeho opatech ze 13. století. Bližší popis by však již nezapadal do vytyčeného časového rámce, a proto ho nechám stranou jako možnost dalšího bádání. Král Jiří z Poděbrad vydal dvě konfirmační listiny. V první z roku 1458 (listina č. 11) obnovil již dříve vydaná privilegia Karla IV. a Václava IV. Ve snaze dopátrat se všech propojených a odkazovaných textů jsem se dostala hluboko do 13. století. Ze starších privilegií jde o majetkové záležitosti kolem vlastnictví statku Borek, následuje osvobození od placení daní kvůli pohromám a dále pak potvrzení veškerých dříve nabitých královských privilegií. K tomu Jiří z Poděbrad doplňuje ještě vlastní potvrzení želivských vesnic a statků, které jmenovitě uvádí. Na základě toho je možné dobře rekonstruovat velikost želivského panství. Druhou insertní konfirmační listinou (č. 17) Jiří znovu schvaluje a potvrzuje majetkoprávní akt z roku 1371, který želivským premonstrátům zajišťuje náhradu dvě kopy grošů ročně za prodaný dvůr v blízkosti Humpolce. Přesně se jedná o dvůr Na pohoří, který od premonstrátů, se vším, co k němu náleží, obdržel Vaněk z Dubé. Vaněk v insertované listině slibuje, že jako náhradu bude každý rok on i jeho dědicové platit 2 kopy pražských grošů, na svátek sv. Jiří a jednu kopy na sv. Havla, dále se také zavazuje každoročně odvádět ze dvora desátek.

U neinserovaných písemností je zajímavé, jak písař přistupoval k interpretaci údajů z potvrzených materiálů. Namísto zdlouhavého doslovného přepisu zvolil písař všeobecnou formu. Takto koncipovala konfirmaci kancelář Vladislava II., kde panovník želivským premonstrátům potvrzuje všechna dříve udělená práva a privilegia, včetně statků.

²³³ NA, fond Premonstráti – klášter Strahov (1192–1921), inv. č. 60. *Monasterium*. [online]. [cit. 27.06 2022]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/60/charter>.

O konfirmačních listinách můžeme mluvit i v případě dalších panovnických dokumentů, jejich obsah se však od potvrzování dříve vydaných privilegií liší. Základním tématem jsou v nich zástavy, přestože se nesečkáme s přímým zastavením konkrétního želivského majetku. Situaci kolem zástav klášterního zboží císařem Zikmundem jsem již vysvětlila v kapitole Historie kláštera. Zastavením čtyř vsí²³⁴ tato záležitost neskončila a pokračovala vydáním nové konfirmace (listina č. 3). V ní Zikmund potvrzuje Držkovi, opatu želivského kláštera a Mikuláši z Lípy, že mu poskytl 500 uherských zlatých a slíbili vyplatit dalších 500, jakmile Zikmund vyplatí dřívější zástavu pro Petra z Bydlína. Za to jim Zikmund potvrzuje držbu vyjmenovaných statků, slibuje je nezastavovat a želivský klášter na osm let osvobozuje od placení berní (kromě berně zemské) a dávek. Díky listině z roku 1444 (listina č. 6) můžeme sledovat rozuzlení celé kauzy. Dozvíme i zajímavé informace o již držených majetcích, které jsou v textu vyjmenovány. Jsou mezi nimi uvedené i již zmiňované zástavy pro Petra z Bydlína, konkrétně vsi Zbilidy, Petrovice, Čihovice a Nečice. Osvobození od placení dávek a berní už jen podtrhuje, jak nutně zřejmě Zikmund půjčku potřeboval. Naopak povolení vykoupení zastaveného klášterního zboží se věnuje konfirmace Vladislava II. Jagelonského (listina č. 20). Panovník povoluje na opatovu žádost (dalo by se říci až opatovy úpěnlivé prosby, protože nemají, jak se uživit, když veškeré klášterní majetky jsou zastaveny Trčkům z Lípy²³⁵) vykoupit zastavené zboží do částky 2000 kop pražských grošů. To byl záslužný čin, i když opat samozřejmě věděl, že jejich složitá ekonomická situace jakékoli snahy o navrácení majetku značně komplikuje. Přesto je zřejmé, že si vydání dokumentu vymohl za účelem vytvořit alespoň právní předpoklad k tomu, aby k vykoupení v budoucnu mohlo dojít. Možnost vyplacení král Vladislav II. Jagellonský ještě upravil dalším dokumentem z roku 1486²³⁶. Zde doplňuje, že od současných držitelů (za jejich života) mohou klášterní majetky vyplatit pouze želivští kanovníci, ke své vlastní držbě, případně (rok po smrti bratrů Trčkových) král, za součet všech zástavních sum.

Směna dvou moravských vsí je předmětem listin č. 21 a č. 22, které byly vydány v týž den a vzájemně spolu souvisejí. V první král Matyáš povoluje želivskému opatu Václavovi

²³⁴ AČ 1, s. 514-515.

²³⁵ Viz kopiář listin týkající se těchto zástav NA, Fond: České gubernium - guberniální listiny, Praha (0993–1526). sg. 352. *Monasterium*. [online]. [cit. 26.06 2022]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/352/charter>. Jak již bylo uvedeno v Historii kláštera, šlo nejdříve „pouze“ o zástavu v podobě 60 kop ročního platu. Následující rok již dostali do zástavy v ceně 3 000 kop gošů prakticky celé želivské panství. Ve jmenovitém seznamu zastavovaných vsí však nejsou uvedeny moravské statky, které konventu potvrzuje Jiří z Poděbrad v roce 1458 (listina č. 11).

²³⁶ NA, Fond: České gubernium - guberniální listiny, Praha (0993–1526). sg. 352.

uskutečnit výměnu vsi Božice za ves Mikulovice plus plat osm kop grošů, protistranou této transakce byli bratři Beneš a Ludvík Weitmile. Druhým dokumentem pak král nařizuje příslušným úředníkům (zemskému hejtmanu Ctiboru z Cimburka a nejvyššímu maršálkovi českému, komorníkovi brněnského soudu Vilémovi z Pernštejna) zapsat tuto směnu do brněnských zemských desek. Provedení tohoto převodu bylo předjednáno již o měsíc a půl dříve, jak dokládá listina z 23. září²³⁷ vydaná kounickým proboštem Wolfgangem, Mikulášem Kobíkem z Opatova a Janem Lechvickým, hofrychtěrem maršálka království Českého. Z obsahu se dovíme, že z příslušenství vsi Božice je vyjmuto půl desátku, který náleží faráři kněžickému a plat, který náleží kounickému proboštu. Dále se jedná také o rybníku (není přesně specifikováno, o jaký rybník jde, zřejmě ve vsi Božice), který je v prozatímním držení Štěpána Eizingara až do jeho smrti, poté má přejít také na bratry z Weitmile. O těchto dodatečných podmínkách se už v královském povolení nehovoří.

Šlechta

Skupina písemností vydaných šlechtou zahrnuje tři listiny. Nejstarší z nich (listina č. 6) uzavírá záležitost zástavy čtyř původně želivských vsí (Zbilidy, Petrovice, Nečice Čihovice), které byly zastaveny císařem Zikmundem pro Petra z Bydlína. I přes dohodu (viz listina č. 3) uskutečnil vykoupení zastavených vsí až po sedmi letech želivský opat Marek, a to za hotové peníze. Další listinu, kterou premonstráti obdrželi (listina č. 8), je slib Mikuláše Trčky z Lípy a na Lipnici, že nechá na své náklady vymazat ze zemských desek jím vlastněnou polovinu vsi Ježená. Dlužno zmínit, že za dvacet let se ves Ježená spolu s mnoha dalšími želivskými statky do rukou Trčků z Lípy opět dostala, a to v rámci zástavy z roku 1468, kterou učinil král Jiří z Poděbrad²³⁸. Výčet všech vsí a majetků, které král Jiří Trčkovi zastavuje, jen dokládá, jak rozsáhlé želivské panství bylo. Poslední šlechtická písemnost (listina č. 9) stvrzuje uskutečněnou finanční transakci. Pět šlechticů dosvědčuje, že opat želivského kláštera Petr zaplatil důchody v Jiřicích, a to „úplně a docela“, ženě Sýkorové a jejímu synu Michálkovi hotovými penězi.

²³⁷ NA, fond Premonstráti – klášter Strahov (1192–1921), inv. č. 145. *Monasterium*. [online]. [cit. 26.06 2022]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/145/charter>.

²³⁸ NA, Fond: České gubernium - guberniální listiny, Praha (0993–1526). sg. 352. *Monasterium*. [online]. [cit. 26.06 2022]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/352/charter>.

Měšťané

Jediným zástupcem skupiny měšťanských písemností je vidimace (listina č. 24) vydaná purkmistrem města Jihlavy. Od ostatních vidimací, se kterými se můžeme v této práci seznámit, se tato liší právě v osobě vydavatele. Zbývající vidimace provedl většinou panovník nebo vysoký církevní hodnostář. Důvodem proč tomu bylo zde jinak, může být skutečnost, že želivští bratři byli v Jihlavě v této době trvale usídleni. Co je obsahem vidimace již bylo vysvětleno v oddílu „Panovník“ (listina č. 11).

Želiv

Nelze opomenout ani písemnosti, které vydávali samotní představitelé kláštera, tvořící v celkovém souboru pouze mizivou část, přesněji dva texty. V prvním případě (listina č. 7) jde o záležitost majetkoprávní, přičemž mimo základní informace o nákupu statků (celková cena za ves Rantířov a louku řečenou "Mülwizin" byla 31 kop a 15 grošů věčného platu) do vlastnictví premonstrátů můžeme také zjistit, jak bylo s nově nabytým majetkem nakládáno. Opat ho věnoval faráři kostela sv. Jakuba v Jihlavě a z výnosů měl ročně vyplácet prebendu svým dvěma kaplanům. Dozvídáme se tedy, že u jihlavského kostela působili další dva kazatelé jeden Němec a druhý Čech a jakou měrou byli za svou práci v kostele odměňováni. Německý kazatel měl dostávat 2,5 kopy grošů, zbytek z výnosu připadl jeho českému kolegovi. V textu je také zdůrazněno, že částka nesmí být použita na jiné účely než výplatu kazatelů a jaké liturgické úkoly musí kazatelé plnit. K této transakci se poté váže ještě další listina²³⁹, kdy jihlavský purkmistr, měšťané a farář Jan potvrzují, že přijali zmíněný roční plat, který opat Marek faráři věnoval, a slibují, že jej vynaloží k vyplácení německého faráře a žádnému jinému účelu. V případě druhém (listina č. 26) se setkáváme s korespondencí mezi opatem želivského kláštera Petrem a jeho protějškem Zikmundem z tepelského kanonie. V žádosti o ujmoutí se výchovy a vzdělání želivského bratra Kryštofa naráží na neutěšený stav želivské kanonie po jejich vyhnání do Jihlavy a zastavení majetků rodu Trčků z Lípy.

²³⁹ NA, fond Premonstráti – klášter Strahov (1192–1921), inv. č. 114. *Monasterium*. [online]. [cit. 17.07 2022]. Dostupné z: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/RP/114/charter>.

8. Edice

8.1. Ediční zásady

Při zpracování edice jsem vycházela, v případě jazykově českých textů, ze zásad uvedených ve *Směrnici pro vydávání starších českých textů* dle Jiřího Daňhelky²⁴⁰. Jedná-li se o jazykově latinské texty, řídím se pravidly stanovenými Bohumilem Rybou v jeho *Pravidlech pro transkripci latinských literárních rukopisných textů*²⁴¹.

Některé hlavní zásady zde zdůrazním. Pro přepis textů latinských i českých jsem použila transkribci, a to i v případě vlastních jmen a toponym. Aby však byla zachována jejich dobová podoba, uvádím originální znění v poznámce, v případě latinských textů je český ekvivalent uveden také v poznámce (běžně známé názvy, např. Pragensis, Olomucensis apod. v poznámkách nevysvětluji). Zkratky rozvádím v plném rozsahu bez jejich označení nebo upozornění, kde se v textu nachází. Dnes běžně užívané zkratky nerozvádím, stejně jako zkratky u letopočtu. V případě zkrácení názvů měny celou zkratku také rozepisuji.

Římské číslice psané minuskulami v edici nahrazuji majuskulami. Římské číslice důsledně dodržuji, setkáváme se tak se zápisy letopočtů římskými i arabskými číslicemi. Majuskuly, tam kde nemají své opodstatnění (vlastní jména, počáteční písmeno ve větě apod.) nahrazuji minuskulami.

Hláskovou podobu českého textu jsem dodržovala podle Daňhelkových zásad. Zdůraznila bych zde především přepis krátkého **ie/ye** na **ě** (tiechto → těchto) a dlouhého **ie/ye**, které zůstává jako **ie** (tiemto → tiemto). Dvouhlásku **ou** respektuji (poul → pou), **au** jsem transkribovala, jakou **ou** (tauz → touž, starau → starou). S přihlédnutím k větné skladbě a zachování smyslu věty užívám, tam, kde je to možné a zřejmé, moderní interpunkci. Dle Rybových zásad by neměla být hlásková podoba latinských slov nijak měněna. Netýká se to však odlišení **u** a **v**, kdy v případě, že jsou tyto hlásky zaměněny, přepisují je dle významu slova.

²⁴⁰ DAÑHELKA, Jiří. *Směrnice pro vydávání starších českých textů*. Husitský Tábor 8, 1985. s. 285–301. Dostupné také z http://www.mua.cas.cz/sites/default/publicFiles/SOUBORY/2015/09/22/11-22-33/rkp_zasady.pdf.

²⁴¹ RYBA, Bohumil. *Pravidla pro transkripci latinských literárních rukopisných textů*. Nepublikované pokyny pro ČAVU. Dostupné také online [cit. 12. 06. 2022]. Dostupné z https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/AR2B62/um/Ryba_1_.pdf.

Případné zjevné písařské chyby jsem se snažila v textu označit a správné znění uvést v poznámce.

Slova rozdělená na pomezí řádků označuji krátkou pomlčkou.

8.2. Použité grafické značky

[...] - hranaté závorky značí nečitelnost textu, používám je v případech, kdy je psací látka natolik poškozena, že text nelze přečíst nebo když inkoust vybledl až do nečitelnosti. V případě, že lze odhadnout kolik písmen chybí, je v závorkách uveden relevantní počet teček. Je-li nečitelná větší část textu, jsou uvedeny hranaté závorky se třemi tečkami a informace o rozsahu nečitelného textu je specifikována v poznámce. Pokud je možné si dle kontextu dané slovo/text domyslet je také uvedeno v hranatých závorkách.

< a > - ostré závorky označují přeškrtnutý text.

_____ - podtržení odpovídá přesně podtržení v originálu. Jeho případná specifika upřesněna v poznámce.

// a // - lomítka upozorňují na text vepsaný mezi řádky.

[?] - označení nejistého přepisu slova.

[!] - označení nesprávně napsaného slova. Správné znění uvedené v poznámce.

8.3. Vlastní edice

8.3.1. Listina 1

1. Nos Johannes²⁴², Dei gracia, episcopus Olomucensis administrator in spiritualibus et temperalibus archiepiscopus Pragensis. Notum facimus tenore presencium univer-

2. sis, quia venerabilis dominus Johannes prepositus sanctimonialium monasterii in Lunowicz²⁴³, ordinis Premonstratensis, Pragensis diocesis,

3. discretum et religiosum fratrem Hermanum²⁴⁴ professum monasterii Siloensis per liberam et voluntariam resignacionem et per assecucionem

²⁴² Jan

²⁴³ Louňovice pod Bláníkem

²⁴⁴ Heřman

4. alterius beneficii honorabilis et religiosi fratris Thome²⁴⁵, ultimi et immediati rectoris ecclesie in Domassyn²⁴⁶, vacantis eiusdem dicte nobis
5. ad eandem ecclesiam presentavit cuius ius patronatus et praesentandi ad eundem dominum Johannem praepositum pertinere dinoscitur quare vobis
6. domino rectori ecclesie in Wlassym²⁴⁷ aut vestras vicesgerenti in virtute sancte obediencie districte percipiendo mandamus quatenus accedentes
7. ad praedictam ecclesiam in Domassin proximo die dominico aut alio festivo domindum maior populi multitudo ibidem affuit cridam seu
8. proclamacionem in eadem ecclesia publice faciatis quare praedictus frater Hermanus ad praedictam ecclesiam in Domassin praesentatus
9. confirmari non debeat ad eandem et si infra tres dies post vestram proclamacionem nullus comparuerit contradictor tunc
10. eundem fratrem Hermanum ad praedictam ecclesiam aut suum legitum procuratorem consuetis cerimoniis circa talia fieri solitis investiatis
12. instituatis et confirmetis ad supra dictam ecclesiam in Domassin curam animarum et administracionem in spiritualibus ac tempora-
13. libus auctoritate nostra eidem committentes mandantes universis et singulis quorum interest de redditibus fructibus proventibus et obuencionibus uni
14. versis ad eandem ecclesiam provenientibus et consuetis sibi integraliter rendere. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est
15. appensum. Datum Iglavie²⁴⁸ Anno domini millesimo quadringentesimo vigesimoprimo die XXIII mensis Decembris.

²⁴⁵ Tomáš

²⁴⁶ Domašín – vesnice spadající pod majetek louňovického kláštera

²⁴⁷ Vlašim

²⁴⁸ Jihlava

In dorso:

Prepositus <K>unicensis Lunovic Monastery Sanctimonialium ordinis Premonstratensis habuit jus Patronatus in Domashin²⁴⁹

1421. 23. Decembris

8.3.2. Listina 2

1. Nos Paulus de Praga²⁵⁰, ecclesie Pragensis canonicus, vicarius in spiritualibus et curie
2. episcopalis Olomucensis episcopalis officialis. Notum facimus tenore presencium universis, quod ad presentacionem venerabilis
3. in Christo patris domini Drslai²⁵¹, miseracione divina, abbatis totiusque monasterii Siloensis, ordinis
4. Premonstratensis, Pragensis diocesis, ad ecclesiam parochialem in Iglavia²⁵² per mortem religiosi fratris domini
5. Wenceslai²⁵³, monasterii predicti professi, ultimi et immediati eiusdem ecclesie rectoris et plebani vacantem
6. discretum et religiosum fratrem dominum Marcum²⁵⁴, predicti monasterii professum in rectorem
7. legitimum instituimus et plebanum ipsumque ad eandem auctoritate nostra confirmavimus et presentibus in Dei
8. nomine confirmamus, in qua prefatus venerabilis patris dominus Drslaus, totusque conventus
9. monasterii Siloensis predicti ius patronatus et presentandi noscitur obtinere sibi curam animarum,

²⁴⁹ Domašín

²⁵⁰ Pavel z Prahy

²⁵¹ Drslav

²⁵² Jihlava

²⁵³ Václav

²⁵⁴ Marek

10. regimen in spiritualibus et administracionem in temporalibus in eadem iuxta nostri officii debitum

11. in Dei nomine comittentes. Harum quibus sigillum vicariatus ecclesie Olomucensis presentibus

12. est appensum. Datum [...] anno Domini millesimo CCCCXXIII die XVII mensis Maii.

8.3.3. Listina 4

1. Iulianus²⁵⁵, miseracione divina tituli sancte Sabine sancte Romane ecclesie presbyter cardinalis, sancti Angeli vulgariter nuncupatus, in regnis Hungarie,

2. Polonie, Bohemie, Dalmacie et Croacie ac in provincia Salzburgensi apostolice sedis legatus, dilecto nobis in Christo religioso viro Marco²⁵⁶,

3. monasterii Siloensis, ordinis Premonstratensis, Pragensis diocesis abbati electo, salutem in domino illis merito favores impenduntur et gracie, quibus

4. ad id propria virtutum merita landabiliter suffragentur. Exhibita siquidem nobis pro parte tua petitio continebat, quod vacante abbatia dicti

5. monasterii Siloensis per obitum Johannis²⁵⁷ prepositi Kunicensis²⁵⁸ eiusdem ordinis Premonstratensis Olomucensis diocesis alias dum viveret ad dictam

6. abbatiam electi tu ad eandem abbatiam Siloensem in abbatem vite et concorditer extitisti quodque parochialem ecclesiam in Iglavia, eiusdem

7. ordinis cui ecclesie tunc rector extiteras obtinebas verum, quia dictam parochialem ecclesiam ut eadem petitio subiungebat per dictam

8. electionem de te ad ipsam abbatiam factam vacasse et vacare ad presens arbitraris nobis humiliter supplicasti quatenus dicta

²⁵⁵ Julián

²⁵⁶ Marek

²⁵⁷ Jan

²⁵⁸ Dolní Kounice

9. electione non obstante, quod huiusmodi parochialem ecclesiam, simul cum dicta abbatia retinere possis tecum dispensare aut alio modo providere
10. dignaremur nos igitur volentes tibi, qui apud nos de vite ac morum honestate, aliisque probitatis et virtutum meritis multipliciter
11. commendaris, horum intuitu gratiam facere specialem, dictam parochialem ecclesiam, cuius fructus redditus et proventus octo marcharum
12. argenti secundum communem estimationem ut asseris, valorem annum, non excedunt, sive ut premittitur seu alias quovis modo aut ex alterius cuiuscunque
13. persona seu per liberam resignacionem alicuius de illa extra Romanam curiam etiam coram notariis et testibus sponte factam vacet, etiam
14. si tanto tempore vacaverit quod eius collatio iuxta statuta Lateranensis Concilii ad sedem apostolicam legitime devoluta existat, et super ea inter
15. aliquos lis cuius statum presentibus haberi volumus pro expresso pendeat indecisa. Dummodo tempore date presencium non sit in ea alicui
16. specialiter ius quesitum cum plenitudine iuris canonici ac omnibus iuribus et pertinentiis suis quousque possessionem pacificam dicte
17. abbacie unacum fructibus redditibus et proventibus eiusdem vel maioris partis ipsorum assecutus fueris auctoritatem nostre legacionis tibi seu
18. cure et administracioni tue tenore presencium commendamus ita ut deinceps huiusmodi parochialem ecclesiam simul cum dicta abbatia
19. in commendam habere ac retinere et eiusdem fructibus redditibus et proventibus gaudere possis et valeas dicta auctoritate plenam concedimus
20. facultatem decernentes ex tunc irritum et inane si secus super hiis a quoquam quavis nobis inferiori auctoritate fuerit attemptatum non obstantibus
21. statutis et consuetudinibus dicte parochialis ecclesie, quodque ad dictam abbatiam sicut premittitur extitisti electus ceterisque contrariis,

22. quibuscumque proviso tamen, quod dicta parochialis ecclesia debitis propterea non fraudetur obsequiis et cura animarum in eis nullatenus negligatur.

23. Datum Vienne²⁵⁹ Pataviensis diocesis, anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragésimo tercio, die decima tercia mensis

24. Iunii, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii²⁶⁰ divina providencia pape quarti anno tercio decimo.

Na plíce: Io de Borgis

In dorso:

Registra

[...]

L. C. n l.

Supra Iglaviensem parochiam.

Anno 1443

26

Numero 17:

Iulianus cardinalis sancti Angeli apostolice sedis
legatus Dispensat cum domino Marco monasterii
Syloensis abbate, qui et ad abbatiam electus
etiam Iglaviensem parochiam. Quoad ordinis
parochiam d[...] retineat.

Viennae 1443

8.3.4. Listina 5

1. Iulianus, miseracione divina, titulo sancte Sabine, sancte Romane ecclesie presbyter cardinalis sancti Angeli vulgariter

2. nuncupatus in regnis Hungarie, Polonie, Bohemie, Dalmacie et Croacie ac in provincia Salzburgensi apostolice

²⁵⁹ Vídeň

²⁶⁰ Evžen

3. sedis legatus, venerabili viro Marco, abbati monasterii Siloensis, ordinis Premonstratensis, Pragensis diocesis, salutem in

4. domino justis supplicum votis libenter annuimus illaque quantum cum deo possumus favoribus prosequimur oportunis

5. cum itaque sicut accepimus monasterium tuum ac parochiales ecclesie et capelle ei subiecte dudum per hereticos

6. hussitas sunt execrate nec in eis divina celebrentur officia ne igitur fidelium, pereat devotio et divinus propterea

7. cultus diminuatur tibi ut in altari portatili ad hoc decenter ornato in dictis monasterio ecclesiis et capellis

8. quousque reconciliate fuerint coram plebe tua missas et alia divina officia valeas per te vel alios idoneos sacerdo-

9. tes tuos celebrare vel celebrari facere auctoritate nostre legationis tenore presentium indulgemus ac omnimodam

10. concedimus facultatem. Volumus tamen et tibi in virtute sance obedientie injungimus ut quamprimum como-

11. de poteris dictas monasterium parochiales ecclesias et capellas tuas studeas reconciliari. Datum Vienne Pa-

12. taviensis diocesis anno a nativitate domini millesimo quadingentesimo quadragesimo tertio die vero quinta decima

13. Iunii pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii divina providentia pape quarti

14. anno teritiodecimo.

Na plice: Ca. de Siriolis

In dorso:

Litera quod abas tuum fratribus potest colebrare in bonis suis in ecclesiis execratis Iuliani cardinalis et legati

Anno 1443 15. Juny

numero 48

8.3.5. Listina 6

1. Já Barbora z Chrastu a Kateřina²⁶¹ dcera její z Mlýnice²⁶² vyznáváme tímto listem z-
2. jevně přede všemi vobec ktož tento list uzřie anebo jej čtúce slyšeti budú, jakož maje-
3. stát od ciesaře Zikmunda slavné paměti svědčí slovutnému panoši Petrovi z By-
4. dlína²⁶³ muži mému a otci mie Kateřiny na dvě stě kop grošův dobrých stříbrných peněz
5. na vesniciech kláštera želivského i na tom, což k těm vesniciem příslušie a vyjmenona[!]²⁶⁴
6. vsi Zbilidy²⁶⁵, Petrovicích²⁶⁶, Nečicích²⁶⁷ a na Číhovicích²⁶⁸, a k tomu také na rybníku pode vsí Zbi-
7. lidy tak řečenu. Ten majestát nadepsaný my nadepsané Barbora a Kateřina dcera její
8. jmajíce a dobru voli Petra nadepsaného muže mého a mie Kateřiny otce. To což se do-
9. týče vesnic jmenovaných a jejich příslušenstvími i rybníka kláštera želivského²⁶⁹ již
10. jmenovaného kvitujeme prázný a svobodný činími a propuštění věčné moci listu
11. tohoto poctivému v Kristu knězi knězi Markovi opatu i všemu konventu kláštera že-
12. livského i všiem potomným a budoucím opatom téhož kláštera neb jsu nám hotovými
13. penězi zaplatili i splatili ty vsi již jmenované a v tom majestátu zapsané s rybníkem
14. i s jinými jejich příslušenstvími. A slibujeme tímto listem napřed sami za sie i za své

²⁶¹ Katherzyna

²⁶² Mlynyce

²⁶³ Petrowy z Bydlyna

²⁶⁴ Zřejmě chybně napsané slovo „vyjmenovaná“.

²⁶⁵ Zbylidy - obec v okrese Jihlava

²⁶⁶ Petrowiczich

²⁶⁷ Necziczich

²⁶⁸ Czihowyczich - vesnice v okrese Pelhřimov

²⁶⁹ zelewskeho

15. potomnie a buducie i za toho každého ktož by ten nadepsaný majestát měl kterak z kovi že na
16. nadepsané vsi na rybník i na všeckny jejich příslušenstvie my se věčně nemámy na vra-
17. čovati aniž věčně z teho napomínati kněze opata nadepsaného aniž potomných opatov
18. aniž konventu téhož kláštera, a zvláště o to což se dotýče v tom majestu[!] ²⁷⁰ vsí již jmenova-
19. ných s jejich příslušenstvími a toho rybníka. Toho na pevnosti a na zdrzenie i pro lepší jistotu
20. my nadepsané Barbora a Kateřina dcera jejie pečeti své přirozené přivěsily sme k to-
21. muto listu a prosili jsme urozených a slovutných pana Mikuláše z Lípy a z Lipnice ²⁷¹, pana
22. Zdenka Valštejna ²⁷², Matěje z Lípy ²⁷³, Pelhřima z Paseky ²⁷⁴ a Jindřicha z Lipničky ²⁷⁵, že jsu oni
23. své pečeti na svědomie podle nás k věcem nadepsaným přivěsili k tomuto listu, jenž jest
24. dán a psán na Lipnici léta od narození syna božího tisícího čtyřstého čtyřicátého a
25. čtvrtého léta v středu na suché dny před svatú trojicí.

In dorso:

Numero 49

Recognitio exsolutorum pagorum
monasterii: Zbolig, Petrovitz, Neczicz,
Czyhwicz et piscinae 200 ss. Gr.

²⁷⁰ Vynechané „at“ nebo nějaké písařovo osobní zkrácení slova bez vyznačení zkratky.

²⁷¹ Mikulasse z Lipy a z Lipnicze

²⁷² Zdenka Walsstyna

²⁷³ Mathieje z Lipy

²⁷⁴ Pelhrzima z Passeky

²⁷⁵ Gyndrzicha z Lipniczky

Litera liberationis aliquarum vilarum

Sbyilidi et aliarum villarum etc.

Anno 1444

8.3.6. Listina 7

1. Nos Marcus²⁷⁶, miseracione divina Abbas monasterii Sileonisis, ordinis Premonstratensis, Pragensis diocesis. Notum facimus²⁷⁷ tenore presentium universis, quod dum fuimus
2. rector et plebanus ecclesie parochialis Sancti Jacobi in Iglavia²⁷⁸, consideravimus cum diligencia perpendenti ecclesie nostre suprascripte defectus et precipue graves et
3. magnos labores Theotunicorum predicatoris et verbi Dei executoris solarii parvitatem cupientes huiusmodi defectus sagaciter in tempore provideri et diem messionis
4. extreme ac insufficienciam pretacti precii predicatoris ab altissimo nobis de bonis collatis pietatum operibus prevenire et adimplere, de consilio et consensu
5. sagacium et honestorum magistrio civium et juratorum consulum Iglavie unanimi voluntate adhoc accedenii, in certis bonis civitatis premissis et locis deputatis
6. et assignatis emimus et comparavimus certa bona pro triginta una sexagenis et pro quindecim grossis pro perpetuo censu annuo duputato, videliset partem aque
7. fluvii Iгла maioris, qui cum littoribus, utilitatibus fructibus et proventibus ac omni suo domino et meatu fluere incipit sub villa Ffusdorf²⁷⁹ et protingit
8. usque ad obstaculum Thoni dictum, prout in littera privilegiali desuper confecta apparet manifeste, necnon uno prato Muelwizin nuncupato, ut in libro
9. civitatis de anno nativitatis Christi millesimo quadrantesimo quadragesimo notatum lucidius continetur, que quid bona suprascripta religioso et honorabili
10. fratri domino Johanni, professo monasterii nostri Siloensis, filio in Christo, nobis dilecto, plebano Iglavie, et suis sucessoribus plebanis ibidem ordinis Premonstratensis,

²⁷⁶ Marek

²⁷⁷ Písař slova notum a facime zapsal spojeně.

²⁷⁸ Sv. Jakub v Jihlavě

²⁷⁹ Ves Rantířov

11. necnon prudentibus et circumspectis magistro civium et juratis consulibus Iglavie, tutoribus, regenta, possidenda et tuenda necnon pro et super
12. uno censu annuo exponenda comisimus et comitimus fiducialiter ad manus fideles, de quo quidem censu annuo pro victu melioraconis uniuscuiusque
13. astantis predicatoris Theotunicorum in ecclesia prefata dedimus, deputavimus, damus et deputamus et vigore presencium assignamus terciam dimidias
14. sexagenas grossorum census annui et perpetui, pure propter Deum, per premissos plebanum et juratos perpetuis temporibus in futurum, suo tempore
15. annuatim eidem porigendum omni sine difficultate et non in alios usus convertendum. Residuitatem vero pecuniarum census remanentis suprascripti
16. ipsis eciam comitimus in usus ecclesie memorate, ubi ipsis comodosius videbitur fore opportunum, aut predicatori Boemorum, qui omni caret
17. preccio atque solario, pie inpendendum, isto tamen specificice adiecto et omine habere volentes, quod quilibet predicator Theotunicorum ecclesie suprascripte
18. in ipsa ecclesia singulis feriis secundis et signanter in Quatuor temporibus anni debet et tenetur per omnibus fidelibus defunctis missam defunctorum
19. in ore consueto decantare et post evangelium ipsius misse facere pro defunctis exortacionem et spiritualiter pro benefactoribus ecclesie, nomina eorum coram
20. populo nominando atquem per totam quadragesimam singulis annis et singulis diebus populo predicare, necnon eciam ceterum sanctorum et sanctarum
21. solempnitatibus cum exhortacone diebus eorum ad veneracionem corundem domino suo plebano stare ad mandatum, sine omni contradictione in eo suam,
22. conscienciam onerando. In huius testimonium et robur perpetue firmitatis sigilla nostra abbatis et fratrum tocius conventus monasterii nostri
23. suprascripti tam interiorum, quam exteriorum unaminiter adhoc consentiencium de certa nostra sciencia et voluntate presentibus sunt appensa. Datum

24. et actum Siloe in monasterio nostro, anno domini millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto, ipso die sancti Martini confessoris gloriosi.

In dorso:

Wegen des bachs zum

Füsdorff 1445

Mareg²⁸⁰, abbas Siloen, testatur se parochus Iglavi-

ensi certa pecunia emisse partem aquae fluvii

Igla maioris, qui fluere incipit sub villa Ffus-

dorf etc 1445

27

XXIII

A.30

8.3.7. Listina 8

1. Já Mikuláš z Lípy a na Lipnici svým i svých dědiců jménem přede všemi obecně ktož tento list uzrie a čísti nebo čtúci slyšeti budú vyzná-
2. vám, kterak důstojný v pánu bohu otec a kněz Jan boží milosti opat kláštera želivského²⁸¹ zákonu premonstratského zvláštnie
3. doufanie a přichylnost viery ke mně i k mým dědicom maje puol vsi Ježená²⁸², kteráž od Zacha odtudž z Ježené za své vlastnie peníze kú-
4. pil jest i zaplatil mně i mým dědicom k věrné ručie ve dzky zemské v Čechách zapsal jest a vložil jakož o tom dzky zemské sice i

²⁸⁰ Marek

²⁸¹ Zelewskeho

²⁸² Ježenec – obec Ježená v okrese Jihlava

5. plnější vykazují a svědčí ti protož já Mikuláš²⁸³ napředpsaný ačkoli té puol vsi již jmenované v obranu svú tolíko a v opravu
6. k snažné a ustavičné již jmenovaného kněze opata přijal sem prosbě chtě, aby tak častopsaný kněz opat i jeho budúci náměst-
7. ci zbožím svým napředpsaným totiž tu puol vsi jist a bezpečen byl nebo byli slibuji svú dobrou věrnú křesťanskú beze lsti, když bych koli
8. pro které své věci neb z příhody do města Prahy přijel ne, abych zvláště a nazchvale o to jezdití měl, neb které náklady činiti a
9. byl od častopsaného kněze opata neb jeho náměstkův ústně a osobně k tomu napomenut svrchujmenované puol vsi inhed[!]²⁸⁴ do-
10. kadžkoli v Praze budu z desk zemských propustiti tak uplyne a vřelosti jakož mi svěřeno a zapsáno stojí. Paklibych pro kterékoli příčiny
11. příjezdem svým do Prahy meškal a byla častopsanému knězi opatovi neb jeho náměstkům pilná toho potřeba, aby vždy z desk propustie-
12. no bylo. Tehdy kněz opat svrchujmenovaný neb jeho budúci náměstci svým vlastním nákladem a na svú škodu jednoho z úředníků od
13. desk zemských z Prahy zjednati a jej až na obydlé sedění mého doprovoditi a přivésti mají před kterýmžto úředníkem já častopsaný
14. Mikuláš neb moji dědici mám i slibuji slibem dřievepsaným plné a pravé otevzdanie a z desk propuštění učiniti knězi opatovi často-
15. psanému neb jeho náměstkům též, a tak úplně jakož mi od něho zapsáno jest a svěřeno tomu na jistotu svú pečeť vlastní dal sem k to-

²⁸³ Mikulass

²⁸⁴ Pravděpodobně chybně napsané slovo ihned.

16. muto listu přivěsiti a vedle mé pečeti urozených a slovutných Zdeňka z Valdštejna²⁸⁵, Matěje z Radostova²⁸⁶, Jindřicha z Lipničky²⁸⁷, purkra-

17. bí na Lipnici a Pelhřima z Paseky²⁸⁸ jsú na svědomie bez jich škody přivěšený k tomuto listu, jenž dán jest a napsán v pondělí před na-

18. stolováním svatého Petra apoštola božieho léta narozenie Ježíše Krista tisícího čtyřstého čtyřicátého a osmého.

In dorso:

Anno 1448 Januarii

Numero 50

Litera super villam gesaw

8.3.8. Listina 9

1. My Mikuláš Zrubek z Jiřic²⁸⁹, Jan z Kletečné²⁹⁰, Jakubek z Čejova²⁹¹, Jan Jendlík z Pejškova²⁹², Petr

2. Bohdal z Smrdova²⁹³ tiemto listem obecně přede všemi, ktož jej uzřie nebo čtúcí slyseti budú

3. vyznáváme, že nám jest dobře svědomo, když jsme byli přivoláni před velebného kněze,

4. kněze Petra Kopaniny²⁹⁴ dobré paměti opata želivského²⁹⁵ oznamuje nám a osvědčuje, že

5. jest nápravu v Jiřicích²⁹⁶, kterúž jest Sýkora²⁹⁷ držel kněz Petr Kopanina opat želivský

²⁸⁵ Zdenka z Waldsteina

²⁸⁶ Matieje z Radostowa

²⁸⁷ Gindrzicha z Lipniczky

²⁸⁸ Pelhrzima z Paseky

²⁸⁹ Mikulass Zrubek z Girzicz. Jiřice obec nedaleko města Humpolec v Kraji Vysočina.

²⁹⁰ Jan z Kleteczne. Kletečná – malá ves, dnes již část města Humpolec.

²⁹¹ Jakubek z Czegowa. Čejov – další ze vsí nedaleko Humpolce.

²⁹² Jan Gendlik z Peysstkowa. Pejškov – malá ves, nedaleko města Pelhřimov.

²⁹³ Petr Bohdal z Smrdowa. Smrdov - na Vysočině existuje více obcí se jménem Smrdov, zde se jedná pravděpodobně o vesnici také v okrese Pelhřimov.

²⁹⁴ Jméno odpovídá dnešní hláskové podobě.

²⁹⁵ zelewského

²⁹⁶ Girziczich. Jiřice ves nedaleko Humpolce.

²⁹⁷ Jméno odpovídá dnešní hláskové podobě, navíc pouze čáska nad „y“.

6. zaplatil úplně a docela hotovými penězi, kteréžto peníze přistúpivši Sýkorova s
7. Michálkem²⁹⁸ synem svým a s Jindřichem z Komorovic²⁹⁹ i s jinými poručníky před
8. kněze Petra opata želivského i vzali jsu své peníze za tu nápravu úplně a
9. docela, a to jest všem nahořepsaným nám svědomo a list ten, kterýž na tu nápra-
10. vu svědčil knězi Petrovi opatu želivskému jsú vrátili a kněz Petr opat
11. svrchupsaný ten list před námi vzav i skazil jest jej a tu oznámiv to nám
12. i mnoho dobrým lidem, aby jim to bylo svědomo, že jest list ten vyplatil,
13. kterýž na tu nápravu v Jiřicích svědčil a což v tomto listu svrchupsáno stojí
14. též bychom ústně chtěli seznati, kdež by toho bylo potřebě a toho na svědomie
15. my všickni svrchupsaní své jsme vlastnie pečeti k tomuto listu dali přivě-
16. siti s našim jistým svědomím i s přiznáním tohoto listu, jenž jest dán
17. léta od narozenie syna božého tisícého čtyřstého padesátého druhého, ten
18. úterý před svatým Petrem apoštolem božím.

In dorso:

Liter[!]³⁰⁰ super redempcionem Girezicz³⁰¹

Anno 1452

Numero 51

8.3.9. Listina 12

1. Hieronymus³⁰² Dei et apostolice sedis gracia archiepiscopus Cretensis sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Pii divina providencia pape secundi in re-

²⁹⁸ Taktěž, jen v případě „a“.

²⁹⁹ Gindržichem z Komorowicz

³⁰⁰ Chybí písmeno „e“ ve slově litere.

³⁰¹ Jiřic

³⁰² Jeroným

2. gnis Bohemie et Polonie ac terris Slesie et Prusie cum potestate legati de latere nuncius et orator. Reverendo patri Johanni abbati ac dilectis in Christo,
3. conventui monasterii Siloensis, ordinis Premonstratensis, Pragensis diocesis intra nostre legationis terminos constitute salutem in domino. Sincere devotionis affectus
4. quem ad nos et Romanam geritis ecclesiam promeretur ut votis vestris favorabiliter annuamus illis presertim per que sicut pie desideratis divinis officiis intenti
5. existatis et spiritualis salutis vobis veniat incrementum. Hinc est quod nos vestris precibus inclinari considerantes quod que sancta sunt coinquinari non possunt
6. vobis et vestrum cuilibet in sinceritate fidei nec non obedientia et maxime circa participationem sacramentorum in vita ac consuetudine prefate Sancte Romane
7. ac universalis ecclesie que mater cunctarum ecclesiarum est et magistra persistentibus liceat missas et alia divina officia in predicto monasterio ac capellis et
8. aliis ecclesiis eidem monasterio subiectis seu pertinentibus donec predictus monasterium eum predictis locis reconcilientur absque aliquo serupulo seu pene metu celebra-
9. re seu celebrari facere nec nostro urgente necessitate super qua conscientiam uramm oneramus vobis abbati in similibus // sine citate // fidei obedientia per omnia persistenti liceat
10. habere altare portatile cum debita reverential et honore super quo in locis etiam privatis ad hoc congruentibus et honestis possitis producta divina officia
11. per nos vel alius et vestris ad hoc idoneum coram vobis una cum vestris canonicis seu fratribus celebrare seu celebrari facere de gracia specialia auctoritate, qua
12. fungimur tenore presencium indugemus. Datum Prage sub nostri magni sigilli quo in his utimur appensione Anno a nativitate Domini millesimo quadringen-
13. tesimo sexagesimo in diction septima die vero tertia mensis Januarii, pontificate dicti domini nostri domini Pii pape Anno secundo.

In dorso:

Litera auctoritatis celebrare in ecclesiis nostro consecratis³⁰³.

Numero 54

Anno 1460. 3. Januarii

f.

Registrata

8.3.10. Listina 13

1. Hieronymus, Dei et apostolice sedis gracia archiepiscopus Cretensis sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Pii divina providencia pape
2. secundi in regnis Bohemie et Polonie ac terris Slesie et Prusie cum potestate legati de latere nuncius et orator. Reverendo patri
3. Johanni, abbati monasterii Siloensis, ordinis Premonstratensis Pragensis diocesis intra nostre legationis terminos constitute salutem in domino.
4. Exigit vestre devotionis affectus quo nos et Romanam ecclesiam reveremini ut petitiones vestras quantum cum deo possumus ad exauditio-
5. nis gratiam admittamus. Hinc est, quod nos vestris supplicationibus inclinati cupientes hominum animas lucrifieri domino nostro Jesus Christo vobis
6. ac vestrorum canonicorum seu fratrum cuilibet, quem ad hoc duxeritis eligendum super, quo conscientiam vestram oneramus in sinceritate
7. fidei gracia et comunione nec nostro obediential, et maxime circa participationes sacramentorum in ritu ac confuetudine praefate Sancta Romane
8. ecclesie, que mater cunctarum ecclesiarum at ac magistra persistentibus ut nedum omnium utriusque sexus vobis et vestro monasterio subiectis sed ce-

³⁰³ Původní písař zapsal slovo chybně, přesněji neoznačil zkrácení zkracovacím znaménkem. Tato chyba byla opravena až dalším písařem, který doplňoval evidenční číslo listiny. Dokládá to tmavší barva inkoustu korespondující s barvou následujícího mladšího záznamu.

9. terorum omnium infra, tamen limites trium miliarium sedin regionis vestre consuetudinem computendorum circumastantium confessions au-
10. dire omnium et singulorum crimnium et excessu[!]m³⁰⁴, quantumcumque enormium illis duntaxat exceptis propter, que merito sedes prefata
11. consulenda esset et ipsis diligenter auditis perutentias salutare iniungere et absolutionis beneficium impendere auctoritate nostra
12. ac omnia ecclesiastica sacramenta ad unitatem et gremium prefate sancta Romane ecclesie, redeuntibus intra praedictos limites degen-
13. tibus dummodo parrochialis presbyter catholicus inibi non reperiatur si a vobis petierint ministrare valeatis de speciali grande
14. concedimus facultatem praesentibus, post quinquennium a data praesentium minime valituris. Datum Prage sub nostri magni sigilli
15. quo in his ultimur appensione Anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo sexagesimo in diction septima die vero
16. tertia mensis Januarii, pontificates dicti domini nostri domini Pii pape. Anno secundo.

³⁰⁴ Písař přidal do slova excessum jedno „u“ navíc.

In dorso:

Registrata

1460, 23

XVI, A. 23

8.3.11. Listina 15

1. Nos Johannes de Rabenstein³⁰⁵ sacrosancte apostolice sedis prothonotarius et referendarius, prepositus Wissegradensis³⁰⁶, regni
2. Bohemie cancelarius supremus, doctor et cetera. Notum facimus[!] ³⁰⁷tenore presencium universis, quod veniens ad presenciam nostram venerabilis pater dominus Johannes,
3. abbas Siloensis ordinis Premonstratensis, diocesis Pragensis, amicus noster carissimus litteras sanctissimi in Christo patris et domini domini Bonifa-
4. cii quondam pape noni dive memorie cum bulla sanctitatis sue in corda sericea glauca et rubea nobis ostendit rogans quatenus transumptum ipsarum seu
5. literas vidimus nuncupatas cum sigillo nostro sibi fieri disponamus, quarum literarum tenor sequitur in hec verba: Bonifacius, episcopus ser-
6. vus servorum Dei, dilectis filiis abbati et conventui monasterii Siloensis premonstratensis ordinis Pragensis diocesis salutem et apostolicam bene-
7. dictionem. Exposcit nostre devotionis integritas et religionis promeretur honestas ut tam nos quos speciali dilectione prosequimur quam
8. monasterium nostrum dignis honoribus attollamus. Hinc est, quod nos nostris in hac parte supplicationibus inclinati, ut tu abbas et successores tui
9. abbates dicti monasterii, qui pro tempore fuerint mitra anulo et baculo pastoralis et aliis pontificalibus insigniis libere possitis uti necnon,

³⁰⁵ Jan z Rabštejna

³⁰⁶ vyšehradský

³⁰⁷ Písař spojil slova notum a facimus bez toho, aby uvedl zkrácení.

10. quod in dicto monasterio et prioratibus eidem monasterio subiectis, ac parochialibus et aliis ecclesiis ad vos comuniter vel divisim pertinentibus,

11. quamvis vobis pleno iure non subs[*in*]t, benedictionem solemnem post missarum et matutinorum solemniam, dummodo in benedictione huiusmodi aliquis

12. antistes vel apostolice sedis legatus praesens non fuerit, elargiri possitis, felicis recordacionis Alexandri pape quarti, predecessoris nostri, que

13. incipit abbatibus et aliis quibuscumque constitutionibus apostolicis in contrarium editis nequaquam obstantibus, vobis et eisdem successoribus

14. auctoritate apostolica de speciali gracia tenore presencium indulgemus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre concessio-

15. nis infringere vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri

16. et Pauli, apostolorum eius se noverit incursum. Datum Rome apud sanctum Petrum quarto idus octobris pontificatus nostri anno primo.

17. Nos videntes literas pretactas non raras nec abolutas sed sanas et integras nec in aliqua parte sui viciatas aut diminutas more curie Ro-

18. mane scriptas et sigillatas presentes literas vidimus nuncupatas sibi facere iussimus facimusque per presentes. In quorum testimonium sigil-

19. lum nostrum presentibus est appensum. Datum Prage anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo tercio quindecima

20. die Iunii.

In dorso:

Anno 1463. 1<1>5 Junii

H.

Vidimatio Johannis de Rabenstein

Bulla Bonifacy

X IX.

numero 56.

Litera super [...am]

8.3.12. Listina 16

1. Nos Johannes de Rabestein³⁰⁸ sacrosancte apostolice sedis prothonotarius et referendarius, prepositus Wissegradensis, regni Bohemie cancelarius supremus, doctor et cetera. Notum facimus tenore presencium universis, quod constitutus

2. in presenciam nostram venerabilis pater dominus Johannes, abbas Siloensis ordinis Premonstratensis, Pragensis diocesis, litteras reverendi patris domini Hilarii³⁰⁹, decani et administratoris ecclesie Pragensis sede vacante, exhibita comisione et mandato speciali sanctissimi

3. domini nostri pape Pii secundi confirmationem omnium privilegiorum dicti monasterii continentes et ab eodem confectas cum sigillo vicariatus communi et zona nigra sericea nobis exhibuit, rogans quatenus transumptum ipsarum seu literas vidimus nuncupatas cum

4. sigillo nostro sibi faciamus, quarum literarum tenor sequitur in hec verba: ³¹⁰Nos Hilarius de Lithomierzicz administrator archiepiscopatus Pragensis, per sedem apostolicam specialiter deputatus et decanus ecclesie eiusdem, decretorum doctor. Notum facimus tenore

5. presencium universis recepisse nos litteras commissionis et mandati sedis apostolice ea reverencia, qua decebat super confirmationem omnium³¹¹ graciaram et privilegiorum monasterii Syloensis sancte Marie, ordinis Premonstratensis, Pragensis diocesis, quarum tenor sequitur in hec verba

6. Pius, episcopus servus servorum Dei, dilecto filio administratori in spiritualibus generali ecclesie Pragensis per sedem apostolicam specialiter deputato salutem et apostolicam

³⁰⁸ Jan z Rabštejna

³⁰⁹ Hilarius

³¹⁰ Zde začíná insert listiny Hilaria z Litoměřic. Je téměř identický s přepisem originálu listiny uvedeným v edici želivského kopiáře (viz K. PETROVÁ. *Středověké listiny 13.–15. století v kopiáři želivského kláštera*, záznam 30), přesto mi přišlo zajímavé ho uvést i zde, a to s vyznačením odlišností mezi listinou a textem v kopiáři.

³¹¹ V kopiáři nerozvedena zkratka, zapsáno jen „omni“.

benediccionem. Sincere devocionis affectus, quem dilecti filii abbas et conventus monasterii sancte Marie

7. Siloensis³¹², ordinis Premonstratensis, Pragensis diocesis, ad nos et Romanam gerunt ecclesiam, non indigne meretur et votis eorum, que a rationis tramite non discordant necnon que divini cultus augmentum respiciunt, quantum cum deo possumus, favorabiliter an-

8. nuamus et ad exaudicionis gratiam admittamus, sane petitione abbatis et conventus predictorum exhibita continebat, quod dudum Romanos pontifices, predecessores nostri, sedis apostolice legati, apostolice sedis gratiam obtinentes loci ordinarii nonnulla

9. privilegia, libertates, immunitates, et indulta abbati pro tempore et conventui eiusdem monasterii concesserunt, prout illa in litteris desuper confectis lacius dicuntur contineri, quare pro parte abbatis et conventus predictorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut litteras

10. huiusmodi ac omnia in ipsis contenta, necnon privilegia, libertates, immunitates et indulta, ut premittitur per nostros predecessores Romanos pontifices, sedis apostolice legatos et loci ordinarios vel alias dictis abbati et conventui qualitercumque concessa approbare, ratificare,

11. confirmare et communire de apostolica benignitate dignaremur. Nos igitur de premissis certam noticiam non habentes huiusmodi supplicacionibus inclinati, discrecioni tue, de qua in hiis et aliis specialem in domino fiduciam obtinemus, per apostolica scripta committimus et mandamus,

12. quatenus litteris huiusmodi diligenter inspectis ac habito super illarum continencia consilio cum expertis viris, si illas bullatas, sanas et integras, non viciatas non cancellatas nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspicione carentes inve-

13. nies, super quo tuam conscienciam oneramus omnia et singula privilegia, libertates, immunitates et indulta huiusmodi, que presentibus haberi volumus, pro expressis ac si presentibus de verbo ad verbum inserentur. Dummodo illa sint rationabilia et ecclesiastice non obviant

³¹² V kopiáři vynecháno koncové „s“.

14. libertati, auctoritate nostra ratifices, approbes et confirmes necnon abbati pro tempore, fratribus et canonicis regularibus, dicti monasterii professis, utilibus et ydoneis, omnes minores quatuor ordines conferendi et in susceptis ministrandi, nec non dalmucias et

15. cappas in ecclesiis ipsis subiectis et incorporatis, in temporibus solemnibus dumtaxat, specialiter in ecclesia sancti Jacobi in Iglawia, Olomucensis diocesis, portandi, nec non rectoribus ecclesiarum in monasterio incorporatarum et per religiosos prefati monasterii regi solitarum

16. coadiutores et divinatorum cooperatores in huiusmodi ecclesiis de consensu abbatis et conventus predictorum religiosos ipsius monasterii recipiendi generalis concilii et quibuscumque aliis apostolicis provincialibus synodalibus constitutionibus ac statutis et consuetudinibus

17. monasterii et ordinis predictorum iuramento confirmatione apostolica vel quacumque firmitate alia roboratis et aliis contrariis nequaquam obstantibus plenam et liberam eadem auctoritate licenciam et facultatem concedas et elargiaris, necnon ecclesias parrochiales incorporatas huiusmodi

18. et specialiter sancti Jacobi in Iglawia predictam, quas predictum monasterium in possessione pacifica per fratres dicti monasterii et canonicos ad nutum abbatis et conventus pro tempore removibiles animarum curam regunt, quatinus opus existat, predicto monasterio pacifice manu teneas

19. atque conserves premissa, que perpetuo executioni demandes. Datum Rome apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominice MCCCCLXII, tercio nonas aprilis, pontificatus nostri anno quarto. Ideo mandatis domini nostri sanctissimi in singulis parere libenter volentes predicti mona-

20. sterii abbatis et conventus omnes litteras et privilegia iuxta nobis iniunctum nostrorum dominorum et amicorum, qui in iure periti sunt, accedente consilio diligenter vidimus et inspeximus, invenimus quoque eas sanas, integras, non cancellatas ac omni vicio, suspicione, rasura aut

21. quibuscumque defectibus carentes, desiderantes itaque in omnibus servare formam mandati apostolici, easdem gracias, litteras, libertates, emunitates, concessionem, indulta,

privilegia et iura universa et signanter litteras super ecclesia parrochiali sancti Jacobi in Iglawia, Olomucensis

22. diocesis, dicto monasterio incorporata a Romanis pontificibus aut aliis reverendissimis dominis cardinalibus seu quibuscumque sedis apostolice legatis, necnon episcopis, prelatibus ac aliis universis prefato venerabili patri domino abbati et conventui monasterii Syloensis

23. datas et concessas, concessa dummodo rite et racionabiliter processerunt et apostolice non obviant libertati, auctoritate apostolica nobis delegata et concessa approbamus, ratificamus et presentibus confirmamus in omnibus punctis et clausulis, articulis et sentenciis, volentes eas et ea perpetuis tem-

24. poribus obtinere roboris firmitatem, quorum quedam inseruimus presentibus litteris nostris, alia autem pro insertis haberi statuimus, insertorum autem tenor sequitur et primo primi, qui talis est: Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbati et conventui monasterii Syloensis, Pre-

25. monstratensis ordinis, Pragensis diocesis, salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum tam vigor equitatis, quam ordo exigit racionis, ut id per sollicitudines officii nostri ad debitum preducatur effectum, ea perpetue dilecti in domino filii vestris iustis postula-

26. tionibus grato concurrentes assensu, personas vestras et locum, in quo divino estis obsequio mancipati cum omnibus bonis, que in presenciarum racionabiliter possidet aut in futurum iustis modis prestante domino poterit adipisci sub beati Petri nostra protectione suscipimus,

27. specialiter autem terras, decimas, possessiones, vineas, domos et alia bona vestra, sicut ea omnia iuste ac pacifice possidetis vobis et per vos eidem monasterio auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus salva in predictis decimis moderacione concilii

28. generalis, nulli ergo omnino hominum legationis liceat hanc paginam nostre protectionis et confirmacionis infringere vel ei ausu temerario contraire, si quis autem hoc attemptare

presumpserit, indignacione omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum. Datum Viterbii³¹³

29. X kalendas februarii, pontificatus nostri anno primo. Secundi autem privilegii est talis tenor: Bonifacius, episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri episcopo Concordiensi et dilectis filiis abbati monasterii Scotorum, Vienensis Pataviensis diocesis ac ..decano

30. ecclesie Pragensis salutem et apostolicam benedictionem. Peticio dilectorum filiorum Henrici, abbatis et conventus monasterii Syloensis, Premonstratensis ordinis, Pragensis diocesis, nobis exhibita continebat, quod licet ius patronatus parrochialis ecclesie in Iglawia, Olomucensis diocesis, et presentandi

31. rectorem ad ecclesiam ipsam, ad abbatem dicti monasterii pro tempore existentem iusto titulo pertineret, ipseque Henricus et predecessores sui, abbates eiusdem monasterii, qui fuerunt pro tempore, fuissent in pacifica possessione vel quasi iuris presentandi rectorem ad dictam ecclesiam

32. pro tempore cuius contrarii memoria non existit, tamen nobilis vir Jodocus, marchio Moravie, falso asserens ius patronatus et presentandi rectorem huiusmodi ad se et marchiones Moravie pro tempore existentes pertinere ac eisdem abbati et conventui in premissis se oppo-

33. nens, impedivit prout impedit ac fecit et facit, quominus dictus abbas huiusmodi iuris posset pacifica possessione gaudere et alias eosdem abbatem et conventum super iure huiusmodi et eius occasione multipliciter molestavit, vexavit ac eciam impetiit, ortaque propterea

34. inter abbatem et conventum ac marchionem predictos huiusmodi materia questionis, et cetera. Nos igitur prefatorum abbatis et conventus supplicationibus inclinati, que super hiis ab eisdem Nicolao, episcopo tunc, et Branda ac Johanne Prene, auditoribus, provide facta sunt,

35. rata habentes et grata dictasque sentencias auctoritate apostolica, confirmantes, discrecioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatinus vos vel duo aut unus vestrum

³¹³ Viterbo – Italské město, někdejší sídlo papeže.

per vos vel alium seu alios premissa executioni debite demandantes prefatasque sententias ubi et

36. quando expedire videritis, auctoritate nostra solemniter publicatas faciatis, eosdem abbatem et conventum iuris patronatus et presentandi huiusmodi amoto exinde dicto marchione pacifica possessione gaudere ipsosque de predictis florenorum summis pro dictis expensis iuxta

37. prefatorum instrumentorum earundem condempnationum et taxationum tenores plenam et debitam satisfaccionem impendi contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Datum Rome apud sanctum Petrum VI idus Ianuarii, pontificatus nostri

38. anno xi. Qui tenor dicti privilegii per totum continet differentiam, litem et processum inter illustrem Jodocum, marchionem Moravie, protunc, ac venerabilem Henricum, abbatem monasterii Syloensis, pro iure patronatus ecclesie parochialis sancti

39. Jacobi, Iglawiensis, Olomucensis diocesis, et consequenter diffinitivam sententiam pro parte dicti abbatis et conventus Siloensis, factam ex commissione prefati Romani pontificis, que habetur in verbis predictis privilegium concludentibus. Aliud insertum

40. ita sequitur: Bessarion, miseracione divina episcopus Tusculanus, sancte Romane ecclesie cardinalis, Nicenus vulgariter nuncupatus, necnon in partibus Almanie et Germanie locisque omnibus in eisdem sacro Romano imperio subiectis

41. apostolice sedis de latere legatus, dilectis nobis in Christo abbati et conventui monasterii Syloensis, ordinis Premonstratensis, Pragensis diocesis, salutem in domino sempiternam. Exposcit vestre devocionis sinceritas ac legionis promeretur hone-

42. stas, ut tam vos, quos speciali dileccione prosequimur, quam monasterium vestrum, dignis honoribus attollamus. Hinc est, quod nos vestris in hac parte supplicacionibus devotis inclinati, ut tu Johannes, abbas, et successores tui abbates dicti monasterii, qui

43. pro tempore fuerunt, calices et alia ornamenta ecclesiastica benedicere, consecrare secundum ritum sancte Romane ecclesie in talibus observare consuetum possitis, nec non dalmucias de vario et aspriolis cum superpeliciis in choro, capitulo et mona-

44. steriorum vestrorum, uti canonici regulares portare consueverunt, vobis abbati et conventui et eisdem successoribus vestris auctoritate apostolica consecrandi, benedicendi et licentiam huiusmodi cappas et dalmucias utendi, gerendi et portandi de speciali do-

45. no gratie tenore presencium indulgemus, constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque in contrarium facientes non obstantes quibuscumque, in quorum fidem presentes nostras litteras fieri nostri que maioris sigilli iussimus et fecimus appensione

46. communiri. Datum Wiene, Pataviensis diocesis, anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo, indiccione nona, die vero septima mensis Septembris, pontificatus sanctissimi in Christo

47. patris et domini nostri domini Pii, divina providencia pape secundi anno tercio, mandamus igitur eadem auctoritate domini nostri sanctissimi in hac parte nobis delegata omnibus et singulis cuiuscumque status, condicionis, dignitatis aut

48. preeminencie existant, quatinus prefatum monasterium, abbatem et conventum in eorum graciis, libertatibus et privilegiis non turbent, inquietent quonismodo aut molestant, sed nostro nomine verum potius nomine et mandato sanctissimi domini nostri perpetuis

49. temporibus eos pacifice conservent et presertim in possessione ecclesie parrochialis sancti Jacobi in Iglawia. Predictos abbatem et monasterium regi consuete eos nequaquam impediunt, sicut indignacionem gravissimam sanctissimi domini nostri

50. et penas in eisdem privilegiis et litteris extensas cupiunt acius evitare, in quorum omnium fidem robur et testimonium presentes nostras litteras fieri sigillique vicariatus archiepiscopatus Pragensis appensione iussimus communiri.

51. Datum in castro Pragensi, anno dominice incarnationis millesimo quadringentesimo sexagesimo tercio die XXVI Marcii. Nos videntes prefatas litteras, non rasas, non abolitas, sed sanas, integras, non cancella-

52. tas nec in aliqua sui parte viciatas, sed autentice scriptas et sigillatas, presentes litteras vidimus nuncupatas sibi facere iussimus facimusque per presentes. In quorum testimonium sigillum nostrum presentibus appensum.

53. Dattum Prage anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo tercio mensis Iunii die sedecima.

In dorso:

Confirmatio privilegiorum monasterii

Siluensis confirmacio sanctissimi

Anno 1463 16. Junii.

Numero 57

8.3.13. Listina 18

1. Johannes Sews³¹⁴, baccalareus in decretis canonicus ecclesie vicarius
2. in spiritualibus et curie episcopalis Olomucensis officialis. Notum fa-
3. cimus tenore presencium universis, quod ad presentacionem et petitionem
4. venerabilis patris domini Martini³¹⁵ abbatis monasterii Siloensis
5. ad ecclesiam parochialem in villa Kniezicz³¹⁶ per mortem religiosi
6. fratris Drslai³¹⁷ ultimi et immediati eiusdem rectoris honorabilem
7. et religiosum fratrem Johannem Arcuficis³¹⁸ dicti monasterii
8. professum in rectorem legitimum instituimus et plebanum ipsumque
9. in persona venerabilis domini Blasii canonici ecclesie Olomucensis rectorem
10. legitimum corfirmavimus ad eandem et presentibus in Dei nomine confir-
11. mamus, eidem curam animarum, regimen et administracionem in spiritualibus
12. et temporalibus eiusdem ecclesie committentes, in qua dictus dominus
13. abbas iuspatronatus et presentandi noscitur obtinere. Datum Olomucii
14. anno Domini M^o CCCCLX septimo die XVII mensis Marcii.

³¹⁴ Jan Sews

³¹⁵ Martin

³¹⁶ Kněžice – vesnice v okrese Jihlava, ležící mezi městy Jihlava a Třebíč.

³¹⁷ Drslav

³¹⁸ Jan Arcuficis

In dorso:

Ecclesia in Kniezicz committitur.

Fratri Joanni ordinis Praemonstratensis Siloensis.

Anno 1467. 17. < Maii > Martii

numero 58.

8.3.14. Listina 19

1. Reverendissimo in Christo patri et domino, domino N., miseracione divina sacrosancte Romane ecclesie ac sedis apostolice legato, auctoritatem et potestatem a domino nostro.

2. Sanctissimo papa Paulo, ad infrascriptum actum habenti Iohannes³¹⁹ prior, Iohannes Schibal³²⁰ subprior, Sigismudus³²¹ circator, Jacobus Sihenfedar³²² custos, Iohannes Arcuficis³²³ plebanus

3. in Kniezicz, Petrus plebanus in Giieshubel³²⁴, Nicolaus plebanus in Zeherlas³²⁵ et Andreas Pistoris³²⁶, fratres et canonici monasterii Siloensis, ordinis premonstratensis, Pragensis diocesis, de-

4. voti filii oraciones in domino utinam devotas. Cum nuper monasterium nostrum predictum sicut et deo placuit sit pastoris desolacio destitutum occasione mortis venerabilis patris, domini Martini, felicis

5. recordacionis ultimi et immediati abbatis patris nostri, nosque orbatu destituti in desolacionem ac destruccionem timentes nobis ac monasterio nostro de periculo ac dampno graviori ac aliis posse in futurum

³¹⁹ Jan

³²⁰ Jan Schíbal

³²¹ Zikmund

³²² Jakub Sihenfelder

³²³ Jan Arcuficis, kněžický plebán

³²⁴ Petr, plebán ve Vysoké (pravděpodobně ves u Havlíčkova Brodu)

³²⁵ Mikuláš, plebán v Záhoří – vesnice nedaleko Humpolce

³²⁶ Ondřej Pisoris

6. euenire pensatis hiis et quam pluribus aliis periculis viarumque disciminibus. Et quia exortis nunc et suscitatis litibus ac querris sancteque Romane ecclesie inobedientibus excommunicatis et dampnatis

7. in regno Boemie ac alibi constitutis abbas noster predictus pro tempore. Nosque omnes alii et singuli eiusdem nostri monasterii fratres timoris ac metus causa permoti relicto nostro monasterio in diversarum terrarum partes

8. fuimus, prout hodie sumus, dispersi tandem abbate nostro pretacto mortuo, quidem fructus et redditus monasterii nostri videlicet blada et alia occupaverunt bona sibi que usurpaverunt ac in suos converterunt

9. usus. Et ne dictum nostrum monasterii ruinam, nosque nunc et in posterum inrecuperabilem pateremur dampnum ac iacturam, neque bona et fructus, sive redditus, ad id monasterium spectantes et pertinentes per aliorum.

10. Manus in animarum talium dampnacionem perpetuam devenirent et permanerent ac a monasterio nostro alienarentur nobis per prenomiatum fratrem Johannem, priorem in opidum Iglaviense convocatis hincinde collectis cogitavimus,

11. intra nos quibus nostro monasterio in suis imminentibus periculis maximis remediis esset subveniendum. Extunc nil commodosius nil quoque utilius quam de alio prelato sive abbate eidem monasterio

12. et nobis deliberavimus, fore providendi iuxta igitur sacrorum canonum statuta et nostri ordinis, instituta in eleccionem cum protestacione processimus in hunc modum. Defuncto enim venerabili patre

13. domino Martino, monasterii nostri abbate, et ipsius corpore prout decebat sollempniter ecclesiastice tradito sepulture, nosque predicti fratres se ad capitulum vocantes octavo, die que fuit dies Mercurii

14. inmediate sequenti hora primarum, vel quasi pro eligendo pastoris seu abbatis, convenimus unanimi consilio convocatis interim fratribus absentibus misso uno ex fratribus in Cunicz³²⁷ et ad loca ubi

³²⁷ Kounice

15. fratres existebant, ad convocandum electionem predictam, qui propter discrimina et pericula imminencia licet non omnes se presentare valuerunt absentes, tantum voces eorum per fratrem nuncium predictum notificarunt.

16. Quorum quemcumque in prelatum ipsi fratres Iglavie existentes elegerint consensus et voluntas ipsorum, est moxque officio misse celebrato et gracia spiritus sancti invocato. Nullo alio tractatu interveniente subito

17. et repente, spiritus sancti gracia, prout firmiter credimus inspirati, nos omnes in generali et unusquisque in speciali cum protestacione elegimus venerabilem patrem, dominum Wenceslaum³²⁸, plebanum Iglaviensem, virum utique

18. providum et discretum, literarum scientia, vita, moribus merito commendandum in sacris ordinibus et etate legitima constitutum, in spiritualibus et temporalibus plurimum circumspectum, dirigimus vota nostra cumque.

19. Una voce et uno spiritu unanimiter in monasterium predictum Siloense elegimus et postulamus abbatem et pastorem, mandantes domino notario publico infrascripto ut ipsum venerabilem patrem taliter electum

20. publice nunciaret ipse vero dominus notarius infrascriptus vice et nomine totius conventus monasterii predicti et omnium fratrum in electione existentium dictum dominum Wenceslaum optatum et electum in abbatem

21. pronuncciat in hac forma. Ego Nicolaus, olim Iohannis, notarius publicus de mandato et voluntate honorabilium ac religiosorum virorum, fratris Iohannis, prioris dominorum plebanorum nec non omnium fratrum monasterii

22. Siloensis, po tunc in electione existentium et in eadem ius habentium electum in abbatem pronuncio venerabilem patrem dominum Wenceslaum, plebanum Iglaviensem, Premonstratensis ordinis, professum in ipsius

23. monasterii Siloensis, abbatem et pastorem, in nomine patris et filii et spiritus sancti Amen. Deinde electioni huiusmodi taliter et concorditer celebrata et publicata. Interrogatus et requisitus fuit

³²⁸ Václav

24. dictus dominus electus si dese facte eleccioni consentiret, quo quid humiliter consenciente mox ipsum in chorum ante altare maius induximus te Deum laudamus sollempniter decantantes, qua

25. propter paternitas vestra. supplicamus presentibus humiliter et devote, quatenus intuitu divine iusticie et pro bono statu nostri monasterii eandem eleccionem sic sollempniter et canonice de persona idonea

26. celebratam dignetur eandem paternitas vestra ratam et gratam habere ac nostrum electum misericorditer confirmare, ut auctore et domino nobis et nostris velut pastor idoneus valeat presse utiliter et prodesse,

27. nosque sub ipsius regimine taliter degentes possimus altissimo devocius famulari et ut paternitas vestra evidencius nostrum omnium vota recognoscat in premissis concordasse et in petitionem huiusmodi,

28. existere concordens presens eleccionis decretum paternitati vestre transmittimus per subscriptos notarios et ipsorum conscriptcones confectum sigillum, quoque conventus nostri in huius rei efficacius testimonium et robur.

29. Presentibus per nos est appensum acta sunt hec in sacristia ecclesie parrochialis sancti Iacobi in Iglavia, Olomucensis diocesis. Anno domini Millesimo Quadringentesimo sexagesimo

30. octavo, indiccione prima, die XVII mensis Augusti, hora primarum, vel quasi pontificatus sanctissimi in Christo, patris et domini nostri, domini Pauli divina providencia pape secundi, Anno eius quarto.

31. Presentibus notabilibus viris magnifico Generoso ac Strennuo viro, domino Iohanne de Stellis, summo capitaneo Iglavienisi, honorabilibus viris, domino Andrea, plebano in Tryz,

32. domino Iohanne, plebano in Stonar, domino Petro Epelhawsar, altarista in Iglavia, Olomucensis et Pataviensis diocesis, necnon nobiles viris Sigismundo de Optaw, pro tunc purgrabio

33. Iglavienisi, Petro Korensky, spiritualibus et scolaribus personis testibus fidedignis ad premissa vocatis pariter et rogatis.

1. notářský podpis:

Et ego Nicolaus, olim Johannis de Iglavia, publicus imperiali auctoritate notarius, clericus Olomucensis dyocesis, quia dicte electioni ipsiusque domini

Wenceslai, abbatis electi publicationi interrogaconi et consensui omnibusque aliis et singulis suprascriptis, dum sic ut premittitur per prefatos

fratres et canonicos monasterii Syloensis, fierent et agerentur, una cum prenominalis testibus et collega meo infrascripto presens personaliter interfui,

eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi. Ideo presens electoris decretum, manu alterius fideliter scriptum, me ordinis negociis occupatum,

in hanc publicam formam redegi, una cum appensione sigilli conventus monasterii suprascripti hic me subscripsi signorum et nomine meis

solitis et consuetis, signavi rogatus et requisitus in signum et evidens testimonium omnium et singulorum premissorum.

2. notářský podpis:

Et ego Cristianus Helwig de Weissenburg³²⁹, clericus Spirensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius,

quia dicti electioni ipsius domini Wenceslai abbatis electi publicationi interrogaconi at consensui omnibusque,

aliis et singulis premissis, dum sic ut premittitur, per prefatos canonicos et fratres monasterii Siloensis, fierent et agerentur,

una cum prenominalis testibus et collega meo suprascripto presens personaliter interfui, eaque et singula sic fieri vidi

et audivi. Ideo presens electionis decretum, manu alterius fideliter scriptum, me ordinis negociis occupatum in hanc

³²⁹ Kristián Helwig z Weissenburgu

publicam formam redeg, una cum appensione sigilli conventus monasterii suprascripti hic me subscripsi,

signoque et nomine meis solitis et consuetis, consignavi vocatis regatis et requisitis, in fidem et testimonium

omnium et singulorum premissorum.

In dorso:

6

Conventus Siloensis petit confirmationem abbatis a nuntio apostolico.

Numero 59.

Anno 1468

8.3.15. Listina 23

1. Nos Iohannes de Olomucenz³³⁰, baccalareus in decretis, decanus, et Allexius de
2. Iglavia³³¹, canonicus, administratores episcopatus Olomucensis sede va-
3. cante. Notum facimus tenore presencium universis, quod ad presentaci-
4. onem et petitionem reverendi patris domini Wenceslai, abbatis
5. Siloensis, ad ecclesiam parochialem in Kniezicz, vacantem per asse-
6. cucionem alterius beneficii inconpatibilis religiosi fratris Jo-
7. hannis Sartoris ordinis premonstratensis, ultimi et imme-
8. diati ipsius rectoris, honorabilem ac religiosum fratrem Joha-
9. nem Pistoris³³², dicti monastery Siloensis professum, in rectorem
10. legitimum instituimus et plebanum ipsiusque ad eandem in persona

³³⁰ Jan z Olomouce

³³¹ Alexis z Jihlavy

³³² Jan Pistoris

11. scientifici magistri Wenceslai de Carnouia procuratoris
12. sui legitimi confirmavimus et presentibus in Dei nomine confir-
13. mamus, curam animarum, regimen et administrationem
14. in spiritualibus et temporalibus eiusdem ecclesie eidem comit-
15. tentes, inquam iuspatronatus presentandi prenominate
16. dominus Wencenslaus abbas et conventus dinoscitur obtinere.
17. Harum quibus sigillum vicariatus ecclesie Olomunsis,
18. est appensum testimonio litterarum. Datum Olomucenczis anno domini
19. millesimo quadringentesimo octuagesimo nono die
20. vero vigesima quarta mensis Iuny.

In dorso:

Cura ecclesiae in Kniezitz committitur

Fratri Joanni <Sartoris> Pistoris ordinis Praemonstratensis

[?]

1489. 24. Junii

numero 61

8.3.16. Listina 24

1. Serenissimo principi et domino domino Wladislao³³³ Hungarie, Bohemie etc regi marchonique Moravie etc, domino nostro graciousissimo magister civium et consules civitatis Iglavie, subiectionem humilem omnium cum obediencia inuiolabiliter antelatis

2. vestre excellentissime maiestati notum facimus: Quod nostri in presenciam constitutus venerabilis in Christo pater dominus Petrus, abbas monasterii Syloensis, ordinis

³³³ Vladislav

Praemonstratensis, diocesis Pragensis, exhibitor presencium proponens qualiter pro bono communi ipsius monasterii

3. predicti ordinis in negociis maiestatem vestram serenissimam visitare intendit una cum certis originalibus litteris et privilegiis ipsius monasterii cum autem non nunquam propter viarum discrimina hostiles incursus, inundationes aquarum et eventus, qui variables sunt huius

4. originalia perdi solent et amitti, et inde dispendia non modica evenire. Voluitque predictus dominus abbas talibus quantum potuit obviare, quarum plurimas litteras pergameneas in latino conscriptas ac a divis regibus Boemie predecessoribus vestre maiestatis

5. clare recordacionis emanatas in medium exhibuit et produxit petens nos cum debita instancia, quatenus illas inspicere et diligenter examinare vellemus eisdemque inspectis et perlectis transsumi et exemplari mandavimus ita et taliter que eidem transsumto fides

6. plenaria ut ipsis originalibus litteris adhibeatur nos vero attendentes huius petitionem fore iustam et consonam rationi prefatas litteras vidimus inspeximus, et diligenter examinavimus, et quia ipsas earumque sigilla seu corroboraciones invenimus salvas

7. sanas et integras, nec in aliqua ipsarum parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspicione carentes Idcirco causa brevitatis predictarum litterarum dumtaxat unam transsumi et copiarum mandavimus serenissimam maiestatem vestram humilliter deprecantes,

8. quatenus eidem transsumto fidem plenariam adhibere dignemini graciose tanquam ipsis originalibus litteris quarum tenor per omnia sequitur, et est talis: *viz listina č. 11 (X15)*

67. ... In quorum omnium et sigulorum fidem robur eiudensque testimonium premissorum nos supradicti magister civium et consules civitatis Iglavie, presentes litteras fieri fecimus sigillo, que nostre civitatis

68. iussimus appensione communire acta sunt hec Iglavie. Anno domini millesimo quadringentesimo nonogesimo tercio tredecima die mensis Maii.

In dorso:

Anno 1493. 13 Maii

Vidimus seu transumptum nomuillonem privilegionem

Monasterii Syloensis sub sigillo Iglaviensium.

Numero 62.

8.3.17. Listina 26

1. Graciones in Christo utinam devotas longitudinem eciam dierum felicium cum promptitudine ad omnia optata reverende pater,
2. quamquam locorum distancia nos disiungat amor tamen Christi, quo invicem uri debemus, nos unit atque conjungit, preterca vestra
3. de humanitate atque bonitate confisus et de ordinis conformitate et unitate audencius petere presumpsi et peto humillime
4. precibus maioribus, quibus possum, dignetur vestra reverenda patrinitas presencium exhibitorem, meum professum Cristoforum et
5. dyaconum apud vestram pernitatem reverendam educare et fovere et sub aliis vestre reverende pietatis tutela suscipere propter sancti
6. ordinis nostri capescenda statuta, regularis vite institutionem, que permaxime apud colendam paternitatem vestram viget et
7. specialiter ob ontuitu De[i] omnipotentis, eiusque genitricis et vestram singulariter paupertatem, quoniam partiti sumus
8. et disgregati sicut orphani et possessiones orbati per heresim et scismata Bohemorum, et specialiter ob singularem
9. eius affectum, quod habet ad vestre paternitatis reverende monasterium neque cum ad locum mittat, sed pocius michi remittat,
10. si utique locum ad tempus habere non poterit, rogo tamen maxime, non sinat me paternitas vestra reverenda frustrari spe et
11. optatis meis. Quodsi hoc loco desideriiis meis satisfeceritis, non censeo quidquam fore, quod non libens pro honore
12. et reverencia et complacencia paternitatis accurate perfictam. Valeat felix ewo longo paternalis reverencia vestra michi poscenti
13. aures exaudibiles. Datum Iglavie die sexta mensis Aprilis Anno salutis 1494.

Petrus, miseracione divina abbas monasterii Siloensis, ordinis premonstratensis.

8.3.18. Listina 27

1. Konradus Althaymer³³⁴ decanus et Joannes de Jempnitz³³⁵ archidiaconus canonici administratores
2. episcopatus Olomucensis sede vacante. Notum facimus [!]³³⁶ tenore presencium universis, quod ad pre-
3. sentacionem et petitionem venerandi patris Petri³³⁷, divina miseracione abbatis monasterii Siloensis,
4. ordinis premonstratensis, Pragensis diocesis, ad ecclesiam parochialem in Iglavia sub titulo sancti
5. Jacobi³³⁸ apostoli maiorum vacantem per mortem religiosi fratris Mathei³³⁹, dicti ordinis, ultimi et in-
6. mediati eiusdem rectoris et possessorie religiosum fratrem Wolfgangum³⁴⁰, ante dicti monastery
7. Siloensis professum in rectorem legitimum instituimus et plebanum ipsiusque personaliter coram
8. nobis comparentem crida premissa ad eandem confirmavimus et in Dei nomine tenore presen-
9. cium auctooritate nostra confirmamus, curam animarum, regimen et administracionem in spiritua-
10. libus et temporalibus eiusdem eidem comittens, in qua profatus dominus Petrus iuspatronatus et presentandi

³³⁴ Konrád Altheimer

³³⁵ Jan z Jemnice

³³⁶ Pisar spojil slova „notum“ a „facimus“ v jedno.

³³⁷ Petr

³³⁸ Kostel sv. Jakuba v Jihlave

³³⁹ Matouš

³⁴⁰ Wolfgang

11. pleno iure dinoscitur habere. Harum quibus sigillum vicariatus ecclesie Olomucensis presentibus est

12. appensum testimonio literarum. Datum Olomucz anno Domini millesimo quadringentesimo nona-

13. gesimo quinto die sedecima mensis Iunii.

8.3.19. Listina 28

1. Konradus Althaymer³⁴¹ decanus et Joannes de Jempnitz³⁴² archidiaconus canoni-

2. ci administratores episcopatus Olomucensis sede vacante. Notum facimus [!]³⁴³ tenore

3. presencium universis, quod ad presentationem et petitionem venerabilis patris domini

4. Petri, miseracione divina, abbatis monasterii Siloensis, ordinis premo-

5. nstratensis, Pragensis diocesis, ad ecclesiam parochialem in Kniezicz sub titulo sancti

6. Jacobi apostoli maiorum vacantem per liberam resignacionem religiosi fratris Stepha-

7. ni³⁴⁴, dicti ordinis premonstratensis, ultimi et immediati eiusdem rectoris et

8. possessorie religiosum fratrem Vincentium, predicti monastery professum,

9. in rectorem legitimum instituimus et plebanum ipsiusque personaliter coram nobis

10. comparentem crida premissa ad eandem confirmavimus et in Dei nomine

11. ad eandem, curam eidem animarum, regimen et administracionem

10. in spiritualibus et temporalibus eiusdem eidem comittens, in qua iuspatronatus et presentandi

11. profatus dominus abbas pleno iure dinoscitur obtinere. Harum quibus sigillum

12. vicariatus ecclesie Olomucensis presentibus appensum testimonio literarum. Datum

³⁴¹ Konrád Altheimer

³⁴² Jan z Jemnice

³⁴³ Stejne spojenı slov notum a facimus jako v pıpade listiny . 28.

³⁴⁴ ˇStepan

13. Olomucz anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo sexto die

14. ultima mensis Maii.

In dorso:

Ecclesia in Kniezitz cura

committit frater Vincentio ordinis premonstratensis

Syloensis professionis

Anno 1496. Ultima May

numero 63

8.3.20. Listina 29

1. Konradus Altheimer³⁴⁵ decanus vicarius in
2. spiritualibus curieque episcopalis Olomucensis officialis.
3. Cum sit nobis per reverendum patrem dominum Petrum, abbatem monasterii Siloensis,
4. ordinis premonstratensis, Pragensis dyocesis, ad ecclesiam parochialem³⁴⁶ in Kniezicz³⁴⁷ vacantem.
5. Religiosus frater Martinus eiusdem ordinis legitime presentatus, quocirca vobis universis
6. et singulis dominis ecclesiarum parochialium rectoribus, per diocesim Olomucensem ubilibet con-
7. stitutus presentibus requisitis committimus et sub excommunicationis pena mandamus, quatenus aliquo
8. die dominico seu festivo ad prefatam ecclesiam accedatis et inibi infra missarum
9. solemnem cridam seu proclamacionem de persona nobis presentata et presentatione dicta

³⁴⁵ Konrád Altheimer

³⁴⁶ Pisar pise ve slove parochialis dve „r“.

³⁴⁷ Knezice

10. publice alta et intelligibili voce proponatis ut, si quis alter iuspatronatus et presentandi
11. ad prefatam ecclesiam habuerit aut se presentacioni huiusmodi opponere seu persone nobis
12. presentate quicumque obicere voluerit is die nona a die proclamacionis vestre continuo computanda,
13. si dies ipsa iuridica fuerit alias proxima ex tunc immediate sequenti coram nobis
14. Olomucz hora vesperorum. In iudicio legitime compareat de iure suo interesse docturus
15. et allegaturus alioquin, si nullus contradictor apparuerit, quidque canonicum non obstiterit
16. impedimentum auctore domino prefato nobis presentato manus confirmacionis impendemus
17. alterius cuiuscunque absentia sive contumacia in aliquo non obstante fidem executionis vestre
18. nobis facite cum debita subscripcione et sigillorum vestrorum appressione. Datum Olomucz
19. anno Domini MCCCCLXXXIX die XV Septembris officialatus sub sigillo.

In dorso:

Approbatur praesentatus

pro parrochia in Knezicz

1499 15. Septembris

Remittitur crida executata,

con. per. ultima Septembris.

8.3.21. Listina 30

1. Conradus Altheimer³⁴⁸ decanus vicarius in spiritualibus curieque
2. episcopalis Olomucensis officialis. Notum facimus tenore presencium
3. universis, quod ad presentacionem et petitionem reverendi patris
4. domini Petri, abbatis monasterii Siloensis, ordinis premonstra-
5. tensis, Pragensis dyocesis, ad ecclesiam parochialem³⁴⁹ in Kniezicz. Cer-
6. to modo vacantem religiosum fratrem Martinum, eiusdem
7. ordinis professum in rectorem legitimum instituimus et plebanum.
8. ipsumque crida premissa ad eandem confirmamus et in Dei no-
9. mine auctoritate nostra confirmamus curam animarum, regimen
10. et administrationem in spiritualibus et temporalibus eiusdem
11. eidem comittentes. In qua ius patronatus et presentandi prefatus
12. reverendus pater dominus Petrus, abbas monasterii Si-
13. loensis, pleno iure dinoscitur habere. Harum quibus sigillum
14. vicariatus ecclesie Olomucensis presentibus est appensum testimonio
15. litterarum. Datum Olomucz anno domini millesimo quadringen-
16. tesimo nonagesimo nono die ultima mensis Septembris.

In dorso:

Cura ecclesiae in Kniezitz committitur fratri Martino ordinis premonstratensis

³⁴⁸ Konrád Altheimer

³⁴⁹ Písař píše ve slově parochialis dvě „r“.

Syloensis professionis

1499 ultima Septembris

Numero 65.

9. Závěr

V rámci této práce jsem si kladla za cíl zpřístupnit a zpracovat diplomatický materiál týkající se želivského kláštera, vydaný mezi lety 1420 a 1499, čítající 30 listin. Proces mého bádání je možné rozdělit do několika fází. V první fázi výzkumu jsem pro shromážděný materiál, vyjma devíti listin dříve editovaných v rámci zpracování želivského kopiáře³⁵⁰, připravila moderní kritickou edici. Jeho seskupení nebylo zásadně obtížné, jelikož většina písemností je badatelům dostupná pomocí virtuálního archivu Monasterium³⁵¹. Dalším krokem bylo podrobit písemnosti diplomatickému rozboru z pohledu jejich charakteristických vnějších i vnitřních znaků. Na základě informací získaných během této detailní analýzy jsem v další fázi mohla přistoupit ke zhodnocení obsahu textů. Po prostudování většího množství materiálu bylo zřejmé, že zajímavé poznatky související se způsobem ukládání písemností v želivské kanonii mohou podat i dorzální poznámky, a proto jsem se rozhodla věnovat jim větší pozornost v samostatné kapitole. Pro ucelený přehled jsem do práce zařadila i text přibližující historii premonstrátského řádu a jejich etablování v českých zemích. Jeho součástí je rovněž kapitola o samotném želivském klášteře, čerpající poznatky z publikované literatury a zdrojů představených v kapitole Prameny a literatura. Některé z těchto informací, spadající do vytyčeného období, později znovu uvádím v rámci jejich propojení s obsahem zpracovávaných listin.

Vzhledem k torzovitosti a povaze listin, kterými se tato práce zabývá a které zachycují jen určité výseky z historie kláštera, nelze očekávat, že z nich získáme detailní a ucelený obraz o jeho fungování. Jak je podrobně popsáno v příslušné kapitole, dozvídáme se fakta zejména o potvrzování starších privilegií, majetkových záležitostech a otázkách z oblasti církevní správy svěřených beneficíí. Dochovalo se několik písemností dokládajících průběh ustanovení kněží k uvolněnému beneficiu a podařilo se tak rekonstruovat celý proces personálního obsazování. V jak komplikované ekonomické situaci se želivští bratři nacházeli po ztrátě většiny svých statků, odráží snaha nechat si od panovníků potvrdit co nejvíce držených práv. Jejich hlavním úkolem bylo zřejmě zajištění alespoň základního fungování kanonie a tomu i odpovídá agenda, kterou primárně řešili. I přes značnou obsahovou různorodost studovaných listin nedostáváme žádné zprávy o mnoha aspektech

³⁵⁰ PETROVÁ, Kateřina. *Středověké listiny 13.–15. století v kopiáři želivského kláštera* [online]. Brno 2013.

³⁵¹ Monasterium [online]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/home>.

každodenního řádového života. Bližší informace na toto téma, vzhledem k dvojímu pobytu řádu v Jihlavě a jejich provázání s kostelem sv. Jakuba, by pravděpodobně mohly poskytnout jihlavské městské knihy z této doby, což vede na možné téma dalšího výzkumu.

Z hlediska listinného materiálu je možné shrnout několik základních faktů. Přestože se jedná o rozmanitý materiál, co do obsahu i formy, můžeme najít určité formální podobnosti. Ty korespondují často s osobou vydavatele, jeho společenským postavením a agendou, která je v písemnosti řešena. Společné znaky můžeme pozorovat především u konfirmací starších privilegií vydávaných panovníky, další skupinou jsou vidimace zpracované církevními hodnostáři a velmi typově podobné jsou dokumenty z oblasti obsazování uprázdněných klášterních beneficií. Tyto listiny mají často velice podobný formulář i jazyk, přičemž písařské provedení se odchyluje jen drobně v závislosti na zvyklostech daného písaře. Styl ověření bývá v dílčích skupinách také obdobný. Mimo tyto skupiny zůstávají jednotliviny jako například korespondence mezi opaty nebo různorodé dokumenty zajišťující majetkové záležitosti. Převažují jazykově latinské texty a čeština byla zvoleným jazykem pouze v sedmi případech. Rozsah listin a faktické zpracování odpovídá jejich typologii a obsahu, kdy na jedné straně stojí obširné vidimusy obsahující texty vidimovaných listin s hustě psaným drobným písmem, a jakýmsi protipólem jsou jim stručné, věcné a písařsky zběžně provedené písemnosti, zajišťující záležitosti kolem obsazování farností.

Předkládaná práce, a především edice, může posloužit jako podklad pro další bádání, kde jako zajímavé téma vidím sledování pokračujícího boje želivské komunity o navrácení ekonomické stability, který se v důsledku stal i bojem o samotné přežití.

10. Seznam použité literatury a pramenů

10.1. Vydané prameny

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae II-V, VII, XIII. ed. A. Boczek – P. Ritter v. Chlumecký – J. Chytil – V. Brandl. Olomouc 1839–1850, Brünn 1858–1897.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III-VI. ed. G. Friedrich – Z. Kristen – J. Bistrický – J. Šebánek – S. Dušková – V. Vašků – Z. Sviták – H. Krmíčková – J. Krejčíková – J. Nechutová – D. Havel. Pragae – Olomucii 1904–2006.

Fontes rerum Bohemicarum II. ed. J. Emler. Praha 1874, s. 238–269.

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim I-X (1354–1436). ed. F. A. Tingl – J. Emler. Praha 1867–1889.

Libri erectionum archidioecesis Pragensis I-VI (1358–1405). ed. K. Borový – A. Podlaha. Praha 1873–1927 a další svazky.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec.–1419 aug. 16.) III. ed. Božena KOPIČKOVÁ. Pragae 1977.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I-II, IV, VI. ed. K. J. Erben – J. Emler – B. Mendl. Pragae 1855–1928.

10.2. Nevydané prameny

Moravský zemský archiv, Státní okresní archiv Jihlava, fond Městská správa Jihlava. Listiny.

Národní archiv, fond České gubernium - guberniální listiny, Praha (0993–1526).

Národní archiv, fond Premonstráti – klášter Strahov, Praha, č. kn. 43.

Státní oblastní archiv Plzeň, Státní okresní archiv Cheb, fond Premonstráti Teplá (1197–1996).

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Premonstráti Želiv, 1233–1950 (1953).

10.3. Literatura a archivní pomůcky

ADÁMEK, Jiří. *Inventář Řád premonstrátů Želiv (1167), 1233–1950*. Třeboň 1965. s. 1–38.

ADÁMEK, Jiří. *Počátky archivní péče u moravských klášterů a kláštera Vyšebrodského*. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada historická (C) / Brno: Masarykova univerzita v Brně 52, č. 50. 2003. s. 143-147.

ARDURA, Bernard. *The Order of Prémontré: History and Spirituality*. De Pere: Paisa Pub. Co., USA, 1995. 682 s.

ARDURA, Bernard a DOLISTA, Karel. *Prémontrés en Bohème, Moravie et Slovaquie = Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku = Premonstratenser in Böhmen, Mähren und in der Slowakei = Premonstratensians in Bohemia, Moravia and Slovakia*. 1ère éd. V Praze: Univerzita Karlova, 1993. 61 s. ISBN 80-7066-768-0.

BACKMUND, Norbert. *Monasticon Praemonstratense: id est historia circariorum atque canoniarum candidi et canonici ordinis Praemonstratensis*. Tomi 1. pars 2. 2. ed. Berlin: de Gruyter, 1983. s. 275–584.

BÁRTA, Stanislav. *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*. Vydání první. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016. 302 stran. Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity = Opera Facultatis philosophicae Universitatis Masarykianae, 457. ISBN 978-80-210-8459-9. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/136914>.

BENEŠ, František. *Česká panovnická pečeť krále Ladislava - její povšechný rys*. In: Sborník archivních prací. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra Roč. 13, č. 1 (1963), s. 272–284.

BEZDĚKA, Viktor. *Památky kláštera Želivského*. In: Památky archaeologické a místopisné, II/IV, 1856, s. 145–152.

BLASCHKE, Jorge. *Záhadný středověk: tajné dějiny klášterů, konventů, řeholních a vojenských řádů*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2006. 279 s. ISBN 80-204-1364-2.

BLÁHOVÁ, Marie, FROLÍK, Jan a PROFANTOVÁ, Naďa. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Vydání první. Praha: Paseka, 1999. 19 svazků. ISBN 80-7185-264-3.

BOLOM-KOTARI, Martina. *Pečeti moravských premonstrátů v letech 1436–1784. Sfragistika představených a konventů v kontextu jejich diplomatického materiálu*. Brno 2013. Dizertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Karel Maráz, Ph.D.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Vyd. 1. Praha: Logik, 2000. 411 s. ISBN 80-902811-0-9.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. II. díl, I. svazek, Řeholní kanovníci. 1. vyd. Praha: Libri, 2003. 163 s. ISBN 80-7277-084-5.

CAPPELLI, Adriano. *Lexicon abbreviaturarum. Wörterbuch lateinischer und italienischer Abkürzungen, wie sie in Urkunden und Handschriften besonders des Mittelalters gebräuchlich sind, dargestellt in über 14,000 Holzschnittzeichen*. 2. verb. Aufl. Leipzig: J. J. Weber, 1928. lxvi, 543 s., [8] l. obr. příl.

COL, Rudolf. *Sv. biřmování. Hlučín ve Slezsku: Exerciční dům, 1931*. 31 stran. Životem; běžné č. 111, roč. 5, č. 15.

ČECHURA, Jaroslav. *Zapomenuté listiny kláštera Želiv z předhusitského období*. In: Jihočeský sborník historický. V Táboře: Jihočeská společnost pro zachování husitských památek, 1988. s. 25–39.

ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů toho řádu dle roků jich založení*. V Praze: Nákladem kanonie Strahovské, 1877. v, 573 s.

ČERMÁK, Dominik Karel. *Svatý Norbert, arcibiskup magdeburský, patriarcha a zakladatel řádu premonstrátského, patron Český: vypsání jeho života jakož i přenesení jeho sv. ostatků z Magdeburku do Prahy*. V Praze: nákladem Kanonie Strahovské, 1877. 86 s.

DAUZET, Dominique-Marie. *Krátký životopis sv. Norberta*. V Doksanech: Klášter sester premonstrátek, 2014. 135 s. ISBN 978-80-260-6658-3.

DAŇHELKA, Jiří. *Směrnice pro vydávání starších českých textů*. In: Husitský Tábor: sborník Muzea husitského revolučního hnutí Tábor: Muzeum husitského revolučního hnutí 8, (1985), s. 285–301. Dostupné také z http://www.mua.cas.cz/sites/default/publicFiles/SOUBORY/2015/09/22/11-22-33/rkp_zasady.pdf.

DOBIÁŠ, Josef. *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*. Díl II., Doba reformační. Část I. V Pelhřimově: Nákl. Musejního spolku, 1936. x, 1083 s., xiv s. obr. příl.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, CHARVÁT, Petr a NĚMEC, Bohumír, ed. *Za zdmi kláštera: cisterciáci v českých dějinách*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2010. 210 s. ISBN 978-80-86829-52-4.

ĐUROVIČ, Michal a kol. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2002. 517 s. ISBN 80-7185-383-6.

ERBEN, Karel Jaromír, ed. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. Pars I, Annorum 600-1253. Praegae: [nakladatel není známý], 1855. viii, 812 stran.

FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. 878 s. ISBN 80-7277-026-8.

HANDGRÄTINGER, Thomas. *Setkání a poslání: premonstrátská spiritualita*. Překlad Ambrož Petr Šámal. V Doksanech: Klášter sester premonstrátek, 2015. 227 stran. ISBN 978-80-260-8825-7.

HEJRAL, Petr, ŠRÁMEK, Josef. *Glosy k raně středověkým dějinám Želiva*. In: Sborník k počtě Jiřího Kalfestra. Hradec Králové 2014. s. 87–92.

HLAVÁČEK, Ivan. *Die Anfänge der Prämonstratenser im hochmittelalterlichen böhmischen Staat im Kontext der damaligen Ordensgeistlichkeit*. In: Studien zum Prämonstratsorden, Vandenhoeck-Ruprecht-Göttingen 2003. s. 281–310

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Farní síť ve středověkých Čechách a možnosti jejího studia*. In: Církevní topografie a farní síť pražské církevní proveniencie v pozdním středověku. Colloquia mediaevalia Pragensia 8. Praha: Filosofia, 2019 s. 23–32

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Písemnosti církevní správy pražské (arci)diecéze v pozdním středověku*. In: Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku. Praha: Karolinum, 1992. s. 27–38

- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Svět české středověké církve*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2010. 504 s. Historické myšlení; sv. 49. ISBN 978-80-257-0186-7.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, KAŠPAR, Jaroslav a EBELOVÁ, Ivana. *Paleografická čítanka*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 2 sv. ISBN 80-246-0049-8.
- HOFFMANN, František, ed. a KŘESADLO, Karel, ed. *Městská správa Jihlava: inventář*. Sv. 1, Listiny (1240) 1269–1900 (1929). Jihlava: Okr. archiv, 1971. viii, 300 s.
- HRUDNÍKOVÁ, Mirjam, ed. *Řeholní život v českých zemích: řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. 319 s. Encyklopedie. ISBN 80-7192-222-6.
- CHAROUZ, Jindřich Zdeněk. *Oživené dědictví: premonstrátský Želiv včera a dnes*. Želiv: Kanonie premonstrátů, 1995. 63 s. ISBN 80-238-1838-4.
- JEŽKOVÁ, Alena. *Tichá srdce: kláštery a jejich lidé*. Vyd. 1. Praha: Práh, 2013. 445 s. ISBN 978-80-7252-436-5.
- JIRÁSKO, Luděk a KLIMEŠ, Josef. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Fénix, 1991. 173 s. ISBN 80-85245-11-6.
- JOKEŠ, Petr. *Farní organizace na středověké západní Moravě*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2011. 183 s., [12] s. obr. příl. Knižnice Matice moravské; sv. 33. ISBN 978-80-86488-83-7.
- KALOUS, Antonín. *Jan Filipec v diplomatických službách Matyáše Korvína*. In: *Časopis Matice moravské* 125, č. 1, 2006. s. 3–32
- KALOUS, Antonín. *Pečeti Matyáše Korvína (v kontextu jeho české vlády)*. In: *Olomoucký archivní sborník*. Olomouc: Zemský archiv v Opavě - Státní okresní archiv v Olomouci Sv. 16, 2018. s. 80–91.
- KALOUS, Antonín. *Plenitudo potestatis in partibus?: papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2010. 446 s. Knižnice Matice moravské; sv. 30. ISBN 978-80-86488-75-2.

KRÁSL, František. *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský: historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623-1667*. V Praze: Arcibiskupská knihtiskárna, 1886. 661 s.

KREJČÍK, Tomáš, PSÍK, Richard. *Pečeti olomouckých biskupů v období 1351–1457: typologie a ikonografie*. In: revue pro historii a příbuzné vědy. Roč. 4, č. 1, 2013, s. 65–81.

KRÜGER, Kristina a TOMAN, Rolf, ed. *Řády a kláštery: 2000 let křesťanského umění a kultury*. V Praze: Slovart, 2008. 431 s. ISBN 978-80-7391-121-8.

KRYŠTŮFEK, František Xaver. *Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české od doby slavného panování císařovny Marie Terezie až do času J. V. císaře a krále Františka Josefa I. (1740–1898)*. [Díl 1]. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1898. 538 s. Vzdělávací knihovna katolická; sv. 6.

LAWRENCE, C. H. *Dějiny středověkého mnišství*. Překlad Pavel Pšeja a Jan Vomlela. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 325 s. ISBN 80-85959-88-7.

LEINSLE, Ulrich Gottfried. *Premonstráti*. Překlad David Sajvera. Vydání první. Praha: Plot, 2020. 243 stran. ISBN 978-80-7428-385-7.

MACEK, Josef. *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471–1490)*. In: Sborník archivních prací. Praha: Ministerstvo vnitra Roč. 2, č. 1, 1952. s. 45–122.

NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny. Díl I. část 2, Od Břetislava I. do Přemysla I*. Praha: Jan Laichter, 1913. 1214 s., [12] s. obr. příl. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných; sv. 40.

NOVÝ, Rostislav. *Pečeti pražských a olomouckých biskupů*. In: Sborník archivních prací. 10, č. 1, 1960. s. 181–214.

OPPELTOVÁ, Jana. *Honore coram vobis prelati sit vobis, timore coram Deo substratus sit predibus vestris. Obraz života představených v záznamech kalendářů želivských opatů a v dalších narativních pramenech premonstrátské provincie*. In: Locus pietatis et vite. Sborík příspěvků z konference konané v Hejnicích ve dnech 13.–15. září 2007. Praha, 2008. s. 129–165.

PAKOSTA, Oldřich. *Typologické srovnání pečeti arcibiskupů pražských, biskupů olomouckých, litomyšlských a vratislavských z let 1344–1421 s důrazem na ikonografii*. In: Východočeský sborník historický Pardubice: Východočeské muzeum Pardubice 6, 1997. s. 139–164.

PATERA, Adolf a PODLAHA, Antonín. *Soupis rukopisů knihovny Metropolitní kapitoly pražské*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910–1922. 2 sv. Soupis rukopisů knihoven a archivů zemí českých, jakož i rukopisných bohemik mimočeských; č. 1, 4.

PÁTKOVÁ, Hana. *Česká středověká paleografie*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2008. 278 s. ISBN 978-80-86829-38-8.

PÁTKOVÁ, Hana a BASTL, Ondřej. *Texty k výuce diplomatiky*. Dolní Břežany: Scriptorium, 2003. 175 s. ISBN 80-86197-48-4.

PETROVÁ, Kateřina. *Středověké listiny 13.–15. století v kopiáři želivského kláštera*. Brno 2013 [cit. 06. 06. 2022]. Dostupné také z: <https://theses.cz/id/ojtmfo/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Dalibor Havel, Ph.D.

PETRŮ, Václav. *Klášter Želiv*. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1898. 101 s.

PISKOVÁ, Renata a kol. *Jihlava*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 877 s., [24] s. barev. obr. příl. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7106-551-7.

PÍŤHA, Petr. *Svatý Norbert*. Praha: Zvon, 1990. 56 s. Světcí desetiletí duchovní obnovy. ISBN 80-7113-202-0.

POCHE, Emanuel a kol. *Umělecké památky Čech*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1977–1982. 4 sv.

POLÍVKOVÁ, Alena. *Naše místní jména a jak jich užívat*. Vyd. 2., upr. a rozš. V Praze: Euromedia Group - Knižní klub, 2007. 207 s. Universum. ISBN 978-80-242-1940-0.

Praemonstrátský klášter Želiv: Stručné dějiny a popis. V Želivi: nákladem vlastním, 1948. 16-[I] s.

PRAŽÁK, Jiří, HOFFMANN, František, KEJŘ, Jiří, ZACHOVÁ, Irena. *Zásady popisu rukopisů*. Sborník Národního muzea: C XXVIII. 1983. Dostupné také z: https://www.mua.cas.cz/sites/default/publicFiles/SOUBORY/2015/09/22/11-22-33/rkp_zasady.pdf.

PROFOUS, Antonín, SVOBODA, Jan a ŠMILAUER, Vladimír. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Vydání I. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947-1960. 5 svazků. Dostupné také z: <https://mjc.ujc.cas.cz/search.php>.

RYBA, Bohumil. *Pravidla pro transkripce latinských literárních rukopisných textů*. Nepublikované pokyny pro ČAVU. Dostupné také online [cit. 12. 06. 2022]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/AR2B62/um/Ryba_1_.pdf.

ŘÍHA, Tomáš. *Svatý Norbert a jeho dílo*. Řím: Křesťanská akademie, ©1971. 302 s., [24] s. obr. příl. Sůl země; sv. 8.

SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království českého*. Vyd. 2., v Argu 1. Praha: Argo, 1998. 1043 s. ISBN 80-7203-099-X.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Díl dvanáctý, Čáslavsko. Vyd. 3., v Argu 1. Praha: Argo, 1997. 345 s., [26] l. obr. příl. ISBN 80-85794-84-5.

SOMMER, Petr. *Želiv Reginarda Metského*. In: *Za zdmi kláštera: cisterciáci v českých zemích*, ed. Dvořáčková-Malá, Dana, Charvát, Petr, Němec, Bohumír. České Budějovice: Veduta, 2010. s. 129–136.

SOMMER, Petr, THOMOVÁ, Zuzana, THOMA, Juraj. *Archeologie a rekonstrukce středověké podoby premonstrátské kanonie v Želivi*. In: *Vladislav II.: druhý král z Přemyslova rodu: k 850. výročí jeho korunovace*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 69–82.

Staročeský slovník. [Díl 1], Úvodní stati, soupis pramenů a zkratk. Vyd. 1. Praha: Academia, 1968. 132 s.

SVÁTEK, Josef. *Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy*. In: *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČR Roč. 20, č. 2, 1970. s. 503–624. [zvláštní příloha]

ŠEBÁNEK, Jindřich, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a FIALA, Zdeněk. *Česká diplomatika do roku 1848*. 2., nezměn. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1984. 376 s.

ŠMAHEL, Jan. *Organizace a skladba tábořské strany v letech 1420–1434*. In: Husitský Tábor: sborník Muzea husitského revolučního hnutí Tábor: Muzeum husitského revolučního hnutí 9, 1986–1987 [vyd. 1987]. s. 7–90.

VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr a FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997. 782 s. ISBN 80-85983-17-6.

WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906–1197*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 467 s. Česká historie; sv. 21. ISBN 978-80-7106-563-0.

ZILYNSKÁ, Blanka. *"Vestre reverendissime paternitati duximus presentandum". Role a podoba písemností při obsazování církevních beneficií ve středověku*. In: Pragmatické písemnosti v kontextu právním a správním. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2008. s. 105–119.

ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí: (1034–1198)*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 712 s. Česká historie; sv. 2. ISBN 978-80-7106-905-8.

10.4. Internetové zdroje

Český statistický úřad: *Počet obyvatel v obcích - k 1. 1. 2020* [online]. [cit. 05. 09. 2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-za0wri436p>.

Fr. Gereon, O.Praem. *Text přednášky pronesené na kapitule terciářů na Strahově, 24. 2. 2001* [online]. Dostupné z: <https://www.strahovskyclaster.cz/prenesen-ostatku-svateho-norberta-qr>

Klášter Želiv [online]. [cit. 30. 08. 2020]. Dostupné z: <https://www.zeliv.eu/premonstransky-klaster-v-zelive/premonstrati/>.

Monasterium [online]. Dostupné z: <http://monasterium.net/mom/home>.

Order of Prémontré [online]. Dostupné z: <http://www.premontre.org/>

Památkový katalog Národního památkového ústavu [online]. [cit. 24. 10. 2020]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/premonstratsky-klaster-zeliv-672961>.

Strahovský klášter: Řeholní komunita [online]. Strahovský klášter 2016. [cit. 05. 09. 2020].
Dostupné z: <https://www.strahovskyclaster.cz/reholni-komunita>.

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky: Internetová jazyková příručka
[online]. [cit. 20. 11. 2020]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>.

11. Seznam obrázků

Obr. 1 – Lokalizace obce Želiv – *Mapy.cz* [online]. [cit. 22. 11. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.9671125&y=50.0160932&z=8&l=0&q=%C5%BEeliv&source=muni&id=4983>.

Obr. 2 – Poznámky na listině č. 12 – *Monasterium* [online]. [cit. 22. 11. 2021]. Dostupné z: http://images.monasterium.net/pics/CZ-SOAT/Premonstrati-Zeliv/SOAT-PremonstratiZeliv_14600103_0056_v.jpg.

12. Seznam zkratek

CDB – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae

CDM – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

cit. – citováno

č. – číslo

čes. – čeština

ed. – editor

FRB – Fontes rerum Bohemicarum

inv. č. – inventární číslo

kn. – kniha

lat. – latina

MZA – Moravský zemský archiv

NA – Národní archiv

obr. – obrázek

obr. příl. – obrazová příloha

RBM – Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

RBMV – Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai

s. – strana

sg. – signatura

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

srov. – srovnání

vyd. – vydání

13. Příloha 1

Č.	Rok	Den	Místo vydání	Vydavatel	Skupina vydavatele	Obsah	Jazyk	Docho- vání	Místo uložení	Rozměry	Pečeť
1	1421	23.12.	Jihlava	olomoucký biskup Jan	církev	ohlášení faráře na faře	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	35,6 x 18,9 - 5,4 cm	ano
2	1424	17.5.	Brno	Pavel z Prahy, vikář biskupství olomouckého	církev	Ustanovení faráře	lat.	originál	NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	20 x 12 - 5 cm	ano
3	1437	31.1.	Praha	císař Zikmund	panovník	královská confirmace – potvrzení držení statků + půjčka	čes.	originál + opis	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	40,1 x 28,9 - 14,8 cm	ano
4	1443	13.6.	Vídeň	papežský legát Julián	církev	povolení držet faru v Jihlavě	lat.	originál	NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	40 x 30 - 7 cm	ano
5	1443	15.6.	Vídeň	papežský legát Julián	církev	povolení konání mší	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	35 x 20,5 - 7,5 cm	ano
6	1444	3.6.	Lipnice n. S.	Barbora z Chrástu a její dcera	šlechta	vrchnostenská smlouva	čes.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	27,1 x 19,5 - 3,9 cm	ano
7	1445	11.11.	Želiv	želivský opat Marek	Želiv	potvrzení koupě a postoupení zboží	lat.	originál	NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	38 x 21 - 5,5 cm	ano
8	1448	19.2.	-	Mikuláš z Lípy a na Lipnici	šlechta	záruka provedení výmazu v zemských deskách	čes.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	26,9 x 9,8 - 1,4 cm	ano
9	1452	27.6.	-	Mikuláš Zrubek z Jiřic, Jan z Kletečné, Jakoubek z Čejova, Jan Jendlík z	šlechta	potvrzení o vyplacení důchodu	čes.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	21,6 x 16,5 - 4,1 cm	ano

				Pejštkova, Petr Bohdal ze Smrdova							
10	1454	21.3.	Praha	král Ladislav	panovník	královská confirmace - potvrzení dřívějších privilegií	lat.	originál + opis	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	58,1 x 43,3 - 9,9 cm	ano
11	1458	8.12.	Praha	král Jiří z Poděbrad	panovník	královská confirmace - potvrzení dřívějších privilegií	lat.	originál + opis	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	87,2 x 42,4 - 11,4 cm	ano
12	1460	3.1.	Praha	arcibiskup Jeroným	církev	povolení konání mší	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	30,3 x 13,6 - 3,3 cm	nedochovaná
13	1460	3.1.	Praha	arcibiskup Jeroným	církev	privilegium	lat.	originál	NA, fond Premonstráti - klášter Strahov	27 x 14 - 2,5 cm	ano
14	1463	26.3.	Praha	Hilarius z Litoměřic	církev	vidimace čtyř listin	lat.	originál + opis	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	57,1 x 58,4 - 10,2 cm	ano
15	1463	15.6.	Praha	Jan z Rabštejna	církev	vidimace listiny	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	36,8 x 19,2 - 5,3 cm	ano
16	1463	16.6.	Olomouc	Jan z Rabštejna	církev	vidimace listiny	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	51,5 x 37,5 - 4,9 cm	ano
17	1464	30.5.	Praha	král Jiří z Poděbrad	panovník	královská confirmace - potvrzení starší listiny	lat.	opis	Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	-	-
18	1467	17.3.	Olomouc	Jan Sews	církev	ustanovení faráře	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	16,1 x 10,3 - 2,3 cm	ano

19	1468	17.8.	Jihlava	papežský legát	církev	schválení nového opata	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	38,8 x 38,2 - 4,2 cm	ano
20	1480	1.10.	Praha	král Vladislav II.	panovník	královská confirmace – povolení vykoupení zastavených vsí	čes.	originál + opis	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv, Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	42,1 x 22,8 - 8,4 cm	ano
21	1486	4.11.	Retz	král Matyáš	panovník	královská confirmace - povolení směny zboží	čes.	originál + opis	NA, fond Premonstráti – klášter Strahov Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	34,5 x 19,5 - 9 cm	ano
22	1486	4.11.	Retz	král Matyáš	panovník	nařízení o zapsání směny do desek zemských	čes.	originál + opis	NA, fond Premonstráti – klášter Strahov Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	34 x 19 - 9 cm	ano
23	1489	24.6.	Olomouc	Jan z Olomouce, Alexis z Jihlavy	církev	ustanovení faráře	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	15,1 x 11,4 - 3 cm	nedo- chovaná
24	1493	13.5.	Jihlava	purkmistr a jihlavští konšelé	měšťané	vidimace listiny	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	57,9 x 50,4 - 8,4 cm	ano
25	1493	1.6.	Budín	král Vladislav II.	panovník	královská confirmace - potvrzení dřívějších privilegií	lat.	opis	Opis v Želivském kopiáři, NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	-	-
26	1494	6.4.	Jihlava	opat želivského kláštera Petr	Želiv	žádost o přijetí člena řádu na výchovu a studium	lat.	originál	SOA Plzeň, fond Klášter premonstrátů Teplá	29,6 x 22,1 cm	ano
27	1495	16.6.	Olomouc	Konrád Altheimer, Jan z Jemnice	církev	ustanovení faráře	lat.	originál	NA, fond Premonstráti – klášter Strahov	19 x 11 - 2 cm	ano

28	1496	31.5.	Olomouc	Konrád Altheimer, Jan z Jemnice	církev	ustanovení faráře	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	15,1 x 12,4 - 2 cm	nedo- chovaná
29	1499	15.9.	Olomouc	Konrád Altheimer	církev	nařízení proklamace faráře	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	21,8 x 15,9 cm	nedo- chovaná
30	1499	30.9.	Olomouc	Konrád Altheimer	církev	ustanovení faráře	lat.	originál	SOA Třeboň, fond Premonstráti Želiv	15,9 x 11,2 - 2,4 cm	ano

Všechny listiny uvedené v tabulce výše, kde byl dochován originál, byly psány na pergameni ve formátu charta recta. Výjimku tvoří pouze listina č. 19, která je psána na pergameni jen o 0,6 cm širší než delší, jde tedy prakticky o čtvercový tvar psací látky.